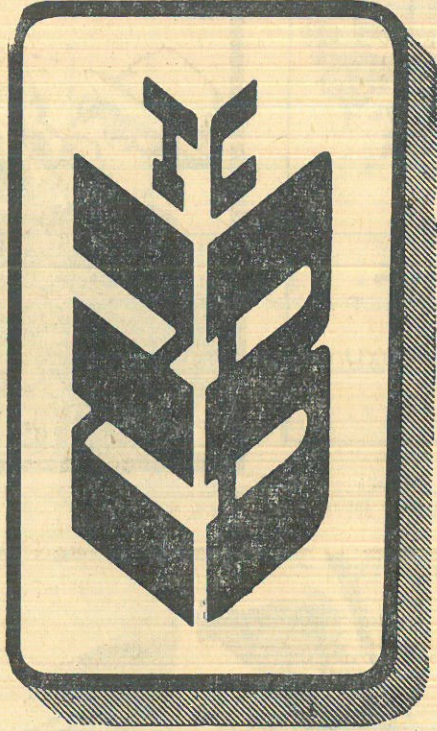

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C. ZİRAAT BANKASI
olacaktır

320

(Basın: 60045-A.20061 - 131)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KASIM 1970

İÇİNDEKİLER : ~~~~~

- Bir İtalyan Türk'ü Ahmet KABAKLI
İstanbul'da Derlenen Ölçülü Sözler, Fıkralar Doç. Dr. M. Kemal ÖZERGİN
Pir Sultan Abdal Nereli? Hikmet DİZDAROĞLU
Karşıkları İçinde Bulunan Bilmeceler. M. Sabri KOZ
Atatürk Ve Manastar'da Kocacıklar Allesi Numan KARTAL
Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri (I) . İrfan Ünver NASRATTINOĞLU
Malatya'nın Yeşilyurt İlçesinde Bazı İnanışlar. Ahmet ŞENTÜRK
Van Duaları (I) Erol KAYA
1970 Ohrid Festivali'ne Robert Kolej Katıldı Yalçın BAYER
TMTF'nun Fransa ve Yugoslavya Gösterileri Kadir HANCAĞIZLI
Akordeonlu Takım, Türk Kars'ı Temsil Edemez Dr. KIRZIOĞLU
Bir Tokat Masalı: Ayı Masah Saim SAKAOĞLU
Sulama, Nadas ve Gübre İle İlgili Atasözü ve Deyimler Azmi GÜLEÇ

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 256

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKARILAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

321

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 256

KASIM 1970

YIL: 22 — CİLT: 13

Bir İtalyan Türk'ü

Yazan : Ahmet KABAKLI

Tercüman'da dostum Vedat Zeydanlı'nın güzel bir röportajla tanıttığı Anna Masala Hanımefendiyi, (*) biz de TÜRKİYE EDEBİYAT CEMİYETİ olarak iki kere ziyaret ettik.

"Türk dostu"nu demiyorum çünkü soğuk bir tâbirdir. Adı İtalyan, ana dili İtalyanca olan bir "Türk'ü, yakından sohbetler içinde tanımak bize zevk oldu. Nüfus kâğıdında Türk ve "İslâm" sıfatı taşıyan nice "bayların, bayanların, bu Anna Masala Hanımefendiden Türk'lük öğrenmesini isterdim. Taniyınca inandım ki Türk'lük tek başına *soy* değil, *dil* değil, *din* değil, toprak değil belki bunların hepsidir. Lâkin bunların hepsine sahip olmak bile *iyi Türk* olmaya yetmez. İyi Türk'lük, bunların terkihi, süzülüşü ve özü olan *ruhtur*. Hele sözde Türk oldukları halde, tarihi, coğrafi estetik hiçbir terkip taşımayanlar üstelik şu saydığım unsurların ruhuna varacakları yerde şeklini bile inkâr edenler, Anna Masala'nın yanında Türk'lük lâfı ederlerse çok mahcup düşerler.

Anna Masala, öyle bir "*Türklük budalası*" da değil. Piyer Loti gibi işin romantizmine de kaçmamış. Vardığı noktaya ilimle varmış: Bilerek, okuyarak, Türk folklor, edebiyat, dil, tarih ve sanatını inceleyerek. *Şarkiyatçı* olarak Türkçe, Arapça, Farsça ve ayrıca Avrupa dillerini bilmekte olan bu hanımın Türk'lüğe verdiği değer, elbette bir takım esaslara dayanacaktır; evhamlara değil. Türk edebiyat ve folkloruna eğilişi, büyük İtalyan Türkoloğu *Ettore Rossi*'nin öğrencisi olarak başlıyor. Zamanla, Mevlâna ve Yunus Emre'de, kendi bakışları ile

yeni bir *Türk'lük cihanını* görüyor.

— *Türkçe'ye sevgi ile başladım. Türk edebiyatı ne kadar geniş, ne kadar değişik, ne kadar güzel!* diyor Anna Masala. "*Türk Edebiyatı*" derken bilhassa tasavvuf ve divan tarzlarını, bir de Türk Tarih ve medeniyetine sevdalanmış şairler ve yazarlarımızın eserlerini kastedtiği anlaşılıyor. Öğrendikleri dili ve dillerin milletleri ile medeniyetlerini sevmeyen *şarkiyatçı* (Oryantalist) lara bir çeşit esnaf gözü ile bakıyor.

Kendisi Roma Üniversitesinde Türk ilimleri okutuyor. Bu üniversitede bir "*Türkoloji*" bölümü bulunmayışını çok yadırgamış, bize söyledi. Biz de İtalyan dostlarımızın, bu ihmallerini pek yakında telâfi edecekleri ümidini izhar ettik. Anna Hanım (bu tâbire bayılıyor) şimdi kendi derlediği 9000 *Türk Atasözü* bir de *Türk edebiyatı antolojisi*'ni neşre hazırlanmaktadır. Ayrıca, bir İtalyan dergisine, Türkiye'nin siyasi, iktisadi, edebî durumuna, Türkiye'de olup bitenlere dair, aylık (geniş) özetler vermektedir. Bulduğu atasözleri içinde Türkleri en fazla anlatanı şu imiş: "*Gül-den uysal taştan pek...*"

Türk'te (ama okumuşlarda değil, Türk halkında) ecdattan gelme üç vasıf buluyor. Bunu sayın babasına da ezberletmiş. İtalyanca: "*Türko forta, bellâ, gr'anda...*" diyor. (Türk, kuvvetli, güzel ve büyüktür.) Roma imparatorluğu ile Osmanlı arasında (ve Sezar ile Fatih arasında âlim, asker, çoban ve şair oluşları bakımından) büyük yakınlık, kudret ve müsamaha benzerliği bulan Anna Masala "*Ne mutlu Osmanlıyım diyene*" sözünü inanç ve gururla söylüyor.

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans: 4258 — 132)

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor: 133)

(Basın: 60875 — 134)

(Folklor: 135)

Ölçülü Sözler ve Ölçülü Fıkralar

Yazan : Doç. Dr. M. KEMAL ÖZERGİN

1. Derlemenin konusu: Ölçülü sözler ve ölçülü fıkralar
2. Derlemenin bölgesi: İstanbul şehri
3. Derlendiği yer ve tarih: İstanbul, 1951 Ekim - Aralık.
4. Derleme şekli : Toplama
5. Malzemeyi verenler : 1. Melâhat B., 52 yaşında kadın, okur-yazar, ev kadını, aslen Üsküdarlı I/2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, II/1, 2, 3; III/1).
2. Orhan Okay. 20 yaşında erkek, üniversite talebesi, aslen İstanbullu I/1, 10; III/2).
3. Arif K., 65 yaşında erkek, okur-yazar, esnaf, aslen İstanbul'lu (I/1, 4, 11, 12, 13, 14; II/1).

I. ÖLÇÜLÜ SÖZLER

- (1) **Dünya görüşü**
Şeriatta seninki senin, benimki benim
Tarikatta seninki benim, benimki senin

Kendisini *Osmanlı* sayıyor. Batı karşısında, boynu eğilmiş, dinini horlamış, sanatını kekre dilini kekeme eylemiş "*yakın Türk*"ten nerede ise Allaha sığınacak kadar korkan bu *İtalyan Türk'ü*, "*soysuzlaşmamızın*," hesabını âdeta benden soracak:
— *Neden, neden bu taklit, bu züppelik, bu melezlik, bu leventlik...*

Bizim bazı sosyete hanımlarında beliren "*Alaturka züppeliği*" modasına da tutuluyor Anna Hanım, Türk'lüğün şekille değil, ancak mâna, ruh ve kültürle olabileceğini, yaşayışı ile ispat ediyor. Sırtında bir kaftan, göğsünde *Fatih rozeti*, dilinde Yunus, Mevlâna ve Y. Kemal'in mısraları ile Anna Masala belki de geleceğin Türk kızlarına Roma'da bir *mektep* vazifesi görecektir. Takılmak için soruyorum:

— Bu *Fatih rozeti* ile Hıristiyanların içinde dolaşabilecek misiniz? Malûm, onlar bizi İstanbul'u aldığımız için hâlâ affetmediler,, gülerек cevap veriyor:

— Aldırmayın, ben *Fatih* kadar cesur ve yürekliyimdir.

(*) *Tercüman Gazetesi*. Aynı yazı *Çağrı Dergisi'nin* Ekim 1970 T. ve 153. sayısında yayımlandı. TFA.

Hakikatta ne seninki senin, ne benimki benim.

- (2) **Nasihat**
Söz ârifin
Seyrân kâmilin
Laklak ahmağın
Înâd cahilin
- (3) **Nasihat**
Vücut bir gemi
Akıl yelkeni
Fikir dümeni
Kullan gemini
Göreyin seni :
- (4) **Nasihat (4. göbeğe)**
Söyle kızım kızına
Söylesin kızına
Ağlatmasın kızını
- (5) **Nasihat**
Ârif ile sohbet etmek lâl ü mercân incidir
Câhil ile sohbet etmek âkıbet cân incidir
- (6) **Toplum görüşü**
İyiliğimi isteyen iyiliğini göreyim
Kötülüğümü isteyen helvasını yiyeyim (*)
- (7) **İnsan görüşü**
Hâsâ! kuluna zulm etmez Hudası
Herkesin çektiği kendi cezası
- (8) **İnsan görüşü**
Say hatırımı sayayım hatırımı
Bak iki gözünle, bakayım dört gözümle
- (9) **Yemekten sonra sofradan kalkarken (lâtime)**
Ben yedim, Allah artırsın
Sofrayı kuran kaldırsın
- (10) **Namaz vakti misafire (lâtime)**
Ey misafir, kıl namâzın kible şol câ-niptedir
İşte leğen, işte ibrik, işte peşkir iptedir
- (11) **Gelinlik kızın evlilik görüşü**
Baba ekmeği, zindan ekmeği
Koca ekmeği, meydan ekmeği
- (12) **Çay ikramında**
Çay bir değil ikidir
Üç kaidesidir
Dört cana fâidesidir

Geçtin mi beşe
Vur on beşe
Çay nedir?, say nedir?

- (13) **Tavla oyununda (zarların gelişine göre)**
(a) Peñç ü se + Severler güzeli genç ise
(b) Se yek demek, semek demek + Semek demek, balık demek
(c) Seba-i dü + Sabah oldu
- (14) **Alış-verişte**
(a) Kırmızı meşin + Parası peşin
(b) Olursa olur suyu + Olmazsa hamur suyu

II. ÖLÇÜLÜ FIKRALAR

(1) Ev sahibi, yağmurlu havayı bahane ederek bir türlü gitmeyen can sıkıcı misafire şöyle demiş:

— Saçak altı kurudur
Misafirin yoludur.
Misafir de şu cevabı vermiş:
— Behey eşekten doğma katır
Ne gönül bilirsin, ne hatır
Misafirin gönlü değılsin ya
İsterse sırt üstü yatar.

(Bu fıkranın değişik şeklinde sadece son beyit şöyledir: Misafirin keyfi değılsin ya + İsterse altı ay yatar)

(2) Bir ana ile burnu biraz irice kızı görücülüğe gitmişler. Ancak görücüye çıkan kızın da ağı biraz büyümüş. Kızı anasına bunu açıktan söyleyememiş de:
— Ana, ağabeyimin yeni yaptırdığı evin kapısı biraz büyük oldu, demiş.

Görücüye çıkan kız ise bu imânın farkını varıp:
— İlâhi kardeş, demiş.
Gözdür süzülür
Ağızdır büzülür
İlle burun, ille burun!

(3) Kadının biri oğlunu evlendirmiş. Gelin bir zaman sonra, dedikoduya başlamış. Her gün olan biteni, geceleri bir üstüne bin katıp kocasına anlatır, herkesi birbirine düşürürmüş. Kaynanası bir gün yakın bir dostuna bunı şöyle anlatmış:
Evime sıçan geldi
Sırrımı açan geldi
Gündüz yazıp
Gece okuyan geldi.

III. TEKERLEMELER

(1) Vara vara vardım, gide gide gittim.
Üç geyik, ikisi canlı manlı, birisinin hiç canı yok.

Vara vara vardım, gide gide gittim. Üç ev, ikisi yıkık mıkık, birisinin hiç duvarı yok. Hiç duvarı yok da üç kocakarı oturuyor. İkisi kör mör, birinin hiç gözü yok. Hiç gözü yoktan istedim bir tencere. Verdi bana üç tencere. İkisi delik melik, birinin hiç dibi yok. Hiç dibi yok da hiç canı olmayan geyiği pişirdim. Etini yedim, suyunu da cebime koydum.

Vara vara vardım, gide gide gittim. Bir bostan. Beni de hararet basmıştı. Bir tane koparayım dedim, girdim. Bıçağımı kaybettim. Nihayet aramaya mecbur oldum. Elimi soktum, aradım, bulamadım. Kolumu soktum, aradım, bulamadım. O aralık bir bezirgân geçti. "Ne arıyorsun" dedi. "Bıçağımı kaybettim, onu arıyorum" dedim. Herif bana bir tokat attı. Başım gitti İngiltere'ye, kendim gittim hâlâ bilmem nereye.

Gider şu herifi dâva ederim dedim. Gittim hâkimi aramaya. "Hâkim" dediler, "mercimek ağacında patlıcan turşusu kuruyor." Gittim, "Hâkim efendi dâvam var,, dedim. "Kırk ayaklı merdiven kur da ineyim,, dedi. Gittim iki paralık kâğıt aldım, bir paralık kırış aldım. Kırk ayaklı merdiven kurdum. Hâkim otuz dokuzunu indi, düştü. Başı merdiven altında kaldı. Bizim dâva da ahrete kaldı.

(Bu tekerlemeyi bana söyleyen Melâhat hanım, sonunda bunun "gönül"ü ifade ettiğini açıklamıştı.)

(2) Elif Edirne, Be Beylerbeyi, Se Selânik, Dal davul, Zal zurna, ben çalayım sen oyna.

(*) *Helvasını yemek: ölünün arkasında pişirilen ve canı için dağıtılan helvaya telmihtir.*

DERGİMİZ

Dergimiz, Ankara'da Yenişehir'de Aydın, İstanbul'da Beyazıt'ta Sahaf- lar, No. 4 de Elif, Konya'da Yeni ve Güngör Kitabevlerinde satılır.

Pîr Sultan Abdal Nereli?

Yazan : Hikmet DİZDAROĞLU

Bilimsel nitelik taşımadığı için dikkati çekmeyen kimi kitaplarda, ilginç görüş ya da savlarla karşılaşabiliriz. Önemsemeden kitaplığın raflarına sıraladığımız bu tür yapıtların sayfalarını karıştırdığımızda, ummadığımız bilgilere rastlayabiliriz. Doğruluk derecesi ne olursa olsun, bunların üzerinde durmak, eleştirisini yapmak, hiç değil ilgililerin bilgilerine sunmak gerekir.

Son aylarda, Pîr Sultan Abdal hakkında yayınları gözden geçirirken, beş altı yıl önce bir sergiden aldığımız *Tam ve Hakikî Pîr Sultan Abdal* adlı yapıtta, ilginç birtakım savlarla karşılaştık. Şimdiye dek kimse dikkatini çekmeyen bu savların gerçeklik payını araştırmak yalnızca bilimsel anlayışın gereği değil, ayrıca, Pîr Sultan Abdal gibi ünlü bir ozanla ilgili olması bakımından da savsaklanmaması gereken bir ödevdir.

Kitap, 191 sayfa. Üzerinde, hazırlayanın adı yok. Yasal zorunluluk olduğu halde baskı yılı da belirtilmemiş. Sadece iç kapakta "Neşreden: Hasan Hüseyin Derin Matbaası" kaydı bulunmaktadır. Baş tarafta, 12 sayfalık (s. 3-14) bir inceleme var. Bunun ardından, Pîr Sultan Abdal'ın şiirleri, hiçbir ilkeye bağlı olmadan (uyak sırası, türler, v.b.) sıralanmış (s. 14-184). Kaç şiirin yayımlandığını saptamak için, okuyanın sayması gerekiyor. Biz bunu yaptık; inceleme bölümünde yayımlananların dışında, 222 parçanın bulunduğunu gördük. Nedir, bu parçalardan dördü tam değildir.

*Şu kanlı zalimin ettiği işler
Garip bülbül gibi zâreler beni
Yağmur gibi yağar başıma taşlar
Dostun bir fiskesi paralar beni (1)*

dörtlüğü ile başlayan koşmanın son iki dörtlüğü verilmiş (s. 184). 22 nci sayfadaki "Şah", "bana yeter" redifli ve "Sana medet yola mürvet ya Ali" nakaratlı dörtlüklerin öteki kitaları da yoktur (bunları saymaya almadık). Oysa bu kitaların içinde buldukları parçaların tamamı, daha önce yayımlanmıştı (2). Bu da gösteriyor ki, kitap, bir ilke ya da yöneme bağlı alınmadan, gelişigüzel düzenlenmiş.

Dahası var: Kitabın sonuna Seyyit Ni-

zamoğlu'nun uzun bir şiiri konulmuş (s. 185-191). Niçin, hangi nedenle Pîr Sultan Abdal'la ilgili bir kitapta yer almış, belli değil!

Düzen bakımından böylesine "alaturka" nitelik gösteren kitapta, kimin tarafından hazırlandığı bilinmeyen bir inceleme var ki, asıl önemli olanı burasıdır. Adı bizde bilinmeyen yazarın, Türk halk şiiri hakkında yeterli bilgisi bulunduğu, konunun yabancı olmadığı anlaşılıyor. Bilgi yönünden okuyucu üzerinde olumlu izlenim bırakan "meçhul" yazarın metinlerin yayımında ihmal göstermesini anlamak güçleşiyor.

İncelemeyi yapan, ilginç birkaç sav öne sürmektedir. Bunlardan birisi ve en önemlisi, Pîr Sultan Abdal'ın nereli oluşudur. Kaynaklar, Pîr Sultan Abdal'ın Banazlı oluşunda birliktir. Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Çırçır bucağına bağlı bir köydür Banaz. Pîr Sultan Abdal'ın Banaz'da doğup büyüdüğü hakkındaki canlı gelenek, bugün de yaşamaktadır. (3) Ama, "meçhul" yazara göre Pîr Sultan Abdal, Yıldızeli'nin Banaz köyünde değil, Sarıkamış'ın Banaz köyünde doğmuştur. Şöyle diyor:

"Pîr Sultan Abdal'ı tarih sayfaları içinde Sarıkamışlı olarak buluyoruz. Bu mıntakada Banaz köyünden olduğu da hemen her kaynakta kaydedilmiştir. Bunun aksine birleşen bir kayda rastlamak kabil değildir. Yalnız Banaz'ı hâlâ Yıldızeli bucağı, ilçesi diye yazdıkları bir ilçeye bağladıkları görülmektedir." (s. 3).

Burada iki noktanın adını çıkarması gerekiyor. Birincisi, Sarıkamış'a bağlı bir Banaz köyünün olup olmadığıdır. İçişleri Bakanlığının yayımladığı *Köylerimiz* adlı yapıtta, Türkiye sınırları içinde Banaz adlı dört köyün bulunduğunu görüyoruz. Bunlar, Uşak illeriyle Yıldızeli ve Menemen ilçeleri sınırları içindedir (4.) Kars iline ya da Sarıkamış ilçesine bağlı bir Banaz köyüne rastlamıyoruz. Bu durumda, Pîr Sultan Abdal'ın Sarıkamış'ın Banaz köyünden oluşu savı, temelinden geçersiz oluyor.

Öte yandan, "Bu mıntakada Banaz

köyünden olduğu da hemen her kaynakta kaydedilmiştir." Yargısı da askıda kalmaktadır. Çünkü, kendi payımıza, Pîr Sultan Abdal'ın Sarıkamış bölgesinden yetiştiğini gösteren kaynakların (?) varlığını ilk kez duyuyoruz. Tersine, *bütün kaynaklar*, Pîr Sultan Abdal'ın kökenini Yıldızeli ilçesinin Banaz köyüne bağlarlar. Yazar, kaynaklara ters düşen görüşünün kanıtlarını verseydi, *o zaman, gerçekten*, önemli bir yanlışlığı düzeltmiş olacaktı.

Pîr Sultan Abdal'ın şiirleri de onu Kars bölgesine aktarmamızı engelleyecek yoldadır. Şimdiye dek yayımlanan şiirleri içinde bir tekinde Kars'ın adı geçer. Aslı beş kıta olan bu şiirin ilk dörtlüğü şöyledir:

*Bir çift turna geldi Kars illerinden
Öter garip garip bizim illerde
Evrilir çevrilir göle konmaya
Korkar ki avcı var diye göllerde (5)*

Tek şiire dayanarak kesin yargıya ulaşmanın sakatlığı bir yana, Ali İzzet'ten derlenen şiir, üstelik, Pîr Sultan Abdal'ın da değildir: Onun "musahib"i Ali Baba'nındır, Ali Baba'nın ağzından söylenmiştir. Nitekim, şiirin son dörtlüğünde Pîr Sultan Abdal'ın tapşırması (mahlası) yoktur (6). Böylece, "meçhul" yazarın öne sürdüğü sav, sağlam kanıtlara bağlanmamış bir "varsayım" olmaktan öteye geçmemiş oluyor.

Konunun bir başka yönü daha var: Pîr Sultan Abdal, bir dörtlüğünde, aslının Yemenli olduğunu söyler. O dörtlük şudur:

*Pîr Sultan Abdal'm destim dâmanda
İsmim Koca Haydar aslım Yemen'de
Garip başa bir hal gelse zamanda
Orda bir kişinin dostu bulunmaz*

Buna dayanarak, kimi araştırmacılar, Pîr Sultan Abdal'ı gerçekten Yemenli sanmışlardır. Oysa, bu sanımın gerçekle bir ilintisi yoktur. İkinci Prof. Fuat Köprülü'nün (7), sonra da Abdülbaki Gölpınarlı'nın belirttikleri gibi, "... Soyunun Yemenli oluşu, o devirlere ait bir geleneğin ifadesinden başka bir şey olmasa gerek. Pîr Sultan ocağı, yani Pîr Sultan soyundan gelen Aleviler, Aleviler arasında hâlâ vardır ve bunlar, Seyyitliklerini, Yani Muhammet Peygamberin soyuna mensup olduklarını iddia ederler. Pîr Sultan'a izafe edilen bazı şiirlerde de bu iddia vardır. Seyitlik, Alevilerde ve bütün Şîî mezheplerde, hattâ Sün-

nilerde, hürmeti ve nüfuzu meydana getiren ve arttıran bir nesnedir. Bu yüzden, birçok büyükler, ululuklarını biraz daha ululatmak ve nüfuzlarını sınırsız bir hale getirmek için inanarak, *inanmayarak bu iddiayı gütmüşlerdi.*" (8).

Adını bilmediğimiz yazar da bu görüşe katılmakta, "Bizce Pîr Sultan Abdal ne Yemenli bir Arap'tır, ne de yurtsuz bir insandır." sonucuna varmaktadır (s. 3).

Yazarın bir doğru görüşünü de burada belirtmek yerinde olur. Pîr Sultan Abdal'ın şiirlerinde sıkça geçen sözcüklerden birisi, "Şah" sözcüğüdür. Kimi araştırmacılar, bu "Şah"ı İran Şahı diye gösterirler. Yazar, bu düşünceye katılmıyor. Onun kanısınca "Buradaki Şah, bazılarının kasıtlı olarak gösterdikleri gibi, İran Şahı değildir. Onların yalvarıp kurtulmalarını istedikleri Şah, Şah-ı Velâyet Hazret-i Ali'dir. Pîrleridir; onların ruhaniyetlerinden yardım beklemişlerdir." (s. 9). Bizce bu yorum doğrudur ve gerçeğe uygundur. Çünkü, bilindiği gibi, "Bektaşî - Kızılbaşlar, bu Şah-ı Velâyet terkiğini kısaltarak Ali'ye yazınca Şah derler." (9)

Pîr Sultan Abdal'ın kimi şiirlerindeki tapşırması "Pîr Sultan" biçimindedir. Pîr Sultan Abdal'a maledilen şiirlerin tümünün onun olduğu söylenemez. Bu durumu dikkate alan Abdülbaki Gölpınarlı ile Per-tev N. Boratav, adı anılan kitaplarda, ken dilerince şüpheli buldukları 36 şiiri ayrı bölümde vermişlerdir. *Tam ve Hakikî Pîr Sultan Abdal* kitabının düzenleyicisi ve önsözünün yazarı da, Pîr Sultan ve Pîr Sultan Abdal tapşırmalarına bakarak bu ikisinin iki ayrı kişi olabileceği "ihtimal"ini öne sürüyor. Diyor ki:

"Pîr Sultan Abdal'ın şimdiye kadar ele geçmiş şiirleri bir hayli olmakla beraber, ona isnat edilenler de çoktur. Değiş itibarıyla aralarında fark olmadığı sanılan manzumelerinden Pîr Sultan ve Pîr Sultan Abdal diye adlandırılanlar dikkati çekmektedir. Acaba diyoruz, aynı zamanda veya Sultan Abdal'ı takip eden çağlarda bir de Pîr Sultan mı geldi? Olur ya, kendisine hayran bir takipçisi Abdal'ı atar da, sadece Pîr Sultan'ı kullanır. Dertli Âşık - Âşık Dertli, Âşık Kul - Kul Âşık olduğu gibi." (s. 14).

Herhalde, ilk ağızda yabana atılamayacak bir görüş karşısındayız. Belki bir gün, ya-

Karşılıkları İçinde Bulunan Bilmeceler (*)

Derleyen : M. Sabri KOZ

1 — Garın altı gara yazı, iki serçenin dört gözü, orağ eğri, gan kırmızı, (süt beyaz), ip uzun. Deveden düşen höşsek (?) bunu bilmeyen eşsek. (1)

2 — Yapılmadık duvar üstünde, doğmadık çocuk oturur. (2)

3 — Gan kırmızı, süt beyaz, gadı gavuna sığmaz. (3)

4 — Eşsek sıpasını almış göğe çıkmış. (4)

5 — Garaya gar yağdı, gara güneş doğdu, gara eşsek sıpasıyan göğe çıktı. (5)

6 — Yeni doğan çocuk, benden büyü. (6)

7 — Bir bilmece sorayım, bilmezsen gene sorayım. (7)

8 — Zabın devam yağdan öldü, bir mulah yerde öldü, sabaha bir saat kala. İlk akşam'da öldü. (8)

9 — Sekiz öküzüm var. Dördü suya girdi, dördü göğe çıktı (9)

zarın düşüncelerini doğrulayan belgeler elimize geçebilir.

(1) Koşmanın tamamı için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı - P.N. Boratav, **Pir Sultan Abdal**, Ankara, 1943, s. 49.

(2) a — "Şah" redifli olanla, nakaratlı parçalar için bkz. A. Gölpınarlı - P. N. Boratav, **Pir Sultan Abdal**, s. 124-125 (No. 7), s. 85-86 (No. 5). b — "bana yeter" redifli parça için bkz. Sadettin Nüzhet (Ergun), **XVII. Asır Sazsairlerinden Pir Sultan Abdal**, İstanbul, 1929, s. 59 (no. 76).

(3) Cengiz Tuncer, **Pir Sultan Abdal'ın Hikâyesi**, Akşam gazetesi, 3-13 Temmuz 1966.

(4) a — Dahiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, **Köylerimiz**, İstanbul, 1933, s. 86. b — İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, **Köylerimiz**, Ankara, 1968, s. 76.

(5) A. Gölpınarlı - P.N. Boratav, a.e. s. 50 (no. 13); **Tam ve Hakikî Pir Sultan Abdal**, s. 72.

(6) Ali Baba için bkz. A. Gölpınarlı - P. N. Boratav, a.e., s. 38 (not: 3), s. 49.

(7) Köprülüzade M. Fuat, **Bir Kızılbaş Sairi: Pir Sultan Abdal**, Hayat dergisi, sayı: 64, 16 Şubat 1928.

(8) A. Gölpınarlı, **Pir Sultan Abdal**, İstanbul, 1953, s. 7. Varlık Yayını.

(9) A. Gölpınarlı - P. N. Boratav, a.e. s. 179.

10 — Ben ben iken, ben babamın oğlu iken, babamnan gardeşidik. (10)

N O T L A R :

1 — Burada söylenen sözlerin hiçbir gizli kapaklılığı yok. Kar yağdığı zaman kara toprak altta kalır, iki serçenin dört gözü vardır, orak eğridir. Kan kırmızıdır. (Süt beyazdır). İp uzundur.

2 — Bu bilmecede "yapılmadık" ve "doğmadık" sözcükleri üzerinde durmak gerekir.

3 — Birinci bilmecede olduğu gibi, kanın kırmızı olduğu, sütün beyaz olduğu, "kadının da kavuğuna sığmadığı" belirtiliyor.

4 — "Gök" sözcüğünün hem gökyüzü hem de yeşillik, çayır-çimen anlamına gelmesi bu tür bilmecelerde yaygın bir araç olarak kullanılmasına yol açıyor.

5 — Burada "gara" sözcüğü toprak anlamındadır. "Gara güneş doğdu" derken rengi kara olan bir güneş doğdu demek istenmiyor elbette. Anlatılmak istenen yağmış karların üstüne güneşin doğmasıdır.

6 — Bu bilmecede "ben" sözcüğündedir püf noktası. Buradaki ben şahıs zamiri olan "ben" değil, deri üzerinde bulunan ve bir çeşit oluuk olan "ben"dir. Bu anlamda alınırsa yeni doğan çocuk elbette "ben" den büyük olacaktır.

7 — Bu bilmecede de püf noktası bir sözcükte toplanmaktadır. O da "gene" sözcüğü... Metne göre şu anlam çıkıyor: Size bir bilmece sorayım, onu bilmezseniz bir başkasını sorayım... Aslında bu bizi aldatmak içindir. Burada önemi olan hayvanların kanını emerek (sorarak) asalak bir durumda yaşayan ve Gene (Kene) adlı bir hayvanın söz konusu edildiğini anlatmaktadır.

8 — Bir öyküsü vardır bu bilmecenin. Belki yaşanmış bir öykü değildir ama, bilmecenin çözümünde dayanak oluyor bize. "Zabın" zayıf anlamındadır. Hiç zayıf deve yağdan (yani şişmanlıktan) ölür mü? Deve zayıf olduğu için çok ağır bir "yağ yükü"ne dayanamıyarak ölmüştür. "Mul-lah" sözü arapça'dan türeme "muallâk" sözünün bozulmuş seklidir. Bilmecenin çözümünde de "köprü" olarak gösteriliyor. Köprü de "muallâk"da bir yer değil midir? Gelelim bilmecenin "zaman ve yer" kısmı-

Atatürk ve Manastır'da Kocacıklılar Ailesi

Yazan : Numan KARTAL

Atatürk, Türk Ulusunun olduğu kertede tüm ulusların gözünde bayraklaşmış, saygı duyduğu ortak bir kişi olmuştur. Denilebilir ki, Atatürk, Türk Ulusunun olduğu kertede insanlığın da malıdır. Ama kişiler, ne denli insanlığın malı olurlarsa olsunlar; gene de soyca belli bir yerden, yani aileden gelipler. Atatürk'ün de ailece bir soyu, bağlı olduğu bir soyu vardır. Bu güne değin Enver Behnan Şapolyo dışındaki tarihçiler ile araştırmacılar bu konu üzerinde durmadılar. Bu konuya "Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi" adlı yapıtıyla değinen Enver Behnan Şapolyo da Atatürk'ün baba yönünden bağlı olduğu aileyi ayrıntılarıyla ortaya koymadı. Biz bu yazımızda Atatürk'ün baba yönünden geldiği aileyi belirtip aile hakkında, ya da ailenin bağlı olduğu boy hakkında dilimizin döndüğünce bilgi vermeye çalışacağız.

Anne yönünden Sarıgöl soyundan gelen Atatürk, baba yönünden de Kocacıklılar soyundan gelir. Atatürk'ün Kocacıklılar soyundan geldiğini belirten kanıtları; Enver Behnan Şapolyo, adı geçen yapıtında belirtmiştir. Bu kanıtların yanısıra sıra-

na... Devemiz "Sabaha bir saat kala ilk akşamda" ölmüştür. Hiç böyle şey olur mu? "Sabaha bir saat kala" ile "İlk akşam" kavramları arasında hiçbir benzerlik yoktur. Devenin "Sabaha bir saat kala" öldüğü doğrudur. Burada "ilkakşam" bir yerin adıdır. Yani deve "İlkakşam" denilen yerde ölmüştür.

1 — Oğul ile baba "kardeş" oluyorlar. Olacak şey mi? Burada baba-oğul "kar" taşıyorlar. Bu, söylenişte "gardaşlık", şeklinde olduğu için bizi yanıltıyor.

(*) Bu tür bilmecelerde iki anlamlı sözcüklerden çok yararlanır. "Gök", "Gene", "Ben", v.b. gibi. Bunlardan başka söylenişteki çabukluktan yararlanarak karşısakinin anlayamayacağı bir duruma sokulan ve gizli kapaklı hiçbir yönü bulunmayan bilmeceler de vardır. Bu bilmecelerde sayılan nesnelere en belirgin özellikleri sıralanır. Kısa bir şaşkınlık devresinden sonra sözcükler üzerinde düşünülürse, çözüme varmak güç değildir. Yalnız bu tür bilmecelerin tekniğini bilmek gerekir.

lanabilecek canlı kanıtlar, yaşamda sağ olan yaşlı Kocacıklılardır. Bunlardan öğrendiğimize göre altmış yıl öncesinin ünlü ailelerinden biri de Selânik'te oturan Emin Beylerdir. Emin Beyin anlatımı şudur: "Atatürk'ün dedesi Kocacıklıdır. Oğlunu okutabilmek için Selânik'e gelmiştir. Kendisi devrin okumuş aydınlarından olduğu için Selânik'te yerleşmiş, bir daha Kocacık'a dönmemiştir" (1). Aynı kişi, Atatürk'ün yaşama atıldığı yıllarda gelecekteki durumu sezmiş, Kocacıklıların ünlü ailelerinden Behlül Kâhya'ya: "Bak Behlül Kâhya, Mustafa isimli bu delikanlı bir şeyler yapacak. Dünya çok karışacak. Bu da sizdendir. Başına birşey gelirse derhal Selânik'e gel, beni bul, Bizlere artık bu topraklarda yaşamak olanağı kalmadı. Bizleri İstanbul ile ötesi, yani eski topraklar (Anadolu) bağrına basacak. Zorunlu olarak oraya geçeceğiz. Gerekirse biz de oralarda doğuşacağız" (2), der. Yine yaşayan Kocacıklıların belirttiğine göre altmış yıl öncesinde gözlerini yuman, Kocacıklılar ailesinden gelme Manastır'ın ünlü müderrisi Yahya Efendi'nin de anlatımı, Atatürk ile ilgili Emin Beyin verdiği bilgilerin aynısıdır. Bu da Atatürk'ün baba yönünden Kocacıklılar ailesinden gelme olduğunu göstermektedir.

Durumu böyle saptadıktan sonra Kocacıklılar ailesinden hangi boydan geldiğini, kim olduklarını ortaya koymak gerekir. Çünkü bu nokta Atatürk yönünden olduğu kertede bir tarihî gerçeği ortaya çıkarma yönünden de önemlidir. Çünkü Yugoslavya'da Türk boyu, özellikle Manastır denince bu soy usa gelir. Yugoslavya'da Türk Tarihi bu soy ile başlar, bu soy ile biter.

Kocacıklılar özbeöz Türktürler. Bunlarla ilgili geniş bilgi Topkapı Sarayı Müzesi arşivlerinde vardır. Bu arşiv numaralarını Enver Behnan Şapolyo, adı geçen yapıtında vermiştir. Arşivlerdeki bilgiler ile Kocacıklıların anlattıklarına göre; özbeöz Türk olan Kocacıklılar, koyunculukla geçinen, Karagöz ile Palandöken boylarından gelen Türkmenlerdir. Diğer bir deyişle İsa Bey aşiretindedirler. Günümüze değin bir tekerleme olarak Ko-

caçıklıların ağzından düşmeyen "namımız Konyarlar, pirimiz İsa Bey" sözü de bunu gösterse gerektir. Sürdürüp getirdikleri gelenekleri ile de bu aşiretten olduklarını saptamaktadırlar. Gerçi elli yıldan bu yana çevrelerinin baskısı sonucu inançlar yönünden bazı geleneklerini bırakmışlar, sahip oldukları tasavvufî görüşlerine uygun olarak geliştirdikleri mantık kurallarına son verip, dinin katı kuralları içine girmişlerse de; gene de tarihin derinliklerinden getirdikleri geleneklerini terkedememişlerdir. Türkçe konuşurlar. Kendilerine hudut gazisi anlamında "Konyarlar" adı verilir. Konya, Sivas gibi İç Anadolu bölgesinden savaşlarla Rumeli'ye göç edip Manastır'a yerleşmişlerdir. Bir kısmı da Aydın bölgesi Türkmenlerindedir. Yerleştikleri Manastır ise Yugoslavya'nın ünlü bir Türk şehridir.

Manastır'a gelen Kocacıklılar, isimlerini; yaşadıkları bölgenin adından aldılar. Kocacık, Manastır ilinin Debreibâlâ ilçesinin bir nahiyesidir. Yalçın tepelerin üzerinde olan bu yerde ilk Türk savaşı olmuş, bu savaşa "Koca-Cenk" adı verilmiştir. Günümüzde bile ayakta duran büyük şehitlik, bu savaşın canlı anıtı olarak yüz yıllar ötesi savaşının tanığıdır. Savaşı kazananlar aynı yerde "Koca-Cenk" i "Kocacık" yapmış, bu isim burada yaşayan Türklerin adı olmuştur.

Kocacık, zamanla gelişip Elâ, Hamzaoğlu, Novak, Aşağı Mahalle, Yukarı Mahalle, Taşlı Mahalle, Söğütlü, Bireştani, Yatürez, İškodra gibi ondan fazla köyü ile tam bir yerleşme bölgesi olmuştur. Bu yerleşme bölgesinde beş yüz yıldan fazla yaşayan Kocacıklılar, yerleştikleri köylerde Golalar, Laburlar, Dagolar, Pırjular, İškodralar, Torolar, Maturolar gibi "laub" denilen takma aile isimleri altında varlıklarını günümüze dek sürdürdüler. Bunlardan özellikle Golalar ile Pırjınlar daha büyük aileler olarak varlık gösterdiler. Varlıklarını böyle sürdüren Kocacıklılar, "Kocacıklılar" adını kendilerine genel ad olarak aldılar. Günümüze değin kapalı birer aile görünümünde yaşadılar. Otuz yıl öncesine dek kendileri dışında kız vermedikleri gibi kendileri dışından da kız almadılar. Yukarıda adı geçen aile isimlerini de çevrenin özelliklerine göre kullandılar. Aslında aynı kökenden geldiklerini unutmama-

dılar. Sadece zenginliğe, sorunları çözmede yetenek gösteren sıvrılmış ailelere verdikleri önemi belirtmek için yakıştırma-larda bulundular; Örneğin "has sülâle" (Öz soy) karşılığında kullandıkları "Golalar" aile adında olduğu gibi... Kaç-göç töresinin dışında kaldılar. İleri görüşlü, çalışkan, devrimden yana olduklarını eylemleriyle kanıtladılar. Yaşamları boyunca koyunculığa, okumaya, bilgin olmaya, müziğe, silâha ve dokumacılığa ve sanatlara önem verdiler. Denilebilir ki; Kocacıklıların tümü iyi birer ozandır, kültürlü kişilerdirler, tasavvufun geniş mantık kurallarını yaşama en iyi uygulayan kişilerdir.

Kocacıklıların kurtuluş savaşında da çalışmaları olmuştur. Örneğin sarayın hasa ordusu kumandanlarından olan Akif Paşa, Atatürk'ün yanına geçmiş, kurtuluş savaşı boyunca kendi soyundan gelen Atatürk'ün kumandasında süvari kumandanlığı yapmıştır. Kardeşi Tefvik Bey de Atatürk'ün sağlığı boyunca Bursa Jandarma Kumandanlığında bulunmuştur. Diğer bir kardeşi de Bursa Askeri Lisesinin ilk namılı kumandanlarından biri olmuştur. Bu kumandan Kocacıklıların dilinde "Osman Sanayi" Bey adıyla anılır. Bunların yanı sıra türlü savaş yaraları almış yüzlerce gazileri ise canlı tanıklar olarak günümüzde yaşamaktadır. Kurtuluş savaşının ardından Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığına seçilişini silâh atmalarla, eğlenmelerle, türküler yakmakla kutladıkları, yaşayan Kocacıklılarca anlatılmaktadır. Yakılan türkülerden birinde :

*"Kaçma Yunan kaçma, tutarım seni;
Daylar taşlar olsan yakarım seni.
Mustafa Kemal Paşamız var bizim,
Kostantin gelse kurtaramaz seni.*

*Yaşa Mustafa Kemal Paşa, yaşa;
Türkün destanı yazıldı en başa" (3).*

Denilmektedir. Kurtuluş savaşının ardından Atatürk, Kocacıklılara özel ilgi göstermiştir. Bunun sonucudur ki, Kocacıktan getirilen Kocacıklılar; önceleri Adapazarı'nın Sardoğan köyü ile Bursa ilinin İnegöl ilçesinin Cerrah köyüne yerleştirildiler. Sayıları artıktıkça İzmit, Adapazarı, Bursa, Menemen, Muratlı, İzmir, İstanbul bölgelerine yayıldılar. Bu gün Türkiye'de sayıları yüz binin üzerindedir.

Kocacıklıların yaşadığı Kocacık, bu gün

Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri

SÖZ KESMEDEN ÇEYİZ İNDİRMEYE DEK

I
Yazan : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Afyon'da birbirleriyle anlaşıp ta ailelerini emrivaki karşısında bırakarak evleneni gençlere rastlamak olanaksızdır. Hatta, anne ve babanın rızası da olsa istenildiği anda yine evlenilemez. Evleninceye, yani ziraf gecesine değin geçecek süre, taraflara büyük külfetler yükliyecektir. Yükliyecek ki, bu büyük külfetlerin verdiği sıkıntı ömür boyunca anılarda yaşasın. Yıllar sonra, kadın ya da erkek:

—“Bizim düğünde...” veya “biz nişanlı iken...” diye başlıyan anılar nakledecektirlerdir.

Afyon'da, bir erkeğin evlenme yaşı normal olarak 22, yani askerlik görevini yaptıktan sonradır. Bu yaşın öncesinde evlenenlere nadiren rastlanır ama, sonrası olağandır.

artık çok az insanın yaşadığı bir bölgedir. Ama tarihî anıları gözyaşları ile anlatılmaktadır. Bir tanesi Şudur:

Ünlü Kocacık kalesinin önu geniş düzlüktür. Düşman Kocacığı işgal etmek üzere keçileri ile bu düzlüğe gelir. Düşmanla başa çıkamayacaklarını anlayan Kocacıklılar, çare aramaya koyulurlar. Sarıkızlar adıyla tanınan iki genç kız çareyi bulurlar. Elleri mumlar ahırlar, ortalık kararmış iken düzlüğe korkusuzca inerler. Bütün keçilerin boynuzlarına mumları takıp yakarlar. Gecenin karanlığında ortalığın birdenbire aydınlanmasından şaşırın düşman, kurtuluşu kaçmada bulur. Tanrı da bu iki genç kıza ermişlik verir. Sarı kızlar, Kocacık Kalesi ile Debreibâlâ yolu üzerinde ölürler, yapılan türbelerine gömülürler. Sonradan bir adak yeri olur burası.

Kocacıklılara bazı çevreler Arnavut derler. Oysa Kocacıklılar Arnavut değildirler. Özbeöz Türktürler, Türkçeden başka dil bilmezler. Sadece zamanın akımı içinde bölge değişiklikleriyle konuşma özellikleri gösterirler. Yaşam zorluğu kendi konuşmalarıyla şöye dile getirilir: “açan paren yoktur, nabaym yaşamay.” (Ne zaman ki paran yoktur, ne yapayım böyle yaşamayı.) “Te böyle çalışırsın çalışırsın, gene birşiy kazanamazsın.” (Te böyle çalışır-

Söz kesmek, nişan ve hatta nikâh yapmak askerlik öncesi yapılabilir. Fakat, düğünün sonraya bırakılması gereklidir.

Düğünün askerlik sonrasına bırakılmasının esashı nedeni: müstakbel damadın askerde geçecek süre içerisinde gözünün arkada kalmamasıdır. Örneğin, düğünden sonra askere giden pek çok genç askerlik görevini gerektiği gibi yapamamış ve sık sık firar etmiştir.

Kızın evlenmesi için bir yaş tahdidi yoktur. 14-15 yaşından sonra her kız evlenmeye hazır durumdadır.

Afyon'da, bir ailenin kız çocuğu doğduğu günden itibaren çeyizi sandığa konulmaya başlanır. Bu durum evleneceği güne değin devam eder. Bundan amaç, çeyiz masrafının tümünün sona bırakılmamasıdır.

sın çalışırsın, gene birşey kazanamazsın.) “Ay be olanım, sen bare gençsın; taşı sık-san suyuni çıkarırsın.” (Be oğlum, sen bari gençsin; taşı sık-san suyunu çıkarırsın.) gibi. Pek az da yabancı dillerden sözcük dillerine girmiştir. “Mârama = havlu, gra = fasulye, preş = pırasa, polisa = raf, tanur = ayaksız sofrâ” bunun gibi... Kişi isimleri de kendi konuşmalarına özgüdür. “Hatice = atço, atice; Behiye = Beo, Behlül = Be-lo” gibi.

Kocacıklılarla ilgili bilgi, anılar ciltleri doludur. Ama sınıırım, bu denli bir bilgi de Atatürk'ün baba tarafını tanıtmaya yerli sayılır.

1 — Bu anı Babaannemden alınmıştır. Dedem Behlül Kâhya'ya Emin Bey tarafından söylenmiştir.

2 — Bu anı da Emin Bey tarafından dedem olan Behlül Kâhya'ya anlatılmış, babaannem tarafından soruşturmam üzerine bana nakledilmiştir. Bu satırların yazarı da Kocacıklılar ailesindedir.

3 — Bu türküye benzer daha nice türkülerle birlikte Kocacıklılar ailesi tarih ile folklor açısından tarafımdan incelenmektedir. Bu türkü de basım için hazırlanan “Atatürk ile Manastır'da Kocacıklılar Ailesi” isimli yapıtımdan alınmıştır.

Erkek ve kızdaki yaş limitlerini belirttikten sonra şu hususu da belirtmek gerekir: Gerek erkek gerekse kız, eğer tahsillerine devam ediyorsa, evlenmek söz konusu olamaz. Ancak, bazı hallerde, kızın tahsili yarıda bırakılıp evlendirildiği de olur. Hatta, hatta ilk okulda okuyan bir kızın bile gelin edildiği görülmüştür.

Benim bir kız arkadaşım vardı ilk okulda. Galiba üçüncü sınıfta idik. Bir gün kız okula gelmedi. Sonradan öğrendik ki nişanlanmış, çok geçmeden de evlendi. Sonraları biz orta okula devam etmekte iken bu kızla karşılaştığımda kucagında kocaman bir çocuk görmüş te, şaşmış kalmıştım. Ki biz, o sıralarda evlilik konularında tek kelime bilmiyorduk!..

Keza, ilk okul beşinci sınıfta iken de bir erkek arkadaşımız evlenmiş ve okula da devam etmişti. Onun da çocuğunu gördüğümüz zaman, küçücük dimağımıza evlenmek fikri yerleşivermiş ve bu fikri bir türlü söküp atamamıştık. Ne var ki, çocuk yaşta evlenen arkadaşımızın aksine, bizde gelecek endişesi vardı ve evlenme söz konusu olamazdı.

Afyon'da kayıtsız şartsız uyulması gereken bir gelenek te; bir evde büyük kız evlenmeden, küçük kızın evlenemeyeceğidir. Bu geleneğe bazı ailelerde erkekler de dahildir. Büyük kız evlenmedikten sonra, evde kalacağını bilse bile, küçük kız evlenmeye teşebbüs edemez. Ağabey evlenmeden de küçük oğlan:

— Beni everin diyemez!..

Değişmeyen, değiştirilemeyen evlenme düzeninin en garip geleneği de Afyon'da; anne ve babanın istediği kızla, keza, anne ve babanın "peki" dediği erkekle evlenme zorunludur. Hem de erkek ve kızın çok kez birbirlerini nikâh masasına dek görmedikleri halde!..

SÖZ KESMEK. .

Tam gelişmiş memleketlerde bu güne değin hiç görülmemiş, hatta memleketimizin, İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerinde de uzun yıllar önce terk edilmiş usullerle evlenirler Afyonda!..

Evlenme öncesi geçen safahatın başında; "söz kesmek" gelir.

Evlendirilecek genç için, başta annesi olmak üzere yakınları, dostlarının tavsiyeleri üzerine, Afyon'un çeşitli semtlerinde

oturan kızlara dünür giderler. Buna "dünür gezmek" denilir.

Dünür gezmeğe çıkan taraf, gözlerine kestirdikleri kızların evlerine teker teker giderek, bir yandan kızın güzelliğine, bir yandan da evlerinin temizliğine bakarlar.

Sonunda bir kızda karar kılınır ve resmen istenilir.

Beğenilen kızın annesi, kızının istenileceğini kendine has önsezi ile anlar ve dünürler gelince, misafir odasına buyur eder ve kızına da çıkarır:

— Kız git, çabuk saçını başını toplama, mavi fistonu giy gel!..

Dünür hey'etinin en yaşlısı, ya da oğlan anası :

— Hanım kızımızı bir görüverelim, der. Amaç son bir kez daha kızı görmek, sonra da istemekdir.

Kız gelir birkaç dakika oturduktan sonra, kalkacağı sırada, hizmet etme şekli hakkında kat'i hükme varmak için, ihtiyaçları olmadığı halde birer bardak su isterler!

Dünür başı, evirir çevirir lâfı, sadede getirir:

— Allah'ın emri, peygamberin kavli ile kızınızı, oğlumuzu istiyoruz. Der. Tabii ki bu sırada kız dışarıdadır. Yani, ya başka bir odaya çekilmiştir, ya da kulağını kapıya dayamış içeride konuşulanları dinlemektedir.

— Kısmetse olur, diye cevaplar kız anası teklifi..

Daha sonra, oğlan tarafı, kendilerini tanıtır, oğullarının iş adresini verirler ve kız tarafının tahkik etmelerini isterler. Bu arada karşılıklı olarak hem kız anası, hem de oğlan anası çocuklarını methede ede bitiremezler.

— Akşam babasına söylüyeyim, büyükler karar versinler. Der kız anası, ve bu fasıl böylece sona erer.

Burada şunu hatırlatalım ki, kız evi su'dan başka hiç bir şey ikram etmez. Zira, bir şey ikram etmek demek, "kızımı şimdiden oğluna verdim!" demek anlamına gelmektedir!

Aynı akşam kız anası, babaya konuyu açar. Babalar çoğunlukla kızlar ve:

— Bende gelin olacak kız yok, benim kızım daha küçük! Diye konuyu kapatmak ister. Ancak anne, bu konuda daha

bilinçli olduğundan:

— Öyle deme, onun yaşatları bir bir gelin oldular, çocukları bile var. "Kız istenirken" diye bir söz vardır. Başımıza yastık mı edeceğiz! diye kocasını iknaya çalışır..

Diğer yandan oğlan anası, oğluna:

— Artık kötü yerlere filân gitme, kız tarafı seni sorup sual eder, kötü bir hareketini görmesinler. Diye öğütler verir..

Sonraki günler kızın yakınları, müstakbel damat hakkında öğrenilmesi gereken her şeyi öğrenirler. Tahkikattan çıkarılan sonuç, müspet ise, kızın, verilmesine karar verilir.

Bir süre sonra oğlan anası, birinci dereceden yakınları ile, tekrar kız evine gelirler. Hoş beşten sonra, usulen bir kez daha kız istenir. Kızın anası:

— Cuma günü buyurun kahvenizi için. Erkekler de aynı gün bizimkilerin (1) mağazasında kahve içecekler, Der.

Belirli günde, kadınlar evde, erkekler de çarşıda kahvelerini içerler ve böylece söz kesilmiş olur.

NİŞAN :

Söz kesildikten sonra, nişan hazırlıkları başlar. Nişanda her iki tarafın birbirleri ne gönderecekleri armağanların miktarı hakkında her iki dünür, önceden karara varırlar. Erkek anası:

— Ev içi (2) mi olsun, yoksa akrabalara da armağan gönderecek miyiz? Diye sorarlar. Kız anası, kendi mâlî durumlarına göre iki şıktan birisini tercih eder.

Ev içi'nde karar kılındı ise: Oğlan tarafı, kızın anası ile babasına ve varsa kardeşlerine armağan gönderir. Kız tarafı da aynı şekilde, oğlana, ana ve babasına ve varsa kardeşlerine mukabil armağanlarını gönderirler.

Nişan armağanına akrabalar da dahil edilecek olursa; bu kez, amcalar, dayılar, halalar v.b, gibi tüm akrabalara ayrı ayrı armağan gönderilir.

Her iki şekilde de damat adayının, gelin adayına nişan için göndereceği armağanlar, genellikle şunlardır:

Bir tepsi dolusu (asgari yirmi kilo) muhtelif şekerleme.

Bir şişe en iyi cinsten kolonya.

Bir takım, en iyi kaliteden elbiselik kumaş.

Bir takım iç çamaşırı.

Bir çift terlik.

Bir çift çorap
Ve nişan yüzüğü...

Damat adayının armağanlarını alan, kız tarafı, akabinde, kendi armağanlarını, gönderirler. Bu armağanlar da genellikle şunlardan teşekkül eder:

Bir Büyük tepsi Kedi Külümbe (3).

Bir takım iç çamaşırı.

Bir takım pijama.

Bir çift çorap.

Bir adet mendil.

Bir adet kravat.

Ve nişan yüzüğü...

Nişan töreninin yapılacağı gün, kız tarafı tüm akraba ve dostlarını evlerine davet ederler. Bu arada "oğlan evi" de tüm akraba ve dostları ile, kalabalık bir kafilde halinde, "kız evi" ne gelirler.

Erkek ve kız tarafının davetlileri toplanmak üzereyken, müstakbel gelin hanım, bir odaya kapanmış durumdadır. Beklenen herkes geldikten sonra, kaynana gelinin içeriye gelmesini ister.

Gelin hanım gelmekte olsun, oğlan anası tüm davetlilerin huzurunda bir kez daha kızı, anasından ister. Ve kız anası da bir kez daha:

— Peki, verdim kızımı. Der.

Bu konuşmadan sonra, oğlan tarafından "Baş Bütün" (4) bir kadın, gelin adayının elinden tutarak, müstakbel kaynanasının önüne getirir. Gelin hanım, önce kaynanasının, sonra da tüm davetlilerin ellerini teker teker öper. Bu arada nişan yüzüğü de parmağına takılmıştır. El öpme fasılı ise, nişanı tebrik mahiyetindedir. Ancak, ağızla "tebrik ederim" denilmez. Zira bu, kızla yüz-göz olmak (5) anlamına geleceği için, ayıp sayılır...

Afyon'a has! tebrik merasimini müteakip, gerek kız ve gerekse oğlan'ın eş ve dostları, müstakbel gelin hanıma ayrı ayrı armağanlar verirler.

Bundan sonra, şerbetler içilir, çengeller çalar, davetliler içerisinde becerikli olanlar, raks ederler. Akşama değin süren nişan töreni sona ermiş olur.

Kadınlar arasında kutlanan nişan töreninden sonra, bir sürahi içerisinde, damat adayına da şerbet gönderilir.

Aynı akşam, damadın birinci dereceden akrabaları da damadın nişan yüzüğünü takarak, küçük çapta bir tören oğlan evinde cereyan eder.

Böylece, birbirlerini hiç görmedikleri halde, damat ve gelin adayları arasındaki bağ, "söz kesme" den, nişanlanma" ya dönüşmüştür.

Nişandan sonra, her iki tarafa da büyük masraf kapıları açılacaktır. Karşılıklı "Zinarlı!" (6) davetleri yapılarak, ziyafetler verilir.

Erkek tarafından bir grup kadınla, kız tarafından pek çok kadın, gelin adayının şerefine, damat adayının cebinden çıkacak parayla bir hamam kapatılarak, bir de hamam ziyafeti çekilir!..

Nişan süresi içerisinde rastlanacak tüm dinî bayramlarda, kandillerde ve yılbaşında ise yine büyük çapta armağanlar gönderilmesi zorunluğudur.

Nişanlı buldukları süre içerisinde, kızla, oğlanın birbirlerini görmeleri ve hele konuşup, gezmeleri dünyada en olmayacak şeydir!...

N İ K Â H :

Afyon'da nikâh ile, nişan arasında pek fark yoktur. Nişan; verilen sözün birer madenî halka ile, resmen teyidi ise; nikâhta karı-koca olduklarının resmen ilânıdır. Ancak, bu demek değildir ki, bu andan itibaren erkek, kadın üzerindeki tasarrufları başlamıştır! Nişanlı iken, nasıl birbirlerini hiç görmüyorlarsa, nikâhlandıktan sonra da birbirlerini hiç görmeyeceklerdir... Ta ki, düğün gecesi gerdeğe girinceye dek...

Nişandıktan sonra kız, noksan çeyizlerini tamamlamak için, harıl harıl çalışır. Kendisine, yakınları da bu konuda yardımcı olurlar. Keza, erkek te müstakbel yuvası için üzerine düşen görevleri yapma çabasındadır.

Nikâha davet için, son yıllarda davetiye usulü uygulanmakta ise de, bu iş genellikle "okuyucu" (7) vasıtasıyla yapılır.

Okuyucu kadın, davet edileceklerin tümüne teker teker giderek "okur" (8)..

(1) Kocasını kasteder.

(2) Bir dam altında oturanlar kastedilmektedir

(3) Bir çeşit kurabiye.

(4) Evli kadın demektir.

(5) Lâubali olmak.

(6) Bu deyim nereden geldiği bilinmiyor.

Bir davet adıdır.

(7) Düğünlerde ayak işlerini gören kadın.

(8) Davet eder anlamına kullanılır.

Okuyucu kadının, davet şekli şöyledir:

— "Fadime hanımın selâmı var. Salı günü saat ikide belediye oğlunun nikâhına buyuracaksınız. Allah seninkilere de göstereyim..."

Bu arada anlaşma gereğince, oğlanın kızı vereceği düğün armağanları da alınmış olmalıdır. Aksi halde vaad yerine gelmediği için, son anda her şey yüzüstü kalabilir. Ki, böylesi olaylar Afyon'da çok görülmüştür...

Nikâh günü davetliler, Belediye nikâh salonundaki yerlerini aladursunlar, damat adayı, gelin adayını evden alıp getirmek üzere bir taksi veya bir minübüs gönderir. Bu arabaya kız tarafından kimlerin bineceği bir sorun olur. Kız evindeki herkes bir küçük arabaya binmeyeceği için, binemiyenler, ev sahibine yani kız anasına darılırlar. Hatta küsüp te nikâh salonuna gitmeyenler bile olur.

Nikâhta davetlilere ikram edilmek üzere, damat adayının mâli gücüne göre ve davetlilere yetecek miktarda, şeker, lokum (v.b.) alınır.

Belirli saatte nikâh töreni başlar. Nikâh memuru klâsik birkaç söz söyledikten sonra gelin adayına sorar:

— Kızım (...), Bay (...) yi kocalığa kabul ediyor musun?

Normal olarak gelin adayının bu soruya: "Evet" diye cevap vermesi gerekir. Ancak, Afyon'da bu cevabı verivermek sanıldığı kadar kolay değildir. Oysa, nikâhtan önce, kız da erkek te birbirlerinin olmayı kabul etmemişler miydi? Her şey rağmen kızın nikâh memurunu bir hayli yorması usuldendir. Böyle olduğu için de, nikâh memurunun belki de onuncu sorusundan sonra kız:

— Evet diyebilmektedir. Çünkü, memurun sorusunu hemencecik cevaplayıveren bir kıza, Afyon'da iyi gözle bakmazlar, onu "koca delisi" olarak nitelendirirler.

Gelin adayının evlenmeyi kabullenmesinden sonra, nikâh memuru aynı şekilde, damat adayına da sorarak, müspet cevap alır ve bir-iki nasihatten sonra nikâh törenine son verir...

Nikâh törenini müteakip, salonun çıkış kapısında tebrik faslı başlar. Çıkış kapısının önünde sıra ile; gelin, damat, gelinin anası, damadın anası, gelinin babası, damadın babası, gelinin kardeşleri, damadın kar-

deşleri... tek sıralı saf! olurlar. Geleneğe göre, damatla, gelin büyüklerin behemahal ellerini öpeceklerdir. Ve öperler de. Ancak her ikisinde de çok heyecanlı olmaları yüzünden, çok kez kendilerinden küçüklerin de ellerini öpüverirler!..

Sonra, gerekli görülürse bir kaç poz anı resmi çekilir ve gelin kendi evine, damat kendi evine dönerler. Sanki artık o andan itibaren birbirlerinin olmamışlar gibi... Ve de, hiç, ama hiç konuşmadan ayrılırlar. Öylesine, birbirlerine soğuk davranırlar ki, herkes tarafından tebrik edilmelerine rağmen, birbirlerini tebrik dahi etmezler. Bir daha da zıfzaf odasında görecektir birbirlerinin yüzlerini!..

D Ü Ğ Ü N :

Normal olarak, bir erkek nikâhlandığı zaman "evli erkek" sayılır. Eğer memursa, nikâhlandığı günden itibaren, evli kabul edilir ve vergi indiriminden yararlanır. Ancak, Afyon'da durum böyle değildir. Bir erkek iki yıl da nikâhlı kalsa, ne çevre ve ne de kendisi kendisini evli sayar!..

Düğünler nikâhtan, birkaç gün sonra yapılabileceği gibi, aylar ve yıllar sonra da yapılabilir.

Taraflar düğün tarihini tesbit ettikten sonra, düğün hazırlıkları kesif bir hâl alır. Ve düğün tarihinden bir hafta önce okuyucu! çıkarılır.

Afyon'da düğün, kız ve erkek tarafınca ayrı ayrı yapıldığı için, kız tarafı ayrı, erkek tarafı ayrı okuyucu! çıkarılır.

Erkek tarafının okuyucusunun, kız tarafının okuyucusundan bir üstünlüğü vardır: Erkek! temsilcisi olmasıdır...

Okuyucuların ellerine liste filân verilmez. Çünkü okuma, yazma bilmezler! Ancak, bir seferinde yirmi akrabanın ismini ezberler ve evlerini de öğrenerek, teker teker gidip, "okur!" (1)

"...hanımın selâmı var. Allah seninkilere de göstereyim (2). Haftaya oğlunu everiyor (3). Pazartesi günü "saç kesme" ye (4). Çarşamba günü "kına yakma" ya (5), Perşembe günü "gelin alma"ya (6), Cuma günü de "cuması"na (7) buyuracaksınız..."

Klâsik davet şekli budur. Okuyucu bunları söyledikten sonra:

— Hadi Allah'a şükredelim. Der ve kapağıya yönelir ama, başındaki atkıyı da düzeltir gibi yaparak biraz oyalanır. Ki bu ara-

da düğüne çağırılan evin sahibesi bahşisini getirsin!

Oğlan evine ait okuyucu, oğlanın sülâlesini aynı şekilde okurken!, kız evine ait okuyucu da, yine aynı sözlerle kendi sülâlesini okur!...

Karşılıklı çıkarılan okuyucu konusunda en enteresan olay: Kız evi okuyucusunun, oğlan anasını, oğlan evi okuyucusunun da kız anasını, başkalarını olduğu gibi düğüne davet etmesidir. Bu usul, arsızlıkları ve yüzsüzlükleri ile tanınan okuyucuların işlerine çok yaramaktadır. Zira, her iki kaynana da birbirlerinden geri kalmamak için bahşis yarışında bulunurlar.

Kız evi tarafından düğüne davet edilenler, yakınlık derecelerine göre almış oldukları armağanları, göndermeğe başlarlar. Bu armağanlar çoğunlukla, mutfak ve ev eşyalarıdır. Örneğin; tencere, çay ve kahve takımları, büfe, karyola, halı, yatak, yorgan, ütü, koltuk, somya (v.b.) gibi eşyalar armağan edilir. Armağan gönderilmesinde esas, gönderilen armağanın bir başkası tarafından da gönderilmemesidir. Bu bakımdan, armağanı gönderecek olan akraba, göndereceği armağanın cinsini bildirerek kız anasının fikrini alır. Eğer o armağan daha önce geldi ise, cinsi değiştirilir.

Düğün sathı mailine girildiği günlerde, gerek eş ve dostlardan gelen armağanlar ve gerekse, gelinin kendi çeyizleri ile damadın gelin alıp gönderdiği eşyalar, kız evinin münasip bir odasında teşhir edilir. Teşhir edilen tüm eşyaları, akrabalar ve özellikle komşular büyük bir dikkatle incelerler. Kızın neyi var neyi yoksa bir bir zihinlere yazılır ve kız evinden ayrıldıktan sonra bunların dedikoduları yapılır.

(Gelecek yazıda bitecek)

(1) Okumak: Davet etmek demektir.

(2) Böyle söylemek şarttır. Söylenmemesine güvenir!

(3) Evlendiriyor demektir.

(4) Afyon düğünlerinde özel töreni olan bir gelenek.

(5) Gelin adayının ellerine kına yakılacağı (sürüyeceği) gün.

(6) Gelinin oğlan evine girdiği an.

(7) Zıraf gecesinin ertesi gün yapılan tören!

Malatya'nın Yeşilyurt İlçesinde Bazı İnanışlar

Yazan : Ahmet ŞENTÜRK

Gece aynaya bakılırsa vapur batar.
Bıçakla kapı ya da pencerenin tahtaları kesilirse alacaklı kapıya gelir.

Gece sakız çiğnenirse ölü eti çiğnenmiş olur.

Melekler kokusunu sevdiği için elma ka-
buğunu ateşe atmak sevaptır.

Akşamdan sonra komşuya ateş vermek uğursuzluk getirir.

Kaynatılan çamaşırın suyu yere dökü-
lürken "Kiş.. kiş.. kiş.. Oğlunuzu, uşağınızı çekin,, denilince cinler çocuklarını suyun döküleceği yerden uzaklaştırırlar.

Makasın ağzı açık kalınca kefen biçmek ister.

Çocuk kendiliğinden boynuna tesbih ta-
karsa alacaklı kapıya gelir.

Akşam ezanından sonra kazan, tencere ve tava gibi alt tarafı kara bakır kap ve-
rilmesi uğursuzluk getirir.

Yatak süpürgeyle süpürülürse içinde ya-
tan uyuz olur.

Soğan kabuğu ateşe atılırsa fakirlik gelir.

Yerlerden toplanan çöple pişirilen süt kesilmez.

Sıcak yemek yenince akıl ve göz zarar görür.

Bir hayvanın sütü göze gelip yoğurt tutmaz olunca adı Mehmet olan küçük bir çocuğun tenasül uzvu boyunca kesilen ye-
di adet çöpün biri sütün içine bırakılır, ö-
teki altısı da ateşe atılır.

Süpürgenin alt kısmı yukarı gelecek şe-
kilde bırakılırsa evin devleti eksilir.

Akşamdan sonra ev süpürülünce melek-
lerin kanadı kırılır.

Yere tuz dökülürse yoksulluk başlar.

Ellerin koyuna sokulması fakirlik getirir

Ellerin kalçaya konması kibir alâmeti-
dir.

Otururken sağ ayağı sol ayak üzerine uzatmak Allahı inkâr etmek demektir.

Cumartesi günü tırnak kesenin, ya da saç kestirenin nasibi ve kısmeti eksilir.

Elbisesi üzerinde olduğu halde düğme yahut yırtık diken kimse ağzına bir çöp al-
mazsa iftiraya uğrar.

Akşam ezanından sonra yerler mühür-

lendiğinden küçük çocukların dışarıya çık-
ması iyi sayılmaz.

Esnendiği zaman el ağza tutulursa şey-
tan insanın içerisine giremez.

Yeni doğum yapan kadın su içerken eli-
nin ayasını başının üzerine korsa su bey-
nine çıkmaz.

Ayakta iken yenen yemeği şeytan çeke-
ceği için karın doymaz.

Yerlere sidik dökmek ve sidik dökülen
yere ayak basmak nasip eksikliğine sebep
olur.

Bir ağacın ilk meyvasını doğurgan bir
kadın yerse ağaç verimli olur.

Şeytan geceleyin insanın yüzüne işedi-
ğinden sabahleyin kalkar kalkmaz yüz yı-
kanması lâzımdır.

Kızgın ateş üzerine su dökmek fakirlik
getirir.

Çamaşıra başlarken "kiş...kiş.." denilir-
se çamaşır çabuk biter.

Gurbete çıkanın ardı sıra bir tas su ser-
pilirse giden kimse bir an evvel döner.

Salı gecesi çıkırla iplik eğirilince çar-
şamba karısı gelip çıkırlığın iğini kırar.

Beşik boş iken sallanırsa bebeğin başı
ağrır.

Salı günü çamaşır yıkanınca çamaşır
kazanına atılan kül (soda) vazifesi görür,
durulmaz, su kana keser.

Süpürge çöpüyle diş kurcalamak, ayak-
ta pantolon veya çorap giymek fakirliğe
sebep olur.

Çocuk ev süpürürse misafir gelir.

Mangala ateş çekildiği zaman közlerden
biri dik olarak kalırsa eve dost olmayan
biri gelir.

Karga evin damında öterse gurbette bu-
lunan birinden haber gelir.

Kapı aralığında yahut kapı eşiğinde du-
rulur yahut buralarda oturulursa cinlerin
yeline rastgelinir.

Ayakkabıların burunları birbirlerine
karsı gelecek şekilde bırakılırsa ayakkabı
sahibi hakkında dedikodu yapılır.

Cumartesi günü çamaşır yıkamak gü-
nahtır. Peygamberimiz cumartesi günü su-
ya düşen mendilinin suyunu bile sıkma-
mıştır.

Van Duaları

II

Derleyen : Erol KAYA

- 8 — Dile gelmiyesin oğul.
- 9 — Doğru yoldan şaşırtmiyasan.
- 10 — Dostan dost ola, düşmanın kör ola.
- 11 — Dostların çoğala.
- 12 — Dünyada en büyük rütbeyi tahasan.
- 13 — Dünya durduhça durasan
- 14 — Düşmanın kör ola, dostun

şadola .(1)

— E —

- 1 — Elân (2) bi helâl süt emmiş geçe.
- 2 — Elin gözün dert görmiye .
- 3 — Eline sağlıklı.
- 4 — Elin torpaga atasan, avucan
altun gele.
- 5 — Elin yağda balda olsun.
- 6 — Ellerin dert görmeye.
- 7 — Ellerin eyahlarına sağlıklı.
- 8 — Eğsik (3) olma.
- 9 — Emelân göre (4) işin rasgele.
- 10 — Emelin salih ola.
- 11 — Evin barhın şen ola.
- 12 — Evin yihılmaya.
- 13 — Evlât acısı görmiyese.
- 14 — Evlâtların barını (5) yiyesen.
- 15 — Evlâtlarından üzün güle.
- 16 — Eyağın daşa deymeye.
- 17 — Eyi evlât olasan.
- 18 — Eyiliğin önân (6) gele.

— F —

- 1 — Fatma anamıza gomşi olasan.

— G —

- 1 — Gadadan belâdan uzağ olasan.
- 2 — Gara haber duymiyasan.
- 3 — Gecenin gündüzün gelmiş gelecah
gada belâsından emîn olasan.
- 4 — Gederin (7) açığ ola.
- 5 — Get işin rastgele, tuttuğun golay
ola.
- 6 — Gittiğin yolda heyr göresen.
- 7 — Göğsünde ağ tüy bite. (8).
- 8 — Göynündeki muradın ola.

1 — şadola : şadolsun

2 — elân : eline

3 — eğsik : eksik

4 — emelân göre: ameline göre (amel: iş,
din buyruklarını yapma işi)

5 — barını: yemişini, meyvesini

6 — önüne,

7 — gederin: kaderin

8 — bite : bitsin, çıksın.

- 9 — Gün görüp murat edesen.
- 10 — Güz almasına benzeyesen.

— H —

- 1 — Hacca getmâh nesibede.
- 2 — Hacda ölesen inşallah.
- 3 — Hac makamın ola.
- 4 — Hak diyende imdadın Hak yetişe.
- 5 — Hakkın didarını (9) göresen.
- 6 — Hazretî Ali arhanda olsun.
- 7 — Helâl süt emmişe rasliyasan balam
- 8 — Hek Peygamber razi ola.
- 9 — Hesretan gavuşasan.
- 10 — Heyrli işlenn garşılaşasan.
- 11 — Heyrli muradın görüm.
- 12 — Hızır yardımcın ola.
- 13 — Hocayı Hızır göresen.
- 14 — Hocayı Hızır imdadın yetişe
- 15 — Hünerin bol ola.

— İ —

- 1 — İki dünyada muammer olasan
- 2 — İki dünyada üzün ağ ola.
- 3 — İki cihanda serfiraz (10) olasan.
- 4 — İki cihan serverine (1) gomşi
olasan.

5 — İkiğiz bi yastığda gocalasız (2)

6 — İmanın kâmil ola.

7 — İman ile gitmah nesibola.

8 — İşin gücün rastgele.

— K —

- 1 — Kem (3) gözden ırâh (4) olasan
- 2 — Kesen bereketli olsun.,
- 3 — Kısmetin bol olsun.
- 4 — Kisene Halil İbrahim bereketi düşe
- 5 — Kolay gelsin.

— M —

- 1 — Malından heyr göresen.
- 2 — Menim duam olmasın, Ayşe Fat-
ma'nın duası olsun.
- 3 — Men senden razıyam, Allah da
senden razı ola.
- 4 — Mevlâ üzün güldüre.
- 6 — Muradan tez eresen.
- 7 — Muradına gavuşasan.
- 8 — Murat edesen üzün güle.

9 — didarını : yüzünü

10 — serfiraz : benzerlerinden üstün.

1 — iki cihan serveri: Hz. Muhammet

2 — gocalasız : kocayasınız

3 — kem : kötü

4 — ırâh : ırak, uzak

— N —

- 1 — Nerde darda gelmişsen Hocayı
Hızıra orada imdadın yetiše.
2 — Nesibin gısmetin bol olsun.
3 — Neynim (5) demiyesen.
4 — Nur içinde yatasan.

— O —

- 1 — Ocağın yansın, tütsün.
2 — O dünyanın da bile (6) ışık ola.
3 — Oğul yaşın uzun ola.
4 — O gün ola muradın görüm.
5 — O yanım keçe bu yanım keçe, elân
helâl süt emmiş geçe.

— Ö —

- 1 — Öbür dünyada Peygamber Efendi-
dimizle namaz gılasan.
2 — Öbür dünyaya iman gidesen.
3 — Ölmüşleran rehmet.
4 — Ömrün bereketli olsun.
5 — Ömrün uzun ola.
6 — Ömrün uzun olsun, düğünün gü-
zün olsun.

— P —

- 1 — Peygamber Efendimize gomşi o-
lasan
2 — Peygamber Efendimiznen namaz
gılasan.

— R —

- 1 — Rebbi seni esirgeye.
2 — Rehmet baban.
3 — Ruhü şadolsun.

— S —

- 1 — Sağlıhla git, sağlıhla gel.
2 — Sakalın göbeğan yene (7).
3 — Sakalın ağara.
4 — Seni Hızır ganadında sahlaya.
5 — Sen sağ ol.
6 — Son nefeste Allah kelimesi şadet
nesibetsin.
7 — Sular gibi ömrön ola.
8 — Sultan Sülüman gibi dünyaya hük-
medesen (8)
9 — Sultan Sülüman'ın möhöri (9) di-
linde olsun.
10 — Sütüm emeğim helâl olsun.

- 5 — neynim: ne edeyim, ne yapayım.
6 — bile : böyle
7 — göbeğan yene: göbeğine insin.
8 — hükmedesen: hükmedesin
9 — möhöri : mühürü

— Ş —

- 1 — Şeri şeytandan (1) guri böhtan-
dan (2) hefsolasan (3)
2 — Şeytanın şerrinden emin olasan.
3 — Şih Abdurrahman Baba (4) yar-
dımcin ola.

— T —

- 1 — Tanrı selâmet versin.
2 — Tanrı seni üstümüzden eğişik (5)
etmesin.
3 — Tanrı yazın ayransız, kışın yor-
gansız koymasın.
4 — Taşa (6) dökülmeye, dola (7) ek-
silmeye.

- 5 — Tez erişesen.
6 — Toprak diye yapıştuğın altın ola.
7 — Tuttuğın kolay gele.

— U —

- 1 — Uğurlar olsun.
2 — Uğurun açık olsun.
3 — Umduğın eline gele.

— Ü —

- 1 — Üzün güle.

— Y —

- 1 — Yara bere görmiyesen.
2 — Yattığın yer nur, gül gülistan ol-
sun.
3 — Yeddi oğul babası olasan.
4 — Yediğin içtiğin helâl olsun.
5 — Yedi oğlanan bi surfaya (8) otura-
san.
6 — Yerin cennet olsun.
7 — Yeşil donlu melekler arhan ola.
8 — Yetmişiki bin melek muinin (9) ola
9 — Yiğit olasan.
10 — Yir göy (10) imdadın gele.
11 — Yohluğ (11) görmiyesen.
12 — Yolun açık olsun.

DERLEYİCİLER

- 1 — AKGÜN Mesut
2 — ALTAY Namık
3 — ARIKAN ÜMİT
4 — BENDER Yıldırım

- 1 — şeri şeytan : şeytanın şeri
2 — guri böhtan: kuru iftira
3 — hefsolasan : hıfız olasin, korunasin.
4 — Şih Abdurrahman Baba: bir din ulusu,
5 — eğişik : eksik
6 — taşa : taşsın
8 — surfaya : sofraya
9 — muinin : yardımcı
10 — yir göy : yer gök
11 — yohluğ : yokluk.

- 5 — EBEPERİ Cengiz
6 — GÜRBÜZ Necati
7 — GÜRHAN Burhan
8 — KANSAV Engin
9 — KOCA Adnan
10 — MISIRLIOĞLU Alper Önder
11 — SOYDAN OKYAR
12 — ŞENSEVER ŞENER

- 13 — TÜRKOĞLU Süruri
14 — TÜRKOĞLU Yekta
15 — ÜNSAL Cihan
16 — YEŞİLYURT Murat
17 — YÖRÜK Çetin

NOT : Bu dualar 1958-59 ve 1959-60 öğretim yıl-
larında derlenmiştir.

DUALARIN İLK HARF VE SAYILARINA GÖRE DERLEYİCİLERİ :

DERLEYİCİ	HARF	DUANIN SIRA NUMARASI	
Şener Şensever	A	13—14—25—34—46—104	
	B	2	
	C	2—4	
	E	4—11—13—14	
	F	1	
	H	8—9—13	
	İ	2—8	
	M	4	
	O	2—4	
	R	1	
	N	1	
	Murat Yeşilyurt Namık Altay	A	53—59—66—75—93
D		3	
E		1—16	
H		1	
İ		6—7	
M		8	
Ö		1	
Yıldırım Bender		A	1—29—32—35—57—60—64—80—81—85—96
		B	12—14
		D	13
		G	3
		İ	1—3
	S	2—4	
	Ş	1	
	Süruri Türkoğlu	A	2—19—23—41—54—56—62—63—68—77—90
		C	6
		Ç	4
		D	5—10
		E	9—10
G		4	
H		15 İ 5 M 1	
O		5 Ö 2—5 P 1—2	
S		6 Y 5	
Okyar Soydan		A	11—12—16—44—51—65—67—74—83—99—101
		B	1—16 D 1—11
		E	6—12—17—18
	G	11—12	
	K	1—3 M 6 N 4	
	T	5 Y 6—9	
	Yekta Türkoğlu	A	3—7—21—31—47
		C	1 D 4—7 E 15
		G	1 H 3—6 M 2

DERLEYİCİ	HARF	DUANIN SIRA NUMARASI
Yekta Türkoğlu	Ö	4
"	S	9-10
"	Y	3-7-10-11-12
A. Önder Mısırlıoğlu	A	17-20-26-28-39-40-43-45-49-52-55- 84-94-100
"	B	4-5-7-8-9-10
"	Ç	3
"	E	2-3-5-7-8
"	K	5
"	O	1-3
"	Ö	6
"	S	1-5
"	T	1-2-3-4-6
"	U	1-2-3
"	Y	2-4
Necati Gürbüz	A	30-50 87-91
"	G	6
"	T	7
Ümit Arıkan	A	22-24-37-79-95
"	C	5
"	D	9
"	K	2
"	N	2-3
"	R	3
"	Ş	2
"	Y	8
Burhan Gürhan	A	18-27-48-73-76-88
"	B	6
"	D	6-12
Çetin Yörük	A	4-5-9-33-82-86-102
"	B	17
"	Ç	1
"	D	14
"	G	2-8
"	H	10-11
"	Y	1
Necmettin Çalıdağ	K	4
Mesut Akgün	A	6-10-36-42-72-78-89
"	B	3
"	H	5-12 İ 4 M 5
"	S	8 Ü 1
Adnan Koca	A	69-71-97-105
"	Ç	2 G 5 H 7
"	M	3 Ş 3
Mihan Ünsal	A	15-70
"	B	15 D 2
"	Ö	3 S 3
Engin Kansav	A	8-38-58-61-92-98-103
"	B	11-13
"	C	3 G 7
"	H	2-4-14
"	R	2 S 7
Bengiz Ebeperi	D	8

Festivaller :

1970 Ohrid Festivali'ne Robert Kolej Katıldı

Yazan : Yalçın BAYER

Ohrid 1970 Balkan Festivali'ne katılmak üzere Festival Komitesi Başkanı Boge Kuzmanovski tarafından bir mektupla dergimizin kurucusu, genel yayın müdürü ve sahibi İhsan Hınçer ve uygun göreceği bir Türk Folk Dans Grubu Yugoslavya Üçüncü Ohrid Folklor Festivali'ne davet edilmiştir. Davet mektubu İstanbul'a gönderilen Komite mensuplarından Tome Momirovski tarafından İhsan Hınçer'e verilmiştir. Bu ziyaret ve anlaşma konuşması boyunca tercümanlığı yine Yugoslavya'dan gelen Necati Zekeriya yapmıştır. Tome Momirovski ve Necati Zekeriya ile birlikte Hınçer'i ziyarete gelen Tahir Alangu'nun ricası üzerine, genel yayın müdürümüz, bu yılki 3. Ohrid Festivali'ne Robert Kolej'in katılmasını uygun görmüştür. Ayrıca Tahir Alangu'nun da bu grupla Ohrid'e gitmesinde bir sakınca görmemiştir.

Fakat gezi takarrür ettiği ve başlayacağı günlerde Robert Kolej mensupları ile Tahir Alangu, geziye çıkış gününü İhsan Hınçer'e bildirmemiştir. Hoşgörü sahibi olan genel yayın müdürümüz bu gezinin başarılı olmasını dilemiş, kendilerine otorite pâyesi verenlere serzenişte bile bulunmamıştır. Aşağıda, Ohrid Festivali hakkında Yalçın Bayer'in Cumhuriyet Gazetesi'nde çıkan bir yazısını bulacaksınız. (T.F.A.)

Ohri, Yugoslavya'nın Arnavutluk, sınırında şirin bir göl şehri.. Gölün karşı kesiminde Arnavutluk'un koyu dumanlı dağları görülüyor. Hiç bir yaşantı belirtisi yok bu dağların yamaçlarında... Buna rağmen Yugoslavya'nın Türklerle dolu bu şehri canlı... Gölün sırtlarına kadar yeşilin binbir türlü var.. Binlerce turist ayrı bir renk katmış bu kente.

İşte böyle bir kentte 2-8 temmuz 1970 günleri arasında Balkan Folklor Festivali yapıldı. Festivalin üçüncüsü oluyor bu... Temmuz ortalarına doğru kapanan festivalde Türkiye'yi bu yıl Robert Kolej "Türk Folklor Kulübü" temsil etti. 10 yıllık bir geçmişi olan kolejin bu ekibi; Romanya, Bulgaristan, Avusturya, Macaristan ile Yugoslavya'nın Hırvatistan, Slovenya, Sırbistan, Bosna-Hersek ve Makedonya arasında en başarılısı oldu. Festivalle katılmayan Karadağ ekibi yanında konuk İtalyan ekibi de ilgi topladı.

Bir hafta süren festival süresince Ohriyi 500 den fazla folk dans elemanı doldurmuştu. Her topluluk milli kıyafetleriyle Ohri sokaklarını bir renk cümbüşü haline sokmuştu. Gölde motorlarla yapılan açılış, grupların yakınlaşması bakımından Balkan kültür beraberliğinin en güzel örneği idi. Şehir içindeki geçit töreninde, sık sık durdurulan kolejli öğrencilerden danslar istendi. Başka ilgi çekici bir olay da, ekiplerin caddelerde karşılıklı oynamasıydı...

30 kişilik Robert Kolej Topluluğuna ay-

rılan zaman, tam bir "Türk gecesi" halinde geçti. Türkiye'deydik sanki. "Yaşayın be, bravoyun be, vatan be., sesleri yanında, seyircilerin tezahüratı ekibimizi coşturuyordu. Açık hava salonunda yer kalmadığı gibi, civardaki evlerin damları ve tepeler omuz omuza içeri giremeyen Türklerle doluydu. Korodan Rumeli türkülerini dinleyen ırkdaşlarımız, anavatan nefesini koklar gibiydiler..

Makedonya TV'si tarafından naklen verilen gösterimizde "Elâzığ, "Kılıç Kalkan", "Silifke", "Gaziantep" ve "Bitlis" oyunlarını sundu ekibimiz. Makedonya Başbakanı, halk oyunlarımızı pek beğendiğini söylerken, bir dereceleme yapılmamasına rağmen festivalin büyük boydaki kabartma bir amblemi, Kolej'in Kulüp Başkanı Halim Aydın'a verildi.

Kolejin güzel kız solisti Ferhan Ege'ye ilk defa sahneye çıkmak yurt dışında nasip oldu. Heyecanına rağmen tatlı sesiyle söylediği türküler, kendi gibi Türkleri de ağılattı. Bu arada "Kılıç Kalkan" ekibinden Lutfü Sarı 50. Hüsamettin Alper 52. oyunlarını oynayarak "Millî" oldular ve arkadaşları, tarafından kutlandılar.

Festival sonunda Türk ekibi, âdeta kapışıldı. Türklerin yoğun bulunduğu şehirlerde ille de gösteri isteniyordu. Bu isteklere ancak Makedonya'da Gostivar ve Manastır'da cevap verilebildi. Gösteri dolayısıyla bu kentlerde âdeta bayram ilân edilmişti. Kolejli folk dans elemanları bura-

340

341

TMTF'nin Fransa ve Yugoslavya Gösterileri

Yazan : Kadir HANCAĞIZLI
MTTF Folklor Müdürü

Memleketimizde yüksek tahsil gençlerimizi bir araya getiren kuruluşlar arasında halk oyunlarımıza en geniş çalışma imkânı veren Türkiye Millî Talebe Federasyonu'dur. Yıllardan beri sayısız yurt dışı festival ve gösterilere katılmış, İstanbul ve Ankara'da bu gibi çalışmaların öncüsü olmuştur.

Bu yıl mayıs ayında Fransa'nın Epinay Sur-Saine şehrinde yapılan Uluslar Arası Folklor Festivali'ne, Türkiye'den, Türkiye Millî Talebe Federasyonu Folklor Müdürlüğü halk oyunları grubu katılmıştır. Bu grupta bütün bölge oyunları ekiplerimiz yer aldığı gibi 'Tercüman Gazetesi'nin düzenlediği "Lise ve Dengi Okullar Arası Halk Oyunları Yarışması"nda birinci gelen İstanbul Motor Sanat Enstitüsü Erzurum erkek dans ekibi de yer almıştır.

TMTF Ekipleri, Epinay - Sur-Saine Uluslar Arası Festivalinde büyük ilgi görmüştür. Festivale Türkiye'den başka Avusturya, Ermenistan, Almanya, Japonya, Yeni Gine, Fransa ve Macaristan da katılmıştır. Türk Ekipleri diğer milletlerin ekiplerinden çok üstün oynamış, bu husus gerek düzenleyiciler ve gerekse diğer millet grup idarecileri tarafından açık bir şekilde ifade olunmuştur.

TMTF Folklor Grubu, bu seneki ikinci gezisini temmuz sonlarında Yugoslavyaya yapmıştır. Üsküp Üniversiteleri Öğrenci Federasyonu tarafından her yıl tekrarlanan bu festival uluslar arası bir mahiyette idi. Hemen her yıl bu festivale davetli olan Federasyon Ekipleri, bu yıl da başarılı oyunlarını bütün Üsküp halkına sevdirmiş ve alkışlattırmıştır. Üsküp Fes-

tivalinin bir özelliği de Folklor Gruplarının amatör olması şartını taşımasıdır. Yarışmalı olmayan bu festivale TMTF gründen başka Norveç, Rumanya, Polonya, Sovyetler Birliği, Finlanda ve üç Yugoslav grubu iştirak etmiştir.

Grupumuzun mensupları Üsküp'te hiç yabancılık duymamış, çoğunlukta bulunan Türklerden ve Müslümanlardan büyük ilgi görmüştür. İlk gün açılış sırasında yapılan defilede Türk Ekiplerine misli görülmemiş tezahürat yapılmıştır. 21 temmuzda başlayan festival 25 temmuzda sona ermiştir. Son gün Türk Gecesi olarak ayrılmıştır. Bu gece çok düzenli ve güzel olmuş, seyirciler oyun elemanlarımızı çiçek yağmuruna tutmuşlardır.

TMTF Folklor Müdürlüğü, güzel bir hareketle bu ikinci gezisine de Liseler Arası Yarışması'nda ikinci gelen Bakırköy Lisesi Bayburt kız ve erkek ekibi elemanlarını beraberlerinde götürmüştür.

Üsküp Üniversiteleri Öğrenci Federasyonu Folklor Grubu, 1967 de İstanbul'da TMTF'nun tertiplelediği 13. Kültür Festivali'ne katılmış ve Federasyonumuzun eleman ve yöneticilerini yakından tanımak fırsatını bulmuşlardı. Bu defa bu temasla dostluk bağlarımız yeniden kuvvet kazanmıştır.

TMTF Folklor Müdürlüğü, daha evvelki öğrenci arkadaş ve idarecilerinden aldığı memleketimizi Yurt içinde ve dışında temsil görevini, bundan sonra da başarılı bir şekilde devam ettirmeye çalışacaktır. Bu nedenle, 1970 - 1971 yılı Halk Oyunları çalışmalarımıza Federasyon binasında başlamış bulunuyoruz.

solosluğu ilgililerinden hiç kimse, öğrencilerimize "Hoş geldin" bile demedi. Belki de festivale Türk ekibinin katıldığından haberdar bile değillerdi. Halbuki geçen yıl aynı festivale katılan İst. Y. T. Gençliği Türk Folklor Derneğini Dışişleri Bakanlığımız Ohri'ye göndermişti. Bu başarıların devamı için iş, ilgili Bakanlıkların ve dış temsilciliklerimizin, bu gibi festivallere yakınlık göstermesinde kalıyor. Tabii, yurt dışındaki Türkler düşünülüyorsa.

Trampetli, Akordeonlu Türk Takımı Kars'ı Temsil Edemez

Yazan : Dr. M. Fahrettin KIRZIOĞLU

1967 yılı nisanında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nun güzel bir davranışı oldu. Türkiye'deki Halk Oyunları Gruplarımızın gücünü ölçmek ve derecelendirmek için bir senelik düzenledi. Jüri, 32 ilimizden gelen 38 grubu üç kategoride derecelendirdi. Bu arada İçel, Kars, Kırklareli, Sivas ve Bursa'dan ikişer grup katılmıştı.

İhsan Hınçer'in başkanlığındaki Feridun Altuna (D. Operası ve Balesi rejisörü), Metin And (Ankara Üni. Öğ. Görevlisi), Prof. Dr. Şükrü Elçin (Hacettepe Üni. Öğ. Üyesi), Mehmet Dobada (Turizm ve T. Bakanlığı Müşaviri), Travis Kemp (D. Konservatuarı balle öğretmeni), Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu (Türk Ansiklopedisi Uzmanı ve Atatürk Üni. Öğ. Görevlisi), Phl. Dr. Hamit Z. Koşay (Müzeler ve Eski E. Gen. Müd. Şu Müşaviri), Halil Oğultürk (Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Folklor Uzmanı), Cahit Öztelli (Millî Eğ. Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsü Müdürü), Muammer Sun (Devlet Konservatuarı Öğretim Üyesi), Muzaffer Şen (Türk Halk Oyunları ve Türküleri Federasyonu Temsilcisi) ile Hikmet Şimşek (Cumhurbaşkanlığı Orkestrası Şefi)'den kurulu Jüriye, Karşı tarih doktoru M. Fahrettin Kırzioğlu tarafından bir takrir verildi. Bu takrirden Kars Halkevi'nin oyun ve giyimlerinin Kars'a ait olduğu, Kars Turizm ve Tanıtma Derneği'nin oyun, entrüman ve giyimlerinin ise yakıştırma ve bize ait olmadığı ileri sürülüyordu.

Jüri Başkanı Hınçer, çok uzun ve bilimsel tartışmalara yol açabilecek bu konunun bir iki saatte neticeye ulaşamayacağını ileri sürdü. Takriri gündeme alamıyacağını söyledi. Aradan geçen üç-dört yıllık zaman içinde Jüri üyelerinden hiç kimse hiç bir yerde ve yayın organında bu konuya ilişmedi. Dergimiz bugün Kırzioğlu'nun bahis konusu önergesini, bu konuda uzman kişilerin dikkat ve ilgisine sunmaktadır. Gelen cevapları T.F.A.

"Ankara Halk Oyunları Festivali"ne: Artvin, Bursa, İçel, Kars, Kırklareli ve Sivas illerimizden ikişer olmak üzere, 32 ilimizden 38 Halk Oyunu Takımı katılmıştır. A ve B gruplarına ayrılarak, gümüşü oynatılan bu takımların oyunlarını seyreden Sayın Jüri Heyeti Üyeleri, ilk toplantısında verdiği karara uyararak, 6 nisan 1967 akşamı yaptığı ikinci toplantıda, Halk Oyunları Temsilinin son (7 Nisan) gecesine davetli Bakanlar, Senatörler, Milletvekilleri ve Kordiplomatik huzurunda oynatılacak seçkin Halk Oyunları Takımlarını seçmeğe başladı. Bu arada, herbirinden ikişer takım gelmiş olan 6 ilimizden beşinin birer takımı seçildiği halde, Kars İlinin A ve B Gruplarındaki kızıl-erkekli her iki takımının da son gecede oynatılması, istendi.

Ancak, Kars Takımlarından B Kolundaki Anı Köylülerinden kurulu erkekli ve şehirden kızıl takımı: çalgı, kılık ve oyunları bakımından tamamıyla yerli ve millidir; Kars Turizm ve Tanıtma Derneği tarafından gönderilmiştir. A Kolundaki "Kars Takımı" adlı: Akordeonlu, Trampet (Orkestra) Davullu, Kazak kılıklı takım ise, 1966 Temmuzunda Selim Sırrı Tarcan Salonunda yapılan İç ve Dış Türkler oyuncularının

BOZKURT GECESİ'nde de "KAFKAS TAKIMI" adıyla oynayan ve gereklikçe "Azerbaycan Oyun Ekibi" adıyla da temsil için ticaretini yapan üçüzlü bir yer-siz - yurtsuz Salon Oyunları ve caz takımı çalgılı topluluktur. Kars İli, 1926 Tiflis Askeri Manevralarından beri Bolşevik Rusların iddia ettikleri gibi, ne Kafkasya'dandır, ne de Azerbaycan toprağı sayılır!... 1945 Aralık ayında "Kars ve Ardahan"ı bizden koparmak isteyen Moskofların "İki Gürcü Profesörü" ağzıyla iddia ettikleri gibi, Kars İli, "Eski Gürcistan"dan da değildir. 1827-1917 arasında Rus Çarlığı idaresinde 90 yıl yaşayan zavallı Revan ve Gümrü Türkleri, 1918-1925 arasında Yurdumuza göçederken Kars'ta da yerleşmişlerdir. Bugün nüfusu 65 bine yaklaşan Kars İlimizin 765 köyünden hiç birinde AKORDEON ile halk oyunu oynanmaz ve bu çalgıyı çalan yoktur. Ancak, Revanlı bir kişi İğdir kasabasında Akordeon çalarak geçimini sağlar: Revandan ve Gümrü'den söylenen tarihlerde Kars şehrine MUHACİR olarak yerleşen 5-6 bin kişilik ailelerden ancak iki-üç kişi AKORDEON çalgısı ve oyunları ile geçindiğinden, öteden beri HALKEVİ'nin himaye ettiği bu sözde KAFKAS - KARS OYUN-

Ankara'da da bir adamı le işi ticarete dökmüş ve Anadolu toprağından Davul-Zurnalı, Bağlamalı, Kavallı, Tefli çalgıları; Şalvarlı, Kuşaklı, Çepkenli giymi olan YERLİ KARS TAKIMI'na fırsat verdimeden: Artvin'den İzmir'e, İstanbul'dan İskenderun'a kadar nerede bir "Milli Oyunlar Gösterisi" varsa, oraya takım gönderip para kazanmak için DERNEK kurdurmuş, FEDERASYON'a girmişti.

İşin acı tarafı, bugün jüride A kolundaki "KARS TAKIMI"na ŞEYHŞAMİL OYUNU oynatmak isteyen üye de, AKORDEONLU-CAZDAVULLU, KAZAK KILIKLI ve KAFKAS, AZERBAYCAN adlarını da benimseyen TAKİM'i ve bu Rus oyununun, sayın jürimiz üyelerine kabul ve âdeta Turizm Bakanlığına da "tescil" ettirmek istemektedir. ŞEYHŞAMİL OYUNU'nun: Dağıstan Millî Kahramanı Nakşibendî İmamı Şeyh Şamil'in Rumî 25 Ağustos 1859 da Moskof Başkumandanı GENERAL BATA-TINSKY tarafından ESİR ALINIŞININ 5. yıldönümünü büyük törenlerle 1909da kutlayan Ruslardan, Temirhanşura (şimdi, bir bolşevikin adıyla Buynaksky) şehrinde bir Rus-Yahudi kompozitörün hazırladığı OPERET'in Rusça "Molitva Şamila" (Şamilin Duası) adıyla ilk defa artistlere oynatılan oyundan kaldığını; Dağıstanlıların 6 Eylül 1909 efrenci tarihinden beri ŞAMİL OYUNUNU Rus Kışlaları ile Rus Okullarında görüp üzdüklerini; Şeyh Şamil'i büyük bir kahraman olarak tanıyan bu operette, onu yenerek teslim alan *Baratinsky'nin daha üstün bir kahraman düşünün* canlandırıldığını, 1918-1921 yıllarını Dağıstan'da millî mücadelenin şefi olarak geçiren çok muhterem SAİD ŞAMYL Beyden telefon ve telgrafla öğrenebiliriz. Şeyh Şamil'in torunu NACİYE ŞAMYL te-

lefon adresinde İstanbul - Fatih'te oturan Said Şamyl Bey, bu uğurda "Azerbaycanlı" ve "Kafkasyalı"ları, Şamil oyunu kepezeliğinden dolayı kaç defa protesto etmiş ve ağır sözlerle kırmıştır. Çünkü dedesine hakaret eden bir Rus dansı olan ŞAMİL, Baltık kıyılarından Japon denizine kadar Rusların idaresindeki her yerde oynanır. Nasıl olur da, Kordiplomatik huzurunda, sayın jüri heyeti, Kars Takımını Kazak kılıklı Şamil oyunu ile ve Akordeonla temsil çıkarır. Daha 1935 te Artvin ile Kars gibi 40 yıl Moskof esaretinde kalan iki şehrimizdeki HALKEVLERİ'nin AKORDEONLU Millî OYUNLAR TAKIMI ve çalışmalarını gören sayın Müzikolog Ahmet Adnan Saygun, 1937 de basılan "RİZE, ARTVIN ve KARS HAVALARI TÜRKÜ ve OYUNLARI" kitabında (s. 43, 71) şöyle diyor:

"Rusların halk musikisine kötü bir hediyesi olan el armonikası," "Tulumun şımarık çocuk hali tınnetinin hususiyetlerine, hiç şüphesiz ki mâlik değildir., Onun, "ikinci sesinin el armonikasında ihmal edildiğini de gördüm." "Rus işgalinin musiki üzerindeki tesirlerini, hemen yalnız Kars şehrine mahsus olduğunu memnuniyetle gördüm... Köylerde, yabancı tesirler hemen hiç yok gibidir., "Halk dansları"nda, "halk âletlerini tercih etmek lâzımdır. Yabancı âletleri bu danslarda kullanmak pek doğru olmaz."

Sayın Başkanlık, bu önergin okunmasından sonra, Akordeonlu ve Şamil Oyunlu A Takımının bir garibe olarak KARS İLİ adına oynamamasının karar altına alınmasını lütfen müzakere ettiriniz. Derin saygılarımla.

7 Nisan 1967

Jüri Üyesi

Fahrettin Kurzioğlu

Basılmayan yazılar istenince geri gönderilir.

Dizgi ve baskı: Halk Matbaası İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen : BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

Bir Tokat Masalı :

Ayı Masalı

Derleyen : Saim SAKAOĞLU

Evvel zaman içinde köyün birinin yakınındaki dağda bir ayı yaşarmış. Bu ayı bir gün köye inerek köylü kızlarından birini alıp götürmüş. Bu kızı dağdaki kendi çalısına kendi çirpisine sokmuş. Ayı ile köylü kızı orada ev bark olmuşlar. Uzun zaman orada kalmışlar. Üç tane çocukları olmuş.

Ayı kızı kaçırdığı zaman henüz küçük olan erkek kardeşi büyümüş.

"Ben gider ablamı dağda bulurum. Alıp evimeze getiririm" demiş.

Gitmiş. Dağda araya araya ayı ile ablasının yaşadığı ini bulmuş. İnin bacasından içeriye bir taş yuvarlamış. Kız büyük çocuğuna:

Yunlu yumak git de bak hele, bu taşı kim atmış."

Yunlu yumak gitmiş, etrafına bakarken kızın kardeşi bu ayı yavrusunu görmüş. Çocuk saklandığı yerden çıkıp hemen ayı yavrusunu öldürmüş. Çocuk oradan tekrar inin bacasına gelip bir taş daha yuvarlamış. Ayıların anası olan kız ortancasına:

"Yunlu Yumak gitti, gelmedi. Tomlu Tomak bir de sen git bak hele, kimmiş o.

Tomlu Tomak da bacasının arkasına doğru gitmiş. Çocuk bunu da bir taş ile öldürmüş. Bacadan bir taş daha yuvarlamış. Anneleri en küçük aya:

"Yunlu Yumak gitti, gelmedi, Tomlu Tomak gitti gelmedi; Kılı Barak bu sefer de sen git bak, bakalım taşı atan kimmiş" der

O da dışarı çıkıp etrafına bakınırken çocuk tarafından öldürülmüş. Çocuk bir taş daha yuvarlıyverir bacadan. Kız kocasına der ki:

"Yunlu Yumak gitti, gelmedi; Tomlu Tomak gitti gelmedi; Kılı Barak gitti, o da gelmedi, Ayı Beyim, git de sen bak, ne var dışarıda."

Ayı Beyi çıkmış dışarıya, çocuk bakmış ki bu gelen daha büyük. Onu da öldürmüş. Kız da içerde bekliyor. Fakat kim senin gelmediğini görünce:

"Hele bir de ben bakayım."

Dışarı çıkıyor. Ama ne görsün, üç çocuğu ile kocası ölü olarak yatıyorlar mı. Kız deliye dönmüş. Ağlamaya başlamış:

"Yunlu Yumak'ım mı

deyim ağlayım, Tomlu Tomak'ım mı deyim ağlayım, Kılı Barak'ım mı deyim ağlayım, Ayı Beyim mi deyim ağlayım."

Böyle ağlarken karşısında bir yabancı görmüş. Çocuk ablasının yanına yaklaşmış:

"Ne ağlıyorsun ben senin küçük kardeşimim. Seni evimize götüreceğim, haydi hemen gidelim."

Çocuk ablasını alıp evlerine getiriyor. Kız eve geldikten sonra bir türlü bu yeni hayatına alışamıyor. Durup durup kendi kendine mırıldanıyor :

"Çalındı, Çirpiyidi evimidi ya
Ayıydı, uyuydu, erimidi ya."

(Anlatan: Şehadet Göl, 80 yaşlarında (1969'da), Tokatlı kimden dinlediğini hatırlamıyorsa da pek çok masalını dinlediği babaannesi Zeynep'ten dinlemiş olabilir. Okuması yazması yok. 14 Ocak 1969 da Erzurum'da derlenmiştir.)

İkramiye Dağıtmakta Rekor
SPOR TOTO'dadır
Zengin Olmak İstiyorsanız
SPOR TOTO Oynayınız.

Sulama, Nadas ve Gübre İle İlgili Atasözleri ve Deyimler

Yazan : Azmi GÜLEÇ
Ziraat Yüksek Mühendisi

I. BÖLÜM

a) Toprak (Tarla) ile ilgili atasözleri ve deyimler :

Türk köylüsünün en büyük varlığı ve tek hazinesi topraktır. Atalarımız bu gerçeği çok iyi bildikleri için en güzel ve en mükemmel sözleri toprak üstüne söylemişlerdir. Türk köylüsü için her karış toprak bir vatan parçasından ibarettir. Onu hiç bir kuvvet ve kudret elinden alamaz ve onu topraksız bırakamaz.

Şimdi köylümüzün bu gerçek düşüncelerini Atasözleri ve deyimlerden dinleyelim :

- Köylünün gözü toprakta eli havadadır.
- Toprak avuçlayan altın tutar.
- Toprağın verdiğini padişah vermez.
- Geçinmek isteyen elini topraktan çekmez.
- Bir avuç altunun olmadansa, bir avuç toprağın olsun.
- Düşünse toprağa sarıl.
- Tarlanın pakı, paranın akı.
- Tarlanın taşlısı, kızın uzun saçlısı, öküzün inek başlısı.
- Tarlası olmayanın harmanı olmaz.
- Tarlanın köye yakını, daha iyisi eve yakını.
- İş sesler, toprak besler.
- Bilgili çiftçinin her avuç toprağı altın demektir.
- Bilgisiz çiftçinin toprağı, kuru ağacın yaprağı.
- Toprağı yendi, derdi dindi.
- Toprak saban yerse, orak altın biçer.
- Toprak vergisi hak vergisidir.
- Toprağın karası, buğdayın sarısı.
- Ya saban tarlası, ya çoban tarlası.
- Yer damar damar, insan soy soy.
- Yerin verdiğini el vermez.
- Tarlanın yenisi, çiftçinin eskisi.
- Kazan kazan ver kazana, kazanı sat ver toprağa.
- Tarlası ayrıklı, ayağı yırtık çarıklı.
- Toprak gibi malın, ağaç gibi dalın olsun.
- Toprak gibi mülk olmaz, oturursan cuval dolmaz.
- Tarla sahibi yokluk, tarlasız olan da tokluk görmez.

- Tarlayı tohumu sattım, sıcak aşa soğuk su kattım.
- Toprak aldığıнын on katını verir.
- Toprak gibi dost olmaz.
- Toprak kara, cebi dolu para.
- Toprağı beyaz, aldığı ayaz.
- Toprağı kızılca, iyi bağ olur kazınca.
- Tarlası taşlı, kendisi yaşlı.
- Tarlayı erken, dikkat et yerken.
- Tarlanın sınırı, defeder siniri.
- Girmişsin tarlama, sus bari parlama.
- İyi toprak kan değer, fazla biter can değer.
- Toprağa giden para boşa gitmez.
- Toprağımı sattım, belalara çattım.
- Toprak aldım özden, eridim gittim gözden.
- Toprağın düzü, Türkmenin kızı.
- Kötü tarlanın verdiğini iyi dost vermez.
- Toprağın karası, iki suyun arası.

b) Su (sulama) ile ilgili atasözleri ve deyimler :

1 — Sulamanın tarifi ve sulamanın önemi :

Sulamanın Milattan Önce (İsa Peygamberin doğumundan önce) 2000 yıllarında Babil'de Mezopotamya'da ve Mısır'da Nil kıyılarında, Hindistan'da ve çok daha önceleri Çin'de yaşayan insanlarca bilindiği, bu memleketlerin kültür ve yaşayışlarına etki ettiği tarihi kaynaklarca ispatlanmıştır. Bilhassa arid iklim koşullarında bulunan memleketlerde hayati önemi çok daha önce anlaşılmıştır. Önceleri bir hüner, ustalık veya sanat olarak beğenilmiş bulunan sulama, bugün ilim alanında dünyanın her tarafındaki araştırma merkezleri ve ziraati esas almış Üniversiteler tarafından geniş ilmi araştırmaların ve etüdlerin konusu olmaktadır.

Genel olarak sulama, bitki yapısı için lüzumlu suyun insan emeği ile verilmesi, olarak tarif edilebilir.

Sulama ihtiyacının çeşitli sebeplerden doğması yüzünden çeşitli tarifler yapılmıştır. Çok özel koşullar bir tarafa bırakılacak olursa sulama şu maksatlarla yapılır :

a) Toprağa, bitki gelişmesine lüzumlu nemi sağlamak için su vermek,

ARAŞTIYEMALARI

b) Kısa süreli kuraklıklara karşı bitki büyümesinin devamını sigorta etmek,
c) Toprak ve atmosferi (havayı) bitki büyümesine daha elverişli bir ortam haline getirmek için serinletmek,

d) Topraktan buharlaşmayı azaltmak,
e) Topraktaki tuzları eritmek ve yıkamak,
f) Sürüm alanının yumuşatılması.

Kuraklığa karşı koymak için tutulacak en emin yol, sulamadır. Sulu tarla, Tanrıdan zorla ürün alır.

Kurak bölgelerin en değerli malı olan su'dan hakkıyla yararlanılması için, sulanan ve sulanacak olan tarlanın büyük bir dikkat ve titizlikle işlenmesi gerekir.

● Üç sür, bir su ver.

● İki çapa bir su yerini tutar.

Bu işlerde özellikle göz önünde tutulması gereken şey, muzır (zararlı) otların yok edilmesidir. Çünkü, bizim kültür bitkilerimizin harcadığı su kadar hatta bazan daha fazla, onlar da su harcarlar.

● Buğday yanında acı ot ta sulanır.

● Tarlanın öz evlâdını öldür ki, üvey evlâdına muhabbet etsin.

● Ekmesi de, pişmesi de, yemesi de su iledir.

c) Nadasla ilgili atasözleri ve deyimler :

Nadas ve nadasın etkililiği mahsuldarlığın bilhassa su, bitki besin maddeleri veya her iki bakımdan, devamlılığı için ziraat arazisini bütün bir mevsim veya belli bir zaman için ya sürüp veya sürmeden boş bırakmak demektir.

Tarlanın nadasa bırakıldığı devre içerisinde toprak katlarında biriken toprak nemliliğinin, o devre içerisinde düşen toplam yağış oranına da nadasın etkililiği denir.

● İyi nadas, kıtlık gelmez.

● Nadas etmeyen ekin kaldıramaz.

● Ahır nadası, çiftçiyi aç komaz derler.

● Nadası üçle, ambarı eşle.

● Nadasız reңçper, tüfeği bozuk avcıya benzer, on atar bir tutar.

● Tarlam yerince, nadasım derince.

● Nadasımı üçledim, ekini güç işledim.

● Nadasız reңçper, namazsız sofuya benzer.

d) Gübre (gübreleme) ile ilgili atasözleri ve deyimler :

Biz insanlar nasıl toprağa bağlı ve onun verdiği nimetler sayesinde yaşayabiliyor-

Bize gelen KITAPLAR

● Tarık BUĞRA : "İbişin Rüyası". Roman, Hisar Yayınları: 10. 19,5X13,5 Cm. boyunda, 266 sayfa, 12,5 lira.

● Mehdi HALICI — Mesut DOĞU : "Türk Halk Şiirinin Altın Kitabı". Her yıl Konya'da yapılan Türkiye Âşıklar Bayramı'na katılan âşık ve sazşairlerinin biyografileri, şiirlerinden örnekler. Konya Turizm Derneği yayını. 19 x 14 boyunda, 78 sayfa, 5 lira.

● Ali GÜRBÜZ : "Bitsin Bu Çile". Şiirler. Ankara, Anafartalar, Âşıklar Kitabevi, 16,5 x 12 boyunda, 112 sayfa, 4 lira.

● Ahmet ERDOĞDU : "Memurların Yarılanmasına İlişkin Yasa". Türkçeleştirilmiş metniyle birlikte "Memurin Muhakemat Hakkında Kanun." TDK Yayınları, 311. 16,5x12 boyunda, 32 sayfa, 2 lira.

sak, bizi besleyen, doyuran bitkilerin de, çeşitli besin maddelerine ihtiyaçları vardır. Toprak her zaman bitkilerin bu ihtiyacını karşılayamaz. O halde ne yapmamız lâzım? Kendi vücudumuzun beslenme ihtiyacı gibi, bitkilerin de beslenmeye ihtiyaçları vardır. İşte bitkilerin toprak tarafından tam anlamıyla karşılanan besin ihtiyaçlarını biz insanlar çeşitli yollarla bitkilere vermek zorunda kalıyoruz. Konumuz, bizi aydınlatacak olan Atasözlerimize bırakıyoruz :

● Gübresiz yere eken, eksik ürün alır.

● Gübreli yerin gömeci bol olur.

● Buğday istersen çayır yap, çayırızsız gübre olmaz, gübresiz de buğday, olmaz, toprağı buğday emer, çayır da dinlendirir.

● Hırsızın aklı olsa, gübre çalar.

● Gübreyi tarlaya değil, kösenin sakalına döksen göğertir.

● Ya gen sök, ya kül dök.

● Kadı yalan söyler, gübre yalan söylemez.

● Gücüne çalışmadansa, ya gen sök ya gübre dök.

● Verirsen verir, vermezsen küser.

● Gübre verdim tarlaya, ekin fazla parlaya.

1868 - 1970

ASIRLIK TECROBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın: 60217 — 137)

AKBANK'ta hesabınız
varsa

şansınız
avucunuzun
içindedir

AKBANK

(Folklor: 138)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz
kadar
MEMLEKET DIŞI
BANKA İŞLERİNİZ
için de

TÜRK TİCARET BANKASI
EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

(Folklor: 139)

*en iyi
servisi olan
buzdolabı*

ARÇELİK

349

(Yeni Ajans: 4259 — 140)

mmm! sana'lı bir dilim nefistir...

Çocuklarınız üstün lezzetli Sana'ya bayılırlar.

Üstün lezzetli Sana'da, taze pastörize süt vardır. En saf nebatî yağlarla hazırlanan Sana'da ayrıca vücuda elzem olan A ve D vitaminleri mevcuttur. Bundan dolayı Sana kıymetli bir enerji kaynağı ve üstün lezzetli, mükemmel bir gıdadır.

sizin için çalışıyorlar :

Evet! Taze sütün pastörize edilmesinden Sana'nın ambalajlanmasına kadar geçen muhtelif safhalarda, yüzlerce Türk işçisi, hergün sofranıza üstün kaliteli bir margarin getirmek için, titizlikle çalışıyor.

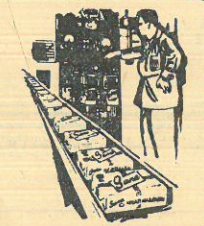
Sana imalatının her safhasındaki, sıkı ve devamlı kalite kontrolleri, Sana'yı bugün yurdumuzun en üstün kahvaltılık margarini haline getirmiştir.

Bunu biliyor muydunuz?

Her sene, Sana'ya 1.000.000 kilo taze pastörize süt ilâve edilmektedir.

Sana, yüzde yüz saf nebatî yağlarla kut'iyen el değmeden hazırlanmaktadır.

ORATKA 5. - 477

Sana ağıza tad, vücuda sıhhat !

350

(Folklor: 141)

C. VİTAMINLI
PORTAKAL ÖZÜ

Bir bardak suya
bir kaşık ORALET
koyarak taze
PORTAKAL SUYU
içebilirsiniz.

Radar: — 142

TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.

KURULUŞ : 1946

Sermayesi ve İhtiyatları Yekûnu :
50.000.000. — Lira

Yurt içinde 141 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

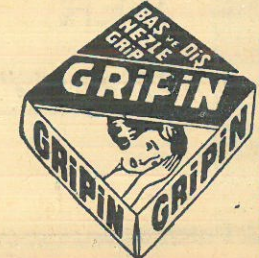

GARANTİ BANKASI

(Folklor: 143)

GRİPİN, nezle başlangıcında birçok fenalıkları önlemek bakımından faydalıdır. GRİPİN, 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir.

GRİPİN

351

(Yeni Ajans: 4257 — 144)

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır

352

(Basın: 60045 — A 20061 — 145)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ARALIK 1970

İÇİNDEKİLER :

- Avrupa'da Bir Konferans ve Bir Sergi Arslan KAYNARDAĞ
Köy Orta Oyunları : Isbaha Oyunu Prof. Dr. Şükrü ELÇİN
Ali Rıza Önder'in Halkbilim Yazıları Filiz ÖNDER
Çatı Kapanırken Bayrak Asma Muzaffer UYGUNER
Naldöken Tahtacıları'nda Yaz Kurbanı Rıza YETİŞEN
Taşlıova - Çobanoğlu Karşılılaşması ve Bir Hüküm . Z. Mahir BARANSELİ
Maraş'ta Derlenen Atasözleri Eşref EMİR
Ümiteli Köyü Türküleri Şevki KEPENEK
Sanatın Folklorla Biçimlendiren Bir Sözsözoyuncu Gürkal AYLAN
Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri (2) . İrfan Ünver NASRATTİNOĞLU
Yozgat'tan Bir Halk Öyküsü : Dört Kekeme Kız Emil SEVİNÇ

DERGİMİZ VE CİLTLERİMİZ
BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 257

KURUŞ: 125

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

353

1868 - 1970

ASIRLIK TECRUBE
ARADIGINIZ EMNİYET
ZENGİN İKRAMIYE
SOSYAL HİZMET

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

(Basın : 60217 146)

AKBANK'ta hesabınız
varsa

sansınız
avucunuzun
içindedir

AKBANK

(Folklor : 147)

Memleket içindeki
Bankacılık hizmetleriniz

kadar

MEMLEKET DIŞI

BANKA İŞLERİNİZ

için de

TÜRK TİCARET BANKASI

EMRİNİZDEDİR

TÜRK TİCARET BANKASI

(Folklor : 148)

10 Ocak 1970

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 257

ARALIK 1970

YIL: 22 — CİLT: 13

Avrupa'da Bir Konferans ve Bir Sergi

Yazan : Arslan KAYNARDAĞ

Strazburg Üniversitesi Türkoloji Enstitüsü'nün çalışmaları hergün biraz daha gelişiyor. Enstitü başkanı Profesör Irène Mélikoff ve arkadaşları büyük bir heyecan ve gayretle önemli işler yapıyorlar. Bugün Enstitü Türk gelenekleri incelemeleri için önde gelen bilimsel merkezlerden biri olmuştur.

Özellikle Türkiye'deki tarikatler hakkındaki her türlü kitap ve belgenin bir araya getirilmesi amacıyla büyük çabalar harcanmaktadır.

Eu bakımından "Milletlerarası Daimi Altaistler Konferansı"nın bu yıl Strazburg'da toplanması ve çalışmalarındaki ağırlığı Türklerdeki dinsel olan ve olmayan geleneklerin incelenmesine vermesi pek yerinde olmuştur.

Değerli Profesör Mélikoff'un bunu bildiren ve beni konferansa çağıran mektubuna verdiğim cevapta Enstitü kitaplığındaki kitapların bir kataloğunu yapıp yayınlama konusunda ne düşündüklerini sordum. Bu katalogun konferans dolayısıyla yayınlanması iyi olurdu. İsterlerse benim de Türkiye'de yayınlanan yeni kitaplarla bir sergi yapabileceğimi bir de katalog yayınlayacağımı bildirdim. Kendi kitaplarının kataloğunu yayınlama işinin güc olduğunu fakat benim bir sergi yapmamdanda katalog hazırlamamdan çok memnun kalacaklarını söylediler. Avrupa'daki kimi yayınevleri de konferans sırasında birer sergi açacaklardı.

Yurtdışında toplanan böyle dünya çapında bir konferansda ilk kez kitap sergi-

leyecek ve ister istemez memleketimi temsil edecektim. Heyecanla hazırlığa başladım. Sonuç hiç de fena olmadı: Gerek hazırladığım katalogu gerek sergiyi konferansa katılanlar beğendiler. Sergilediğim kitaplar arasında konferansda ele alınan başlıca konu olması dolayısıyla folklor, etnografya, tarih kitap ve dergilerine çok yer verdim. Yeni Türkiye'yi tanıtan eserlerden de birkaç örnek bulundurdum.

Brill, Gregg, Adrien Misonneuve gibi ünlü yayınevleriyle Macaristan Üniversitesi ve Strazburg Üniversitesi kitapçısı da sergi açtılar. Böylece Enstitü salonu küçük çapta bir kitap fuarı haline geldi ve bütün dünyadaki en son türkoloji çalışmalarıyla ilgili güzel yayın örnekleri bir arada görülebildi. Sergilerin bir ilgi çekici yönü de oradaki kitaplardan çoğunun yazarlarının konferansa katılmış olmasıydı.

Strazburg Türkoloji Enstitüsü'nün "Tür-cica" adlı dergisinin ilk sayısı da biz orada iken yayımlandı. Türklerle ilgili birçok incelemenin yer aldığı bu faydalı dergiye devamlı başarılar dilerim.

Strazburg'da bize büyük konukseverlik gösterdiler. Bu sevimli şehri ve civarını gezip birçok şey gördük ve öğrendik. Bu arada beni bir kitapçı olarak en çok ilgilendiren şeyin burada bir Gutenberg alanı bulunması oldu. Bu alana Gutenberg'in bir Fransız tarafından yapılmış büyük bir heykelini dikmişler. Ve yaz boyunca her pazar sabahı heykelin çevresinde çeşitli folklor gösterileri yapıyorlar.

355

Isbaha Oyunu

Yazan : Prof. Dr. Şükrü ELÇİN

(Kadınlar arasında oynanan bu oyun, Demirli'nin Buldan kasabasına bağlı Kadıköy'ünde Osman Gözen'den tesbit olundu.)

Kişiler :

- 1 — Isbaha (Erkek elbisesi giymiş bir kızdır.)
- 2 — Isbaha'nın üç karısı (Denizli bölgesi kadın kıyafetinde.)
- 3 — Defçi kadın.
- 4 — Isbaha'nın anası.
- 5 — Doktor (Setre pantolonlu, kıravatlı, elinde malzeme çantası, gözlüklü, yine bir kız.)

Oyun :

Kadınlar, köyün büyükçe bir odasında sohbet etmektedirler. "Hey, hey..." nâraları ile Isbaha birdenbire kapıdan girer. Herkes susar. Elinde bıçak vardır. Köşede çömelmiş oturan defçi kadına :

— "Çal bakalım" der. Defçi kadın çalar, Isbaha neş'e içinde oynamaya başlar. Oyun bitince defçi kadın şöyle söyler :

— **Canım Isbaha,**
Gülüm Isbaha,
İlk karısını oynatamamış
Şaşkın Isbaha.

Defçi kadının bu sözlerinin tesiri altında kalan Isbaha, ikinci bir oyun havası çalınırken, seyirciler arasında yerde çömelmiş olan ilk karısının omuzuna bıçağı ile vurur. Bu vuruş, oyuna davet demektir. Kadın derhal ayağa kalkıp Isbaha ile birlikte oynar. Oyun biterken karı - koca birbirine sarılırlar; sonra kadın eski yerine çekilip oturur.

Bu sırada defçi kadının sesi duyulur :

— **Canım Isbaha,**
Gülüm Isbaha,
İkinci karısını oynatamamış,
Ölgün Isbaha.

Oyun, yukarıda anlatıldığı şekilde tekrar edilir.

Defçi kadın üçüncü defa :

— **Canım Isbaha,**
Gülüm Isbaha,
Üçüncü karısını oynatamamış,
Şaşkın Isbaha.

Oyun, yine tekrarlanır.

Sonunda kadınlar birer birer buldukları yerlerden Isbaha'ya doğru yaklaşırlar. Dördü bir daire teşkil ederler. Isbaha cebinden bir sigara çıkarır, kibriti birinci karısına verir. Yaktığı sırada koca, üfle-yip söndürür. İkinci hanıma da aynı hareketi yapar. Üçüncü hanımdan sigarayı yakar. Defçi kadının çaldığı şakrak bir hava ile dördü birden oynar. Oyun biterken Isbaha üçüne birden sarılır. Kadınlar yerlerine geçerler. Isbaha meydana kalır.

Defçi kadın Isbaha'ya :

— **Canım Isbaha,**
Gülüm Isbaha,
Arkandaki caket eğreti,
Şaşkın Isbaha.

der.

Oyuncularla halk arasında bir yerde oturan Isbaha'nın anası defçinin sözlerine hiddetlenir. Aralarında şöyle bir konuşma başlar :

Isbaha'nın anası — (Sinirli). Dün al-verdim, yep-yeni, saygısız karı.

Defçi — Şapkası eğreti.

Isbaha'nın anası — (Sinirli, sesini yükselterek) Bugün al-verdim, yep-yeni, saygısız karı.

Defçi — (Ağustos böceği gibi ses çıkararak) :

— **Canım Isbaha,**
Gülüm Isbaha,
Anasının sözüne aldanmış,
Ölgün Isbaha.

Yukarıdan beri defçinin, anasına takılmasına canı sıkılan ve sinirleri bozulan Isbaha birdenbire yere düşüp bayılır. Anası ayağa kalkar, karıları telâşlanır, defçi de birlikte beş kişi, etrafını alırlar. Birinci gelin (karısı) "ah" der, ikinci gelin (karısı) "of" eder, üçüncü soğukkanlıdır "Doktor, doktor çağıralım" der. Telâşla kapıdan çıkar. "Doktor doktor!" diye bağırmağa başlar. Biraz sonra doktor telâşsız, sakin gelir, hastanın etrafındakileri dağıtır. Çantasını açar, bazı âletler çıkarır, yere çömelir. Hastanın nabzına bakar. Kulağını bayılanın göğsüne koyup dinler. Sonra şöyle der :

Ali Rıza Önder'in Halkbilim Yazıları

Yazan : Filiz ÖNDER

(Kütüphaneci)

Bundan önceki yazımızda kimliğini öz-zetlediğimiz Ali Rıza Önder'in çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan, halkbilimle ilgili araştırma ve inceleme yazılarının tam bir listesini yayımlanmış sırasına göre aşağıda sunuyorum. Yazı kılığına sokulmuş daha birçok araştırma notları dosyasında sıra beklemektedir.

1. Kadın Halk Şairi Şerife Soykan (1879-1944). Erciyes, yıl : 3, sayı: 26-27, Mart-Nisan 1945. 15-18. sayfa.

2. Ölüm ve İman üzerine (Ş. Soykan'ın deyişi). Erciyes, yıl : 3, Sayı: 28, Mayıs 1945, 13. sayfa.

3. Öşür ve Hezir (Ş. Soykan'ın deyişi). Erciyes, Yıl: 3, Sayı: 31-32, Ağustos-Eylül 1945, 18. sayfa.

4. Erzincan Ağıtı'ndan birkaç parça (Ş. Soykan'ın deyişi). Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 34-35, Kasım-Aralık 1945, 11. sayfa.

5. Elâzığ'dan Pertek'e (Tunceli Mektupları). Doğruyol, Yıl: 1, Sayı: 35, 11.1.1946, 2. sayfa.

6. Hozat Yaylası (Tunceli Mektupları). Doğruyol, Yıl: 1, Sayı: 45, 19.2.1946, 2. sayfa.

7. Ovacık Yollarında (Tunceli Mektupları). Doğruyol, Yıl: 2, Sayı: 56, 2.4.1946, 2. sayfa.

8. Doğululara Göre Kayseri (Tunceli Mektupları). Yıl: 2, Sayı: 62, 23.4.1946, 2. sayfa.

9. Birinci Dünya Savaşı Destanından Parçalar (Ş. Soykan'ın deyişi). Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 38-39, Mart-Nisan 1946, 35. sayfa.

10. Halk Şairi Osmancıkoğlu (1908-1945) Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 40-41, Mayıs-Haziran 1946, 24. sayfa.

11. Gönül Şeheri (Ş. Soykan'ın deyişi). Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 40-41, Mayıs-Hazi-

Dağa çıkmış, yemiş eriği,
Ovaya inmiş yemiş kuruğu,
Neye sıkıldın Allah'ın yürüğü.

Oyuncular yerde yatan Isbaha'yı tabutta götürür gibi yakalayıp odadan çıkarırlar.

ran 1946, 11. sayfa.

12. Molulu Revai'nin Üç Şiiri. Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 42-43, Temmuz-Ağustos 1946, 9. sayfa.

13. Hacı Seyit Mehmet Ağa. Erciyes, Yıl: 4, Sayı: 42-43, Temmuz-Ağustos 1946, 2-4. sayfa.

14. Şeyh İbrahim Tennuri (Öl. 887. H.) Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 46-47, Kasım-Aralık 1946, 37-38. sayfa.

15. Bir Dua. (Ş. Soykan'dan). Erciyes, Yıl 5, Sayı: 50, Mart 1947, 23-26. sayfa.

16. Elbistanlı Aşık İmam. Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 51, Nisan 1947, 7-8. sayfa.

17. Maniler. Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 52, Mayıs 1947, 29-32. sayfa.

18. İki Kayseri Sözlüğü. Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 54, 55 - 56, Temmuz, Ağustos - Eylül 1947, 9-11, 10-11. sayfalar.

19. Alfabemize Girmeyen İki Harf. Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 57-58, Ekim-Kasım 1947, 22-24, 30. sayfa.

20. Erkiyet Dili. Erciyes, Yıl: 5, Sayı: 59-60, Aralık 1947 - Ocak 1948, 7. sayfa.

21. Pilvenk'lilerde Oruç ve Bayram. Erciyes, Yıl: 7, Sayı: 74-75, Mart-Nisan 1949, 7-8. sayfa.

22. Pertek Ağzının Özellikleri. Erciyes, Yıl: 12, Sayı: 81, Ekim 1949, 16-17. sayfa.

23. Pertek'ten Derlenmiş Kelimeler, Deyimler. Erciyes, Yıl: 12, Sayı: 82-83, Kasım-Aralık 1949, 19-20. sayfa.

24. Hınıslı Rüştü Efendi: Kars, Sayı: 61, 14.3.1951, 2. sayfa.

25. Göle'de Haftamal Şenliği. Kars, Sayı: 75, 2.5.1951, 2. sayfa.

26. Türk Millî Destanı - Oğuzlama: Hâkimiyet, Yıl: 2, Sayı: 481, 5.5.1952, 2. sayfa.

27. Eski Pertek; I: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 30, 15.9.1952, 2. sayfa.

28. Eski Pertek; II: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 36, 22.9.1952, 2. sayfa.

29. Tunceli Merkezi; Kalan: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 41, 27.9.1952, 2. sayfa.

30. Kalan'dan Bir Hatıra: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 42/43, 29/30.9.1952, 2. sayfa.

31. Pertek; I: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 50, 7.10.1952, 2. sayfa.
32. Pertek; II: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 52, 9.10.1952, 2. sayfa.
33. Alevî Yârenliği: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 69, 28.10.1952, 2. sayfa.
34. Âşık Huzurî TFA (Türk Folklor Araştırmaları), Cilt: 2, Sayı: 40, Kasım 1952, 639-640. sayfa.
35. Mercimek: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 73, 7.11.1952, 2. sayfa.
36. Abdülül Yazısı: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 90, 19.11.1952, 2. sayfa.
37. Koçınarlı Seyit Rıza: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 96, 25.11.1952, 2. sayfa.
38. Konaklı Köy: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 112, 11.12.1952, 2. sayfa.
39. Sultan Hıdır'ı Ziyaret: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 120, 19.12.1952, 2. sayfa.
40. Mazgirt: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 127, 26.12.1952, 2. sayfa.
41. Binbulak Dağlarında: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 178-179, 23/24.2.1953, 2. sayfa.
42. Kiği Hamzan Çermiği: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 194-195, 13/14.3.1953, 2. sayfa.
43. Kalübelâ: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 210, 1.4.1953, 2. sayfa.
44. Karlova - Varto: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 219-220, 13/14.4.1953, 2. sayfa.
45. Rüştü Efendi'nin Bir Münacaatı: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 248, 21.5.1953, 2. sayfa.
46. Ardahan - Posof: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 274-275, 24/25.6.1953, 2. sayfa.
47. Tunceli Bölgesinde Aşiret ve Kabile Adları. TFA. Cilt: 2, Sayı: 48, Temmuz 1943, 757-758. sayfa.
48. Ticani: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 297-298, 21/22.7.1953 2. sayfa.
49. Kosor Pehlivanları: İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 309, 5.8.1953, 2. sayfa.
50. Ata İnkisarı (Âşık Senlik'ten): İstiklâl, Yıl: 1, Sayı: 315, 1.9.1953, 2. sayfa.
51. Ürgüp'te Kılıç Arslan Türbesi: İstiklâl, Yıl: 2, Sayı: 361/362, 8/9.10.1953, 2. sayfa.
52. Hınıs'ta Oyun Cesitleri: TFA. Cilt: 3, Sayı: 52, Kasım 1953, 818. sayfa.
53. Sarıhan Kervansarayı: İstiklâl, Yıl: 2, Sayı: 393, 16.11.1953, 2. sayfa.
54. Tanrı Gönendire: Türk Dili, Cilt: 3, Sayı: 29, Şubat 1954, 282-283. sayfa.
55. İl Var Ulus Var: Türk Dili, Cilt: 3, Sayı: 32, Mayıs 1954, 477-478. sayfa.
56. Hınıs'tan Derlenmiş Kelimeler ve Deyimler: TFA. Cilt: 3, Sayı: 58, Mayıs 1954, 923-926.
57. Göğcebaylık: Türk Dili, Cilt: 3, Sayı: 35, Ağustos 1954, 672-673. sayfa.
58. Hınıs Konuşması: TFA. Cilt: 3, Sayı: 61, Ağustos 1954, 970. sayfa.
59. Halk Şairi Süleyman Mutlu: Ürgüp, Sayı: 1, 17.9.1954, 2. sayfa.
60. Ürgüp Destanı: Ürgüp, Sayı: 2, 24.9.1954, 2. sayfa.
61. Hınıs'ta Aşiretler: TFA. Cilt: 3, Sayı: 65, Aralık 1954, 1029. sayfa.
62. Altıkapılı: Ürgüp, Yıl: 1, Sayı: 16, 31.12.1954, 2. sayfa.
63. Halil Dede Türbesi: Ürgüp, Sayı: 23, 18.2.1955, 2. sayfa.
64. Âşık Memiş Şahin; I: Ürgüp, Sayı: 25, 4.3.1955, 2. sayfa.
65. Âşık Memiş Şahin; II: Ürgüp, Sayı: 26, 10.3.1955, 2. sayfa.
66. Hınıs'ta İnsan İsimleri: TFA., Cilt: 3, Sayı: 69, Nisan 1955, 1099-1100. sayfa.
67. Ürgüplü Fethî Baba: Yeni Erciyes, Cilt 1, Sayı: 5, Mayıs 1955, 11-22. sayfa.
68. Göle'de İnsan İsimleri: TFA., Cilt: 4, Sayı: 74, Eylül 1955, 1180-1181. sayfa.
69. İşçi Damgalarından Eski Türk Yazısına: Yeni Erciyes, Cilt: 1, Sayı 8, Kasım 1955, 5-7. sayfa.
70. Ürgüp Dügünlerinde Nahl: TFA. Cilt: 4, Sayı 83, Haziran 1956, 1315-1317. sayfa.
71. Bir Düzelti (Barsamalı Âşık Kâşifi ile ilgili): Hâkimiyet, Yıl: 6, Sayı: 1679, 16.6.1956, 3. sayfa.
72. Hacı Bektaş Dergâhı Açılırken: İstiklâl, Yıl: 4, Sayı: 1222, 24.8.1956, 2. sayfa.
73. Hırsızlıkta Uğur: TFA. Cilt: 4, Sayı: 87, Ekim 1956, 1388. sayfa.
74. Kervansaraylar Geçidi! Yeni Erciyes, Cilt: 1, Sayı: 13, Ekim 1956, 9-10 sayfa.
75. Melik Gazi Türbesi: İstiklâl, Yıl: 4, Sayı: 1261-1262, 22/23 Ekim 1956, 2. sayfa.
76. Ağırnas'ta Arap Ocağı: İstiklâl, Yıl: 5, Sayı: 1275, 8 kasım 1956, 2. sayfa.
77. Alvarlı Mehmet Budak; I: İstiklâl, Yıl: 5, 1309/1310, 18/19.12.1956. 2. sayfa.
78. Alvarlı Mehmet Budak. II: İstiklâl, Yıl: 5, Sayı: 1311, 20.12.1956, 2. sayfa.

79. Alvarlı Mehmet Budak, III: İstiklâl, Yıl: 5, Sayı: 1312, 21.12.1956, 2. sayfa.
80. Alvarlı Mehmet Budak, IV: İstiklâl, Yıl: 5, Sayı: 1313, 22.12.1956, 2. sayfa.
81. Alvarlı Mehmet Budak, V: İstiklâl, Yıl: 5, Sayı: 1314, 23.12.1956, 1. sayfa.
82. Kırlangıç Uşağı: TFA. Cilt: 4, Sayı: 91, Şubat 1957, 1444-1445. sayfa.
83. Feramüş Uçaravcı: Hâkimiyet, Yıl: 7, Sayı: 1885, 20.2.1957, 2. sayfa.
84. Bir Ürgüp Güzellemesi: TFA. Cilt: 4, Sayı: 93, Nisan 1957, 1474. sayfa.
85. Memiş Şahin'in Yeni Şiirleri: Hâkimiyet, Yıl: 7, Sayı: 1932, 17.4.-957, 2. sayfa.
86. Ürgüplü Âşık Mahfî: TFA. Cilt: 5, Sayı: 99, Ekim 1957, 1573. sayfa.
87. Ölenler ve Kalanlar: Yeni Erciyes, Yıl: 3, Sayı: 21-22, Kasım-Aralık 1957, 5-6, 22. sayfalar.
88. İç Anadolu Ağzı: Türk Dili, Cilt: 7, Sayı: 78, Mart 1958, 278-282. sayfa.
89. Geçmişte Erzincan: Yeni Erciyes, Yıl: 3, Sayı: 25-26, Mart-Nisan 1958, 5-12. sayfalar.
90. Ürgüplü Memiş Şahin: TFA. Cilt: 5, Sayı: 105, Nisan 1958, 1680-1681. sayfa.
91. Oğuzlama ve Basri Gocul: TFA. Cilt: 5, Sayı: 108, Temmuz 1958, 1727 - 1728. sayfalar.
92. Kayseri Şiirleri Antolojisi: Hâkimiyet, Yıl: 8, Sayı: 2314/2315, 6/7 ağustos 1958, 1. sayfa.
93. Eğin Manileri: TFA. Cilt: 5, Sayı: 115, Şubat 1959, 1839-1840. sayfa.
94. Kemahlı Tahir ve Divanı: TFA. Cilt: 6, Sayı: 121, Ağustos 1959, 1969-1970. sayfa.
95. Erzincan'da Mizah; I: TFA. Cilt: 6, Sayı: 125, Aralık 1959, 2048. sayfa.
96. Erzincan'da Mizah, II: TFA. Cilt: 6, Sayı: 129, Nisan 1960, 2130. sayfa.
97. Bir Er Mektubu: TFA. Cilt: 7, Sayı: 150, Ocak 1962, 2622. sayfa.
98. Kayseri Halkbilimi ve Kâzım Yedekçioğlu: TFA. Cilt: 7, Sayı: 153, Nisan 1962, 2687-2688. sayfa.
99. Bahrat ile Atik: TFA. Cilt: 7, Sayı: 156, Temmuz 1962, 2772-2773. sayfa.
100. Vehbi Cem Aşkun ve Halkbilim Çalışmaları: TFA. Cilt 7, Sayı: 160, Kasım 1962, 2887-2888. sayfa.
101. Kayserili Şairler: Hâkimiyet, Yıl: 13, Sayı: 3580, 12 kasım 1962, 1-2. sayfa.
102. Gül Baba: TFA. Cilt: 7, Sayı: 162, Ocak 1963, 2941. sayfa.
103. Ömer Asım Aksoy: TFA. Cilt: 8, Sayı: 165, Nisan 1963, 3032-3033. sayfa.
104. Şevket Beysanoğlu: TFA. Cilt: 8, Sayı: 179, Haziran 1964, 3426-3427. sayfa.
105. Konya Halkbilimi ve Mehmet Önder: TFA. Cilt: 9, Sayı: 182, Eylül 1964, 3514-3515. sayfa.
106. M. Fahrettin Kırzioğlu: TFA. Cilt: 9, Sayı: 185, Aralık 1964, 3595-3597. sayfa.
107. Kayseri Şairleri: Filiz, Cilt: 2, Sayı: 7, Nisan 1965, 4. sayfa.
108. Hikmet Dizdaroğlu: TFA. Cilt: 9, Sayı: 190, Mayıs 1965, 3737-3738. sayfa.
109. Cahit Öztelli: TFA. Cilt: 9, Sayı: 193, Ağustos 1965, 3819-3821. sayfa.
110. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu: TFA. Cilt: 9, Sayı: 196, Kasım 1965, 3903-3904. sayfa.
111. Hasan Turan: TFA. Cilt: 10, Sayı: 200, Mart 1966, 4031-4032. sayfa.
112. Mustafa Âdil Özder: TFA. Cilt 10, Sayı: 207, Ekim 1966, 4214-4215. sayfa.
113. Naki Tezel: TFA. Cilt: 10, Sayı: 209, Aralık 1966, 4267-4268. sayfa.
114. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: TFA. Cilt: 10, Sayı: 212, Mart 1967, 4353-4355. sayfa.
115. Ahmet Kutsi Tecer: TFA. Cilt: 11, Sayı: 218, Eylül 1967, 4514-4517. sayfa.
116. Diyarbakır Ağzı: Türk Dili, Cilt: 17, Sayı: 196, Ocak 1968, 542-545. sayfa.
117. Ahmet Şükrü Esen: TFA. Cilt: 11, Sayı: 222, Ocak 1968, 4631-4633. sayfa.
118. Karacaali Köyünün Mezar Taşları: TFA. Cilt: 11, Sayı: 227, Haziran 1968, 4779-4782. sayfa.
119. Veysel Arseven: TFA. Cilt: 11, Sayı: 232, Kasım 1968, 5120, 5122. sayfa.
120. Kayserili Esmer Hatun ve Deyişleri: Türk Dili, Cilt: 19, Sayı: 209, Şubat 1969, 717-722. sayfa.
121. Şükrü Elçin: TFA. Cilt: 12, Sayı: 236, Mart 1969, 5232-5234. sayfa.
122. Şerif Baykurt: TFA. Cilt: 12, Sayı: 245, Aralık 1969, 5475-5476. sayfa.
123. Türklerde Ant İçme Geleneği: Türk Dili, Cilt: 21, Sayı: 219, Aralık 1969, 228-232. sayfa.
124. Tomarzalı Ali Kırbyık: TFA. Cilt 12, Sayı: 248, Mart 1970, 5566-5568. sayfa.

Çatı Kapanırken Bayrak Asma

Yazan : Muzaffer UYGUNER

Milliyet Gazetesi'nin 23.6.1970 tarihli nüshasının "Olaylar ve İnsanlar" sütununda bir yazı yayımlanmıştı. Almanya'daki bir iş sahibi ile ilgili olan bu yazı ("Zalim" Telefonda "Yangın" Deyince) başlığını taşıyordu. Bir inşaat firması sahibi olduğu anlaşılan Alman şöyle diyordu : "Bizde gelenektir. Çatı kapandı mı hemen bir çam ağacını Noel ağacı gibi süsleriz. O gün işçiler çalışmaz. Buna richtfest deriz."

★

İhsan Hınçer anlatmıştı. 1968 yazında (27.8.1968 günü) İsviçre'nin başşehri Bern'den geçip Fransa'ya Confolens'a giderken "Notring Voyler Strasse" dedi biten bir yapının çatısı kapanıyormuş. Çatıdaki bir direğin üzerine büyük bir buket çiçek asıldığını görmüş ve güncesine geçirmiş.

★

Bu yazıyı ve Hınçer'in güncesindeki notu okuyunca bizdeki geleneği anımsadım. Bizde de, evin çatısı kapandığında, çatının ortasındaki direğin üzerine, en tepe noktaya bir bayrak asılır. Bunun yanına da ayrıca bir sopa, ya da tahta çivilenir. Bayrak inşaat işinin sona erdiğini, inşaat ustasının inşaatı bitirdiğini gösterir. Ayrıca, bir ocağın daha yapılp bittiğini, bir evin daha oturulacak hale geldiğini gösterir. Bu, bir zafer, bir başarı işaretidir.

Bayrak asıldığı gün işçiler çalışmaz ar-

tık. Evi yaptıran ustalara ve işçilere yemek yedirir, bahşiş verir. Ayrıca, ev sahibinin yakın akrabaları ve dostları da bir armağan gönderirler. Bu armağanlar genellikle basma, mendil, çevre gibi dokuma eşyasıdır ve bayrağın yanında bulunan sopaya bağlanır bunlar da. Böylece, bayrağın yanında birçok dokuma eşyası yer alır. Bunlar da ustalar ve işçiler arasında paylaşılır.

Görülüyor ki, üç ulusun geleneği arasında bir benzerlik var.

Burada andığım bayrak asma, Kocaeli, Sakarya ve Düzce köylerinde de görülmektedir. Başka yerlerde buna benzer gelenek olup olmadığını, varsa ne asıldığını bilmiyorum. Ancak, Almanya'daki çam, İsviçre'deki çiçek donatma ile bizdeki bayrak ve yanındaki sopayı donatma arasında temelde benzerlik var. Bizde kuru bir dal basmalarla donatılıyor ve ayrıca bir de bayrak asılıyor. Almanya'da ise çam ağacı süsleniyor, İsviçre'de de çiçekle donatılıyor. Kimin süslediğini bu cümlelerden ve nottan çıkaramıyoruz.

Bu gelenek belki de kaynaakta birdir. Bize öyle geliyor ki, bu yeni evde oturacakların mutlu olmalarını simgelemektedir. Kapanan çatının kiremitleri, bayrak ve kumaşlar indirildikten sonra döşenir ve ev ancak ondan sonra oturulacak hale gelmiş olur.

DERGİMİZ VE CİLTLERİMİZ

Dergimiz Ağustos 1949 dan bu yana aralıksız olarak tek ay dahi aksamadan çıkmıştır. Sayfa adedi az olduğundan ilk ciltlerimiz iki yılda bir 24 sayıdan meydana gelmekteydi. Son yıllarda sayfa adedimizi arttırdığımız için ciltlerimiz bir buçuk yılda tamamlanmaktadır. Dergimizin ciltletmek isteyen abonelerimize bir kolaylık olmak üzere cilt numaraları ile bu ciltlere giren sayılarımızı belirtiyoruz.

I. Cilt : 1 - 24. sayılar,

VII. Cilt : 145 - 162. sayılar,

II. Cilt : 25 - 48. sayılar,

VIII. Cilt : 163 - 180. sayılar,

III. Cilt : 49 - 72. sayılar,

IX. Cilt : 181 - 198. sayılar,

IV. Cilt : 73 - 96. sayılar,

X. Cilt : 199 - 216. sayılar,

V. Cilt : 97 - 120. sayılar,

XI. Cilt : 217 - 234. sayılar,

VI. Cilt : 121 - 144. sayılar,

XII. Cilt : 235 - 252. sayılar.

Dergiler ciltlenirken, cilt başı sayıları hariç olmak üzere kapakların çıkarılması, ciltlerin reklâmlardan arınmasını temin etmektedir.

Ayrıca cilt kapağı siparişi verenlerin kapak rengini belirtmeleri faydalı olmaktadır. Bundan böyle yeni cilt ve takımlarımız için tek ve siyah renge yönelmiş bulunuyoruz. TFA

Yılın Sayılı Günleri : Yaz Kurbanı

Yazan : Rıza YETİŞEN

"Yaz Kurbanı" bir adak değildir. Köyün hali vakti yerinde olanları, içden gelen bir istekle bu kurbanı keser ve bütün köylü ve hatta başka köylerden de misafir çağrılır, yer içer eğlenirler.

Yaz Kurbanı, Hızır İlyas'tan (Hıdırellez) başlanarak Kasım ayına kadar olan zaman içinde yapılır. Bu, ekseriya köyün işlerinin azaldığı zamanlarda olur. Yaz Kurbanı başka aylarda yapılmaz.

Yaz Kurbanının bir adı da İmam Hüseyim Kurbanıdır. İmam Hüseyim'e ithaf edildiği için çok önem taşır. Bir kaç gün önceden herkes kurbanın olacağını duymuştur. Kurban günü de köylü özellikle bir davet edilir. Bütün kurbanlar (kurban v.s. kesme), kurban sahibinin evinde ve daime gece olur. Çünkü gündüzleri çoğunun işi vardır. Kurbandan herkesin yemesi arzu edilen şeydir.

Kesilen bütün kurbanlar pişirilir ve başka yemeklerle birlikte yedirilir. Hiç bir suretle çiğ olarak kurban dağıtılmaz, âdet değildir.

Kurban günü sabahı, köyün yaşlı kadınlarından birçok kişi gelir, bazı işleri yaparlar. Evvelâ ekmeğin yapılıp; bu ekmeğin "Yük Ekmeği" denilen yufkadır. Bir kısmı da başka ev işleri yaparlar. Yük ekmeğini yapmak için lâzım olan takımlar her evde yoktur. Gelenler ekmeğin tahtası, oklava, evrengeç ve tahta iteği'sini de beraber getirirler. Hamur yuğrulur. Bir kısmı ekmeğin tahtasının üzerinde, oklava ile hamuru açarak yufka haline getirir, bazıları hamuru, yufka olacak büyüklükte parçalara ayırarak, tahtanın altına serilmiş olan iteği'nin üzerine bırakır. İteği, sofranın biçiminde ve büyüklüğünde, içinde daima az miktarda un bulundurulmuş ve ekmeğin yapımında yaygın olarak kullanılan ve unu dışarı geçirmeyecek özellikte bir yaygıdır. İş bitince katlanıp duvara asılacak şekilde askı ipleri de vardır.

Kimi kadın, hazırlanan yufkaları sac-

dâ pişirir. Ekmeğin yanmasını diye sacın alt tarafı, kül çamuru ile sıvanmıştır. Ayrıca ekmeğin yanmadan pişmesi için elindeki evrengeç ile daima kaldırır, evirir çevirir. (Evrengeç, evirip çevirmek deyiminden gelir).

Bu kurbanda yük ekmeği yapmak şarttır. Başka ekmeğin yenilmez.

İş yapan bütün kadınlar, yaptıkları yük ekmekten, peynir, helva, zeytin gibi şeylerle düğüm yapıp yerler. İş yapmayan başkaları da tesadüfen gelirlerse onlara da verilir. Bu hem kahve altı, hem de sevap sayılır.

Kurbanın Kesilmesi ve Pişmesi : Kurban akşam üzeri kesilir. Çünkü, kurban gece yenecektir. Kurbanı, kurbanlık görevi almış olan ve Kurbanı adı alan kişiler kesebilir. Herkes kurban kesemez. Kurban kesilirken koyunun yüzü Kibleye çevrilir, üç ayağı birbirine bağlanır, biri serbest bırakılır. (İki arka, bir ön sol ayak). Kurbanı bıçak vurulmazdan önce dua okunur (Kurban Bayramı konusuna bak). ve sonra kesilir, yüzülür, içi temizlendikten sonra hiç parçalanmadan tüm olarak, kazana konur. Kurbanın işi burada biter. Kurbanı teslim alan aşçı eti kaynatmaya başlar, aşçılar daima kadınlardır.

Kurban haşlandıktan sonra suyu ile kurbanın ikinci yemeği olan Toğga (yoğurtlu çorba) yapılır ki, bunun kendine has bir özelliği vardır. İçine ayran, piring, et suyu ve nane konur. Başka yemek yoktur.

Yemek bir taraftan hazırlanırken bir taraftan da merasim ve eğlence devam eder. Davet edilen köylüler kurban evinde toplanırlar. Her gelen kişi, yaşına ve mertebesine göre sıra ile oturur. Yani, odada ocağın yanındaki köşe tarafı baş sayılır. Oraya, gelenlerin en ulusu oturur (Mürşit, dede, baba, mürebbi gibi), ondan sonra sıra ile yerlerini alırlar. Bunlar hep erkeklerdir.

Kadınlar daima kapıya doğru, gene yaş ve mertebe sırasına göre yerleşirler. Davetliler fazla gelirse iç içe iki üç sıra halinde otururlar. Ancak, baş köşe tarafı daima tek sıra kalır ve burada bir meydan

(*) XI. yazı dergimizde: Cilt 9, Sayı 197, sf. 3948 de, XII. Yazı: Cilt 10, Sayı 199 sf. 3990, XIII. Yazı: Sayı 212, sf. 4364 de, XIV. Yazı: Cilt 11, Sayı 227, sf. 4777 de çıkmıştır.

Maraş'ta Derlenen Atasözleri

Yazan : Eşref EMİR

Türk folklorunun en değerli verilerinden biri de atasözleridir. Mahiyetleri ve anlatmak istedikleri konular ne olursa olsun, sonuçları itibarıyla önemlidirler. Gün-lük konuşmalarımızda, başkalarına aklımızca bir ders vermek istediğimizde, özel mektuplarımızda bir iki atasözüne yer vermeden edemeyiz. Eğer muhataplarımız arif kişilerse bunu mutlaka yaparız. Bu zamanda "anlayana sivrisine saz, anlamayana davul zurna az" atasözünün hakını vermiş oluruz.

Bugün hafızalarımızda yüzlerce hatta daha da çok atasözü vardır. Hepsini bir anda hatırlamamız mümkün değilse de, münasebet düşmesi halinde çoğunlukla bir ikisini derhal hatırlayıp, yerinde kullanabiliriz. Ortaya attığımız atasözü, konuşulan ya da tartışılan konuyu tam manasıyla özetliyorsa biz buna "Taşı gedğine oturtmak" deriz. Bazen saatlerce lâf ebeliği yaparız da iki üç kelimelik bir atasözü ile ifade edilecek bir sonuca varamayız. Bir sürü boş lâf yerine küçük bir atasözü (!) Halâ tereddüt mü ediyoruz? İsterseniz biraz daha ileri gidelim.. Gidelim de konumuzun birazcık dışına çıkiverelim. Bakın Yunus'umuz ne demiş Mevlânân'ın ciltler dolusu hikmet deryasına karşılık :

**Ete deriye büründüm,
Yunus gibi göründüm...**

İşte insanoğlunun hayat felsefesi. Dünya kurulduğundan bu yana izahı yapılmış-ça çalışılan felsefesi...

Atasözlerinin önemini anlatmakla bitiremeyiz. Zaten gereksiz bir takım fikirler ileri sürmekten öteye bir yargıya da varamayız. Az kelimeyle çok şeyi ifade edelim desek, karşımıza yine o güzelim "öz söz" dediğimiz atasözleri çıkacaktır. O halde bütün anlattıklarımız, cevaz kabuğunu doldurmıyacak hafiflikte kalacak. Demek ki "lâf yerine iş görmek" gerekecek bu durumda.. Buyurun, öyleyse.. Sahneden çekiliyorum ben de. Konuşma sırası atasözlerimizde. Çevre: Maraş ve havalisi (1).

— A —

— 1 —

Az yiyen böker
Çok yiyen çöker.

362

— 2 —
**İnsan insandır olmasa dahi bir pulu
Hayvan hayvandır atlastan olsa dahi çulu**

— 3 —
**Anasına bak kızını al,
Kenarına bak bezini al.**

— 4 —
**Bereketin onda dokuzu Hicazda,
Hasetin onda dokuzu hocada.**

— 5 —
**Uzun sözün kısıası,
Kısa sözün kesesi.**

— 6 —
**Kör bıçak ele yavuz,
Kötü avrat dile yavuz.**

— 7 —
**Er kalkan yol almış,
Er evlenen döl almış.**

— 8 —
**Sırrını sır eden Mısır'a sultan olur,
Sırrını âşikâr eden, sırrına kurban olur.**

— 9 —
**Sakla samanı gelir zamanı,
Altı karış kar yağdı kira zamanı,
Sakladım sattım samanı,
Yaptırdım bu hanı.**

— 10 —
**Âlimle sohbet et alırsın mertebe
Cahille sohbet etme dönersin merkebe.**

Aynı atasözünün bir başka türlü ifadesi :

**Âlime hizmet eden bulur mertebe,
Cahile hizmet eden döner merkebe.**

— 11 —
**Söylersen sohbet eyle,
Söylemezsen sükûtleyle.**

— 12 —
**Bize bizden gelir her ne olursa,
İçin rahat olur dilin durursa.**

— 13 —
**Elden ele öğün olmaz,
O da vaktinde bulunmaz.**

— 14 —
**Kişinin kardeşi, yürek yağdır,
Malı mülkü bahçesi, hem bağıdır.**

— 15 —
**Önceden gerekti timar,
Öldü eşek kaldı semer.**

— 16 —
**Sev seni seven; hâk ile yeksan ise,
Sevme seni sevmiyeni Mısır'a sultan ise.**

— 17 —
**Kula belâ gelmez hak yazmayınca,
Hak belâ vermez kul azmayınca.**

— 18 —
**Kör bıçak ele keskin,
Kötü avrat dile keskin.**

— 19 —
**Ağaçtan maşa olmaz,
Aptaldan paşa olmaz.**

— 20 —
Az oku - Öz oku.

— 21 —
**Ehli irfan meclisinde ne gezer bu herzele
Tut kuyruğundan at dışarıya hem kapımı rezele.**

— 22 —
**Akıl olmayınca neylesin sakal,
Bir tavşan için dağa düşmüş çakal.**

— 23 —
**Erken kalktım işime,
Şeker kattım aşıma.**

— 24 —
**Adam adama yük değil,
Can gövdeye mülk değil.**

— 25 —
**Eline geçerse çat çat,
Eline geçmezse aç yat.**

— 26 —
**Ahır dağına dolu yağdı,
Bizim eve deli yağdı.**

— 27 —
**Kim eşer derin kuyu,
O düşer yüzün koyu.**

— 28 —
**Acıcık aşım,
Kaygusuz başım.**

— 29 —
**Evlât babadan öğrenir sofrayı yazmayı,
Kız anadan öğrenir oba gezmeyi.**

— 30 —
**Öküzü sat, sabanı sat,
İlle de at, ille de at.**

— 31 —
**Katran kaynamakla olmaz şeker,
Cinsi bozuk cinsine çeker.**

— 32 —
**Elli deve kırk haral,
Herkes kendi işini arar.**

— 33 —
**O ne bilir bayramı,
Lak lak içer ayrıntı.**

— 34 —
**Oğlunu dövmiyen öziün döver,
Kızın dövmiyen dizin döver.**

— 35 —
**Hırsızlık bir ekmekten,
Kahpelik bir öpmekten.**

— 36 —
**Al malın iyisini,
Çekme kaygısını.**

— 37 —
**Soydur çeker,
Pistir kokar.**

— 38 —
Ehli keyfe keyf verir kahvenin kaynaması,

— 39 —
**Eşeği baştan çıkarır sıpanın oynaması,
Soluğu olan, çalar borazan.**

— 40 —
**Akçeyi israf eylemekten hıfz eyle,
Kalırsa düşmana kalsın dostu muhtaç olma tek.**

— 41 —
**Er kalkan kız almış,
Geç kalkan dul almış.**

- B —
- 1 — Hizmet etmiyen efendilik edemez.
 - 2 — İt zibillinde yavuz olur.
 - 3 — İte hoş dersin, o da hav, der.
 - 4 — Komşunun iti komşuya ürümez.
 - 5 — Deveyi kucağına alıp karıncaya binme.
 - 6 — Ulu sözü dinlemiyen uluya kahr.
 - 7 — Merkep tüyünden, at soyundan.
 - 8 — Bir kişinin azığı iki kişiyi aç kor.
 - 9 — İt itin ayasını çiğnemez.
 - 10 — Eşek bir sefer çamur çöker.
 - 11 — Balı parmağı uzun olan değil, kısmeti olan yer.
 - 12 — Edep edepliden değil, edepsizden öğrenilir.
 - 13 — Yorgan kalkmadan döşek kalkmaz.
 - 14 — Bir dana bir nahırı boklar.
 - 15 — Yavaşın eşeğini kurt yemiş.
 - 16 — Düğün yemeği ile misafir gönüllенmez.
 - 17 — İnsandan eşek olmazsa eşeğe yük yetmez.
 - 18 — Çok gezenin ayağına bok bulaşır.
 - 19 — Arslan yatağında belli olur.
 - 20 — Tecrübe dilsiz hocadır.
 - 21 — El elin eşeğini türkü çağırarak arar.
 - 22 — Boş çuval dik durmaz.
 - 23 — Adamın iyisine deli atın iyisine doru.

363

birakılır ki, orada yenilir, içilir ve oynanır.

Herkes yerini aldıktan sonra, en büyüğün işareti ile süpürgeci gelir, ortalığı süpürür ve hayırlısını alır gider. (hayırlı = gülbenk).

Bundan sonra sucu gelir, eller yıkanır, o da hayırlısını alır. (Hayırlı ve hayırlı almanın nasıl yapılacağı ileride açıklanacaktır). Herkes bu hizmetleri hıuşu içinde ve kurallara uyarak takip eder.

Eğer kurbanda içki içilip eğlenti yapılacaksa bu iki hizmet, yani süpürme ye su verme yapılmaz. Ancak merasim sonunda yapılır.

Bundan sonra hizmetlerinden her hangi birisi "Suğra" (Sofra)'yı getirir. Bez sofranın içinde ekme ve kaşıklar vardır. Çatal kullanılmaz. Sofra için hayırlı verilmez. Sofrayı getiren "Destur iman, destur şah!" diyerek sofrayı yere kor ve yayar. Cemaat mümkün merteye bir sofraya etrafında toplanmağa çalışır. Eğer içki ve eğlence yapılmıyacaksa yemekler sofraya teker teker gelir ve yenir. İçkili olacaksa mezeler gelir, mezeler: leblebi ve başka çerezler, salata ve meyve gibi şeylerdir. Yemeklerden meze yapılmaz. Sofraya uzak kalanlara da tabak uzatılarak meze verilir veya birer tabak da aralara konur. Sofra daima bir tane kalır. Meze olarak konan şeylerin kabuklu olmamasına ve pis, pas bırakmıyacak şeyler olmasına dikkat edilir.

Kurbanlarda ekseriyetle içki kullanılacağı için, sofranın gelişinden sonra sakî gelir. İçki şarap ise hayırlı alınmaz, rakı ise ki, daima rakı içilir, dolu'nun (içki) hayırlısını alır. İçki büyücek bir kaba, daha doğrusu içindeki görünmeyecek toprak bir kaba konur. Bu kabin yeşil renkli olması çok makbuldür. Kırmızı renkli kaba koymak çok fena karşılanır. Çünkü, İmam Hüseyin'in kanı sayılır. Rakı susuz olarak kaba konmuştur. Şişe ile de hayırlı alınırsa da içki kapalı bir kaptaki sulandırılarak içilir. Bu kap tas olabilir.

Hayırlısını alan sakî diz üstü, yerine geçip oturur (yeri ortaldadır). Bundan sonra **dolu üçlenir** (üçleme ileride açıklanacaktır).

Sakî, rakıyı sulandırdıktan sonra şeffaf olmıyan kadehi ile içkiyi dağıtmaya başlar. Dolu dağıtımında kadehi avucunun

içinde iyice kapalı tuttuğu gibi, baş parmak da tabii olarak kadehin ağzını örter (Bazı kimseler baş parmağın böylece kadehin üstünde durmasını bir işaret verme telâkki ederlerse de böyle bir maksat yoktur. Bu hali bazı Alevilerden soruşturdüğümüzda onların muhatabını atlatma kabiliinden "bizler bu işaretten konuşuruz!" tarzında bir cevap verip geçerler. Nasıl ki "Eyvallah!" diye eli göğüse koyduğumuz zaman baş parmağın yukarı doğru kalkık durması da elin tabii vaziyeti icabı ise, bazı kimselerin bu kalkık parmağı bir alevilik işareti saymaları da aynı vehile abestir. Dikkat edilirse bu gibi ahvâlde baş parmağın başka türlü durmasına imkân yoktur, elin rahat vaziyeti budur). Kadehin, verirken ve alırken avuçtan avuca hep, kapalı tutulmasının sebebi, kimin ne kadar içkiye tahammülü bulunduğunu sakının bilmesidir. Hatta içkiye hiç tahammülü olmıyanlara içip te civırtmasını diye kadehi boş uzatır, o da içiyor gibi yapıp kadehi iade eder, hiç kimse de işin farkına varmadan idare edilir. Sakî az veya boş dolu verdi diye de kimse gücenmez. Her içen kadehi mutlaka sunana iadeye mecburdur. Fakat eğlence boyunca daima sakî dağıtmaz; o hep yerinde oturmakla beraber, hem işe bir renk vermek, hem de uzak oturanlara kadehi ulaştırabilmek için, her hangi bir kadın-nöbetleşe-sakîye yardım eder. (Sakî daima erkektir). Meselâ bir kişi "Bacılar hadi biriniz dolu verin" der. Bunun üzerine isteyen bir kadın (daha ziyade evvelâ ev sahibesi veya onun bir yakını) yerinden kalkıp ve peştamallının eteğinin bir ucunu kuşağına sokup ortaya gelir. Sakînin verdiği kadehi dededen başlayarak sıra ile herkese verir. Dolu üçlemesinden sonra **üç nefes** söylenir. Ancak yukarıdaki sırası ile anlattığımız merasimden sonraki âdetler (süpürge, su, sakî ve dolu üçleme), artık üst üste yapılmaz, aralarda dinlenmeler olur; herkes rahat durumda sayılır. Yer, içer, eğlenir. Fakat merasim sırası da bozulmaz. Bu yavaşlamadan maksat toplantının çabucak sona ermemesidir. (Nefes üçlemesinden ileride bahsedilecek).

Bundan sonra oyunları başlar. Başlıca oyun **Samah**'tır. Bağlama refakatında söylenen nefeslerle oynanır. (Çalgılar: Bağlama, kemane, ud'dur. Def, davul, zurna

Âşık Karşılaşmaları :

Taşlıova ve Çobanoğlu Karşılaşması ve Bir Hüküm

Yazan : Zerger Mahir BARANSELI

ÇOBANOĞLU :

*Al yüzünde, bah, sen siyâh hallıya,
Sen yahşi deyirsen, men ne deyirem?
Dodağı şerbetdi, dili ballıya,
Sen yahşi deyirsen, men ne deyirem?*

TAŞLIOVA :

*Meni görüp güzelliğin bildiri,
Cilve-i nâz ile âşık öldürü,
Gaş oynadı, sımk gönlüm güldürü
Men yahşi diyerem, sen ne diyersen?*

ÇOBANOĞLU :

*Gulah verir cihan dilde lisâna,
Canım gurban olsun o şirin cana.
Sima bedir, gaşdar benzir kemana,
Sen yahşi deyirsen, men ne deyirem?*

TAŞLIOVA :

*ŞEREF bu ellidi garip değilem,
Gapısında gul olmağa gayılam.
Görende az galdı tüşem bayılam,
Men yahşi diyerem, sen ne diyersen?*

ÇOBANOĞLU :

*ÇOBANOĞLU bu sözleri yaylıya,
O şirin dilliye, datlı huylıya,
O ince belliye, uzun boylıya,
Sen yahşi deyirsen men ne deyirem?*

Şeref Taşlıova Çıldır ağzı ile, Murat Çobanoğlu ise yarı "yerli" ağzıyla söylediği için bir takım değişiklikler vardır. "Sen

Sözünü edeceğimiz Kars'ın yetiştirdiği iki halk şairidir: Murat Çobanoğlu ve Şeref Taşlıova... Türk Folklor Araştırmaları Dergisinin okuyucularına pek yabancı gelmeyecek olan bu iki isim yaşayan halk şairlerimiz içinde iki kuvveti temsil eder.

Türk Halk Şiirine çağdaş bir güç kazandıran Konya Âşıklar Bayramı münasebetiyle her yıl bu iki âşık Konya'ya gider ve Mevlânâ diyârında dereceler olarak dönerler...

Murat Çobanoğlu ile Şeref Taşlıova'yı yüzyüze getirmişiz... Darginlar... Bir - iki deseler boşalacak ve birbirlerine yaklaşıcaklar. Oturtuyoruz... Sazlarını veriyoruz. Diyorlar.

Aşağıda okuyacağınız bu deyişmeyi aldıktan sonra Türk halk değerleriyle uğraşanların bir hükmünü tekrarlamak zorunda kalıyoruz: "Anadolu'nun insanı konuşurken bile şiir söyler".

İlk deyişme bir "ısınma" mahiyetindedir :

TAŞLIOVA :

*Gederdim garşıma çıtı bir maya
Men yahşi diyerem, sen ne diyersen?
Uzun boylu, ay gabahlı minaya,
Men yahşi diyerem, sen ne diyersen?*

gibi başka çalgılar kat'iyen çalınmaz). Önce müsahipli kişiler tarafından üç samah oynanır, bunu diğer kişiler takip eder, sayısı belli olmaz muhabbetin gidişine bağlıdır.

Böylece yiyip içip eğlenildikten sonra toplantı şöyle sona erer: Sakî kadeh ve testisini alarak tekrar hayırlısını alır ve gider. Süpürgeci gelir ortalığı süpürür, hayırlısını alır gider. Sucu gelir, cemaatın eline su döker hayırlısını alıp gider. Sofralar gelir, daha önce söylediğimiz gibi yayılır. Herkes sofralar etrafında halkalanır ve dedeyi bekler. Bir lokma ekme koparan dede, dudacağına öper gibi götürüp (yemek sulu olsun veya olmasın) sahana banar gibi yaparak ağzına alır. Herkes bu hareketi taklit eder gibi yaparak yemeye başlarlar.

Yemek sırası şöyle olmaktadır: Kurbanın, önce başı bir tabak içerisinde dedenin sofrasına getirilir. Kelleden niyaz alın-

arak yenmeğe başlanır. Kelleyi dede sofrası yer, diğer sofralar bekler. Sonra kellenin kemiği öteki sofralarda dolaştırılır, herkes niyaz alır. Bu iş tamam oluncaya kadar da dede sofrası bekler. Sonra tüm olarak kurban bir **ileğen** içinde dedenin önüne gelir. Dede bunu elile parçalayıp sofralara dağıtır. Ciğeri de parçalayıp çorbaya atar. Önce kurban yenir, sonra çorba içilir. Yemekte içki hatta su bile içilmez. Ancak yemekten sonra içilir. Yemek bitince sofraya hayırlı verilir. Sofra kalkar, su, süpürge ve aşçı hayırlı alırlar, giderler. Kadınlar, yenilen kurbandan artan etleri yerler. Bir leğen içindeki et ana bacı'ya götürülür. (Ana bacı, dedenin karısıdır). Ana bacı etleri parçalayıp yük ekme ile dürüm yapıp kadınlara dağıtır. Puna pav denir, gelmiyenler de paylarını alırlar. Dürümler yendikten sonra çorba da içilir. Böylece kurban töreni bitmiş olur.

Ümiteli Köyü Türküleri

Derleyen : Şevki KEPENEK

Aşağıdaki türküler, köydeki genç kızların tarlalarda çalışırken yüksek sesle ve kendilerine has usullerle söyledikleri türkülerdendir. Ekseriya, toplu bir halde bir vasıta üzerinde yolculuk yaparlarken de bu tip türkülerini hem yakarlar, hem de söylerler.

Ümiteli merası

Pirinçliktir pirinçlik

Ben yârime gitmezsem

Haram olsun şu gençlik

Amanın yandım güller

Yârimi almış eller

Alırsa alsın eller

Almasın kara yeller

Dere geliyor dere

Kumunu sere sere

Al dere götür beni

Yârimin olduğ(u) yere

Amanın yandım güller

Yârimi almış eller

Alırsa alsın eller

Almasın kara yeller

- 24 — Acı acıyı keser, acı da döner sancıyı keser.
 25 — Dost kazan dost. Düşmanı anan da doğurur.
 26 — Yiğidi öldür, hakkını inkâr etme.
 27 — Kurt keçinin iyisini seçer.
 28 — Deli gittiği ile kalmaz kendiri kolanı da götürür.
 30 — Âlime söyle kelâmı, cahile söz mü yeter.
 31 — Eğri, hesaptan kaçır.
 32 — Düşmüş ağaca balta vuran çok olur.
 33 — Bir küçüğe danış, bir de büyüğe.
 34 — Ağzını açma gözünü aç.
 35 — El eliyle yılan tut.
 36 — Bilgisiz kafa saman haralına benzer.
 37 — Tırnağın varsa başını kaşı.
 38 — Her yumru koz olmaz.
 39 — Ulular ile organ çekişme.
 40 — İhtiyarı yiğit eden elbisedir.
 41 — İster zengin ol, ister lort. At bunun üstüne bir ot (1)
 42 — Boş duracağına beleş çalış.
 43 — Aç evin tok iti.

Genç kızların çobanlık yapan sevgililerine yaktıkları türkülerden örnekler.

Çobanın koyunları

Oynaktır oyunları

Çoban sana gelece(ği)m

Bağışla koyunları

Vay dağlar

Dağlar ardında yârim var

Oğlan gelir mektepten

Kıravatı ipekten

Haydi kaçalım yârim

Kurtul koyun gütmekten

Vay dağlar

Dağlar ardında yârim var

Tarla tabanlarına

Koyun çobanlarına

Çobansa çoban yârim

Kendi koyunlarına

Vay dağlar

Dağlar ardında yârim var

Gene tarlada çalışırken söylenen türkülerden biri :

Kara kara karınca

Karakola varınca

Ben yârimi özledim

Kasketine varınca

Oğlan

Ölürüm ayırlamam

Entarisi akına

Gel yakına yakına

Uzaktan yâr sevilmeyiz

Gel sevdiğim yakına

Oğlan

Ölürüm ayırlamam

Sağdırcın kimdir yârim

Söyle ben de bileyim

İsteddiği güzele

Ben de sağdıç diyeyim

Oğlan

Ölürüm ayırlamam

At ağızında kanturma

Kanturmayı kurtarma

Gel sevdiğim yanına

Kimselerden utanma

Oğlan

Ölürüm ayırlamam

(1) Ot = Ağıza konup çiğnendiği zaman esrar gibi sarhoşluk veren bir bitki sapı.

(Not : Çoban türkülerini Fahriye Kıracağı vermiştir.)

Ergin Kolbek'in Ölümünün Birinci Yıldönümü Dolayısıyla :

Sanatını Anadolu Folkloruyla Biçimlendiren Bir Sözsüzoyuncu

Yazan : Gürkal AYLAN

— I —

Bizde sanatının, uğraşının bilincine varmış sanatçıların sayısı parmakla gösterilecek denli azdır. Yazar, müzikçi, ressam, oyuncu, ozan, kısaca nitelikleri ne olursa olsun, sanatçıların çoğu el attıkları, uğraşarak benimsedikleri konunun derinliğine inmeyi pek seymezler. Çoğu zaman kendilerinden öncekilerin, ya da halen aynı şeyle uğraşmakta olan kişilerin tutumlarını örnek almakla yetinirler, kendilerini kısa yoldan üne götürecek bazı çalışma kalıplarının içine girerler ve bunu sonuna dek sürdürürler. Tez elden üne kavuşmak ve seslendikleri topluluğa kabul ettirdikleri sanat "değerleri" ni, başka bir deyişle "kurulu düzeni" korumak yeterlidir onlar için. Yansıladıkları (temsil etmek) sanat türünün üzerine bilinçle eğilmesi çoğu kez gereksiz saydıkları için de, sanatlarında bir noktadan sonra herhangi bir gelişme görülmez, hep aynı yerde sayarlar, daha doğrusu "katılaşırlar". Bu tip sanatçı artık ne sanatına yararlı olabilir, ne de toplumuna. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Tembellik, tatlı canını sıkıntıya sokmama isteği - özellikle profesyonel alanda - yolulmadan para kazanmakta oluşu denli, bir sanatçı olarak toplumunun ondan beklediği görev, yüklendiği soruma karşı kayıtsız kalışı bunda rol oynar. (Şurası gayriiptir ki, toplumun değer ölçüleri, bu tip sanatçıların herşeye karşın gene de el üstünde tutulmalarına olanak verecek esnekliktedir.)

Bir de öteki sanatçı tipini ele alalım, yani sanatının ve sorumlunun bilincine varmış olan sanatçıyı. Durmadan yeni güzellikler, yeni anlatımlar ardında koşan sanatçıyı. Bu sanatçı, yaşadığı sürece değerinin anlaşılması gibi bir şanssızlıkla karşı karşıyadır. Bırakın yaşadıkları süreyi, değerleri ölümlerinden çok uzun bir zaman sonra bile tam anlamıyla bilinememiş az sanatçı mı gelip geçmiş yeryüzünden? Ne var ki, önceleri bu tip sanatçıların çalışmalarına dudak kıvıran, hatta onları görmemezlikten gelen kimselerin sonradan bu "öncü" lerden etkilendikleri yadsınamayan bir gerçek olarak karşımıza çı-

yor. Demek istediğim şu ki, bir toplumun, gözleme, araştırmaya, çözümlenmeye, senteze büyük önem veren böylesi sanatçılara geniş ölçüde - ve her zaman - gereksinmesi var.

Bu yazımda, ikinci gruba sokabileceğimiz bir sanatçıdan söz etmek, onun kendi dalında halktan gelen ve ulusal kimlik taşıyacak bir sanat türünün köklerini atmak için Anadolu folkloru üzerinde yapmış olduğu çalışmaları geniş bir biçimde ele almak niyetindeyim. Söz konusu sanatçının adı Ergin Kolbek'tir. Ne yazık ki, şimdi yaşıyor (1). Sözsüzoyun sanatını ülkemizde başlatan birkaç kişiden biri olan Ergin Kolbek, bu alanda çok usta bir oyuncuydu. Kısa süren yaşamı süresince yeteneğini kendisini seyreden herkese kabul ettirmekle kalmayıp, heybesi sırtında bucak bucak dolaşarak, yurdumuz insanı için oldukça yeni sayılabilecek olan bu türü büyük kitlelere tanıttıranın, sevdirmenin savaşına da girmişti. Yaşasaydı, ülkemizin sözsüzoyun sanatına, hiç kuşkusuz, daha pek çok şey kazandıracaktı.

Genç yaşta ölen Ergin Kolbek'in Anadolu folkloru üzerinde yaptığı çalışmalara geçmeden önce, sözsüzoyunun ne olduğunu kısaca anımsatmakta yarar görüyorum. Biraz vukarda, sözsüzoyunun yurdumuz için oldukça yeni sayılabilecek bir sanat olduğunu söylemiştim. Modern anlamda sözsüzoyun Türkiye'de ilk kez Theo adlı yabancı bir oyuncu tarafından sunulmuştur. Türk sözsüzoyuncularının bu alanda çalışmaya başlamaları bu tarihten sonradır. Sözsüzoyun, bilindiği gibi, devinime, jest ve mimiklere dayanan bir sanattır. A-dından da anlaşılacağı üzere, söze yer vermez. (Bazı ekoller sözü de bir öge olarak kullanıyorlar Avrupa'da.) Kendine özgü anlatım yolları vardır. Duygu ve düşünceleri devinimle iletir. Bunu yaparken de, anlatım aracı olarak doğrudan doğruya insanın kendi görüntüsünü kullanır. Yani, insan vücudu ön plâdadır.

Tiyatronun ortadireğini oluşturan sözü kendi bünyesi içinden çıkarıp atması, daha doğrusu, sözü oyuncu ile seyirci ara-

reği bu Bico'nun aslında Bigü olduğu ken- diliginden anlaşılıyor. "Bico, Alevilerde bir dans türküsidür. Bu dansa 4-8-10 kişi gibi belirli oyuncu grupları katılır." Bize bu tanımlı veren Prof. A. Caferoğlu, anılan sıra oyununun türküsünü de "Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, TDK. 1944, s. 221" adlı kitabında yayınlamıştır:

*Ayna attım çadıra
Şavgu düştü bayıra
Bico nerden geliyor
Ketennikten aşşağa.*

"Bico, araştırmalarıma göre Bücür -se- vimli bacaksız- demektir". (14)

Bütün bunları inceledikten ve Ergin'in yarattığı Bico tipini enine boyuna gözden geçirdikten sonra şu yargıya varıyoruz: bunların, Ergin'in tipleştirdiği Bico ile a- daşlıktan başka bir ilişkileri yoktur. Bico Ebe adlı oyunuyla ilgili açıklamasından, Kolbek'in Bico adını Anadolu insanını yan- sıtın bir tipe, bir simgeye verdiği anlaşıl- maktadır: "Bu sözsüzoyun, Eskişehir'in köylerinde, birinin karnı yastıklarla şişi- rilmiş olan iki adam tarafından Ebe Oyu- nu adı altında oynanmaktadır" (15).

Bico için elde edilen bilgiler şimdilik bunlardan ibaret. Bu konuda yeni bilgiler edindikçe, Ergin'in ortaya çıkardığı bu "tip" i anlamamız daha da kolaylaşacak.

— III —

Yazımı bitirmeden önce, Ergin'i Ana- dolu'da tiyatro yapmağa - ve biraz da alın- yazısına - iten nedene kısaca değinmek ni- yetindeyim. İsterseniz bunu da kendi söz- lerinden izleyelim: "...diğer sanatçı arka- daşlarım gibi, İstanbul, ya da Ankara'yı kendime merkez seçebilirdim. Bütün ola- naksızlığına karşın neden Bilecik'te bir ti- yatrocu, bir ressam olarak yerleştim? İst- anbul ya da Ankara'da bir sanatçı olarak yaşamak demek bir bakıma büyük kent ya- şamını kendine amaç edinerek yaşamış ol- mak demektir. Bu, kısaca büyük kent ya- şamında olanlara yapıt sunmak demektir. İstanbul, Ankara, İzmir'in dışında dural (sabit) tiyatroların yaşadığı bir başka kent yoktur Türkiye'de. Bir sanatçı sanatın ger- çek kaynaklarını araştırıp değerlendirmeyi büyük kent yaşamına değişmemelidir. Hele tiyatro gibi bir uğraşı seçmiş kişi, yapıtına sağlam kaynaklar arıyorsa Ana- dolu'dan hiçbir şeyi ile kopmamalıdır. İş- te Bilecik'te tiyatro kurmamızın bir nede-

ni de bu" (16).

Bilecik gazetesinde yayımlanmış olan bu yazısında Kolbek'in "bütün olanaksızlı- ğına karşın" sözünü kullanmış olması çok ilginç. Duygusal ülkücülüğünün Bilecik'te dönen oyunların, karşıt - hareketlere yenik düşmesi ve çaresizliğin getirdiği erken ö- lüm, bu "olanaksızlıklar" ı büsbütün elle tutulur duruma getirdi ve doğruladı. Bun- ları bile bile savaşa giren Kolbek'in bu ka- rarlılığı, gerçekleri zorlamak için en ufak bir çaba göstermeyen sorumsuz sanatçıla- rı biraz düşündürmeli bence!

(1) 1941 de Samsun'da dünyaya gelen Ergin Kolbek, 6 Temmuz 1969 Pazar günü oldukça ü- zücü bir biçimde yaşamına son vermiştir. Yük- sek öğrenimini Devlet Güzel Sanatlar Akade- misi Resim Bölümünde yapmış olan Kolbek, son zamanlarda Bilecik'te bir halk tiyatrosu kurma çabaları içindeydi.

(2) Ergin Kolbek'in sözsüzoyuna ilk başla- dığı zamanlarda, içerik bakımından hafif, salt esprilere dayanan oyunlar oynadığını yadsımı- yorum. Ama sanatçı kişiliği geliştikçe, Kolbek bu tür oyunlardan süratle uzaklaşmış, daha ciddi konularla ilgilenmeğe başlamıştır.

(3) "Sözsüzoyun ve Türkiye". Ergin Kolbek'in bu yazısını Yelken Dergisi Ağustos 1969 sa- yısında yayımladı..

(4) Ergin Kolbek. "Sözsüzoyun ve Türkiye" - Yelken Dergisi, Ağustos 1969.

(5) Ergin Kolbek. "Ülkemizde Bir Pantomim Okulu Gereklidir" - Oyun Dergisi - Tem. 1965

(6) Ergin Kolbek. "Bir Devrim Yapılmadı" - Gençlik Dergisi - 1965.

(7) Bu konuda geniş bilgi için bkz. Gürkal Aylan. "Toplum ve Sözsüzoyuncu Türk Dili Dergisi - Sayı 186.

(8) Ergin Kolbek. "Sözsüzoyun ve Türkiye" - Yelken Dergisi - Ağustos 1969.

(9) Tan Oral. "Ergin Kolbek neler yaptı? Neler yapmak istiyordu?" - Tiyatro 70 - Sayı 1.

(10) Kolbek'in kişisel günlüğünden.

(11) 1964 Uluslararası Tiyatro Şenliği dola- yısıyla yayınlanan broşürden.

(12) Bu bilgiler, Cankurtaran İlkokulu öğ- retmeni, Hanife Tüzüner'den derlenmiştir.

(13) Dr. M. Kemal Özergin. Sivas İli Halk Oyunları. Türk Folklor Araştırmaları, Sayı: 222.

(14) Mahmut R. Gazimihâl. Büyü-Bicu. Türk Folklor Araştırmaları, sayı: 3.

(15) 1964 Uluslararası Tiyatro Şenliği broşürü.

(16) Tan Oral. Aynı yazı.

Gelenekler :

Afyonkarahisar'da Evlenme Töreleri

SÖZ KESİMİNDEN EVLENMEYE DEK

— II —

Yazan : İrfan Ünver NASRATTINOĞLU

Geline, gelin elbisesini kimisi yakıştırır, ki- misi yakıştırmaz. Bu da ayrı bir dediko- du vesilesidir!

Daha sonra, çengiler, alır ellerine def- lerini ve başlarlar koro halinde çalıp söy- lemeye :

*" Aman çifte telli
Mesneti belli
Bir yar sevdim
O da terelelli (5)
Terel terel yanıyorum ben
Bir iş anı (6), bir göyneğe (7)
Donuyorum ben..." (8)*

Sıra ile tüm davetliler kalkarak göbek atarlar. Bu arada alkışlar arasında gelin hanım da göbek atma törenine katılır!

Akşama yakın saatlerde, "saç kesme" günü biter ve her iki tarafa ait olan davet- liler kız evini terkederler.

Aynı gece gelinin, genç arkadaşlarının iştirakiyle geç vakitlere dek eğlence yapı- lır...

Bir hafta süren düğünün Pazartesi gü- nü "saç kesme" ile başladığını belirtmiş- tik. Çarşamba günü "kına gecesi" ile de- vam ettiğini de ilâve etmiş ve Salı gününü atlamıştık. Salı günü genel bir davet ya- pılmamakla beraber, o gece kız evinde, sa- bahlara dek süren bir eğlence tertip edi- lir. Bu eğlenceye kızın yakınları ile kom- şuları katılırlar. Salı gecesi yapılan eğlen- cenin, Afyon'daki özel adı ise: Ahenk! tir.. Ahenk gecesi kızın çocukluk ve okul ar- kadaşları ile, istediği gibi eğlenebildiği son gecedir. Zira bundan sonra hareketleri kı- sıtlı olacaktır...

KINA GECESİ :

Çarşamba günü, düğünün en hareketli günüdür. Hem oğlan evinde ve hem de kız evinde, gecenin geç saatlerine dek süren eğlenceler yapılır.

Oğlan evinde olanlar :

Oğlan evi, sabahın erken saatlerinde başlamak üzere, akşama dek, tüm akraba, dost ve komşularına bir yemek ziyafeti ve- rir.

Yemek ziyafeti için Afyon'a has özelli- ke yapılmış "meydan sofraları" kurulur.

Kız evine armağan, yalnız kızın akra- balarından değil, oğlanın akrabaları tara- fından da gönderilir. Bu armağanlara Af- yon'da verilen ad, çok ilginçtir: "Hatır so- ra!"

Diğer taraftan, damadın düğün masra- fını azaltmak için eş dost kolları sıvarlar: Bir hafta sürecek olan düğünde mütema- diyen dolup boşalacak olan sofralar için pişecek yemeklerin malzemeleri, düğün ar- mağanı olarak gönderilir. Örneğin; dost- lardan birisi tüm bir hayvan gönderirken, bir diğeri, on kiloya yakın şeker gönde- rir. Böylece günlerce sürecek olan düğün- de gerekli olan malzeme temin edilmiş o- lur.

SAÇ KESME :

Tüm hazırlıklar bitirildikten sonra, "Saç Kesme" ameliyesi ile düğün başlar:

Gerek kız tarafı ve gerekse oğlan tara- fı Pazartesi günü (1) öğleden sonra kız evinde toplanırlar. Ancak, oğlan tarafının kız evine gelirken toplu olarak gelmeleri esastır. Toplu olarak geldikleri için, toplu olarak bir odaya alınırlar.

Kısa bir süre hoş - beşten sonra oğlan anası :

— Gelin kızımız gelsin! der.

Okuyucu kadın (2) gelinin elinden tuta- rak, kaynanasının huzuruna! getirir. Gelin kaynanasının önünde diz çöker. Bu anda yüzünde kırmızı duvak vardır. Kaynana bir takım dualar okuyarak duvağı kaldı- rır. (Kaynananın ne duası okuduğunu Al- lah bilir!)

Duvak açıldıktan sonra, kaynana geli- n'in saçlarından bir tutam keser!.. Bu saç neden kesilir, hangi inançla kesilir, bunu bugün bile Afyon'da bir bilene rastlamak olanaksızdır. Böyle gelmiş, böyle gider!

Saç kesildikten sonra, kaynana, gelini- ne, oğlunun düğün armağanı olan, "Takı!" ları takar (3). Bu arada okuyucu kadına da oğlan evine mensup kadınlar tarafından oldukça yüklü bahşişler verilir.

Takı işi de bittikten sonra, gelin oda- nın ortasında bir sandalyeye oturur. Tüm oğlan evi (4) kendisini bir süre seyredir.

370

371

da Bilecik gazetesinde çıkan bir yazısında bu konu üzerinde önemle durmuştu : "Batıya açılmış sanat kapılarımız ne yazık ki yanlış işletilmiştir. Bir batı yaratıcılığının kök nedenlerini araştıracağımız yerde, tutmuş batı örneklerini uygulamaya ya da taklit etmeye başlamışız. Bu da bunca yıllık geçmişi olan ulusumuzun sanat dünyasına indirilmiş bir darbeden başka birşey olmamıştır. Sanatçı yaratacağı eserine kaynak olarak Batıyı almış, kendini yormadan, hazır kalıplar üzerine eserini kurmuştur. Oysa gerçek kaynak, gerçek kültür kendi ulusunun içindedir. Medeniyet aktarmacı, taklitçi zihniyetle değil, araştırmacı, değerlendirici, bilimsel çalışmalarla kuruur. Ortaya konan eser ne kadar kişilikli (o ülkeye has) ise, o kadar "kalcı olur" (9).

Biraz yukarda, Ergin'in yargılarının masa başında alınan yargılardan ayrımlı olduğunu söylemişim. Ergin, gözlem ve araştırmaya çok önem veren biri olduğu için, elde hazır bulunan ve başkaları tarafından yapılmış olan çalışmalarla hiçbir zaman yetinmemiş, heybesini sırtına vurarak bucak bucak dolaşmış, köylülerin arasına dalmış, onların çeşitli nedenlerle oynadıkları oyunlardan sözsüzoyun niteliği taşıyanları büyük bir dikkatle seyrederek notlar almıştır. Ama onun en çok alkışlanacak yanı, hiç kuşku yok ki, (a) bu tür oyunları bulup çıkarması, (b) bunlar üzerinde düşünerek yeni bir anlatım dili yaratmağa çalışması olmuştur. Aşağıda, onun bu gezilerinin birinde görüp kaydettiği bir sözsüzoyunu ve ilginç bir oyuncu üzerine düşüncelerini okuyacaksınız :

Mut'un Tuğrul köyü divanlarından Kurtde-re'yi geride bıraktık. Silifke yolu üzerinde yürüyoruz. Torosların tadını çıkara çıkara yürüyoruz.

Kağıcak köyüne geldik. Köy alanında iki kahve var. Biri set üzerinde yüzünü yaylalara dönmüş. Biz o kahvedeki çardağın altına oturduk. Köylüler selâm verip hoş geldiniz, diyerek çevremizi sardılar.

Çevremizdekilerle sohbet dalmıştık. Sıra görenek ve geleneklerine geldi. Onlara köy düğünlerinde neler yaptıklarını sordum. "Samıt", "lâl", "dilsiz oyunu" gibi oyunlardan söz açtım. Hemen konuya katıldılar. Abdullah Yıldız adında bir dilsizin oyunlarından söz ettiler. Abdullah'ı bulması için bir çocuğu köye saldı-lar.

Abdullah Yıldız geldi. Sağır ve dilsiz, ortanın biraz altında boyu var. Sivri kafalı, ufarak, kırış kırış yüzlü, 47 yaşında çevik bir adam. Karşiki kahveye geçtik. Kahve birdenbire köylülerle doldu. Kimi oyun oynayanlar oyunlarını bıraktılar.

Abdullah kahvenin köşesine bir yaygı serdi, pabuçlarını çıkardı, ceketini bir kenara koydu. Şalvarından karnının üzerine bir göbek yaptı, eline bir değnek aldı. Tarlada çocuk doğuran bir kadını oynayacak diye belirttiler. Abdullah değneğine dayanarak sancılanan kadının acılarını belirtmeğe başladı. Oyunun kaba kuruluşu altında basit, ama gerçek bir sözsüzoyun tekniği vardı. Daha çok vücudu ile oynuyor, mimikleri ile destekliyordu. İniltili sesler çıkarıyordu. Seyirciler Abdullah'ı büyük bir ilgi ile izliyorlardı. Abdullah çocuğu doğurdu, büyüdüğünü gösterdi, sanki doğurduğu çocuk benmişim gibi beni buldu, çevresindekilere beni gösterdi. Kahkahalar ve alkışlar arasında oyun bitmişti. (...)

Abdullah doğuran kadından sonra şunları oynadı: Kuş Avlayan Çocuk, tarlaların arasında daldan dala kaçan kuşu elindeki sapanıyla izleyen köylü çocuğunun oyunu, Zeybek oyununda Abdullah, müziği bedeniyle, o çevrenin halk oyunlarını yansıtır bir biçimde oynadı. Sonra davul çaldı, keman çaldı. Bir başka oyununda tarlasında çalışan köylüyü oynadı. Abdullah, güneşin sıcaklığını, ekinin biçilişini, yorgunluğu ve teri, hasadın kaldırılışını, görünen bir alayla sundu. (...)

Bütün köylüler Abdullah'ı sevdikleri denli, ondan yakınıyorlardı da. Çünkü Abdullah kimin ne kusurunu görse düğün yerinde çıkıp gösteriyormuş" (10).

— II —

Halk sanatı üzerine titizlikle sürdürdüğü bu çalışmalarıyla Ergin Kolbek, ağırlığını ortaya koyuyor. Ama Ergin'in başardığı birşey daha var ki, bu onun sözsüzoyun sanatına yaptığı katkıların en önemlileri arasında yer alacak, zamansız ölüp giden bu sanatçının ulusal sözsüzoyun tarihi içindeki yerini bir kat daha sağlamlaştıracağıdır. Bu onun Bico'sudur. Gözlemlerini, araştırmalarını, incelemelerini sağlam bir temele oturtup, ulusal sözsüzoyun sanatının çıkış kapılarını zorlayan bir insanın yarattığı bir tiptir. Ezilmişliğiyle, sıcaklığıyla, içtenliğiyle, zekâsıyla saf Anadolu köylüsünü yansıtan bir tip. Sıcak sıcak bakar insanın gözlerine, Bico, sıcak

sıcak güler. Sazını göğsüne alıp, başını ona dayadı mı, buruk türküler, uzunhavalılar döktürür. Bico bir yerde sömürülen, başkaldıran insandır... Bir yerde çocuklar gibi şevinen biri. Onun kendine özgü dünya görüşü, insanı yüreğinin ta derinliklerinden kavrayan soylu kişiliği, esprileri hemen her olayda karşımıza çıkar. Kolbek, uzun araştırma ve gözlemlerinin sonucunu almıştır. Çünkü, Anadolu insanını simgeleyen bu tipi Türk sözsüzoyun edebiyatına kazandırmayı başarmıştır. Ama Ergin bunu yeterli saymıyordu. Henüz işin başında bulunduğunu, bu tipin çok daha geliştirilebileceğini ve buna koşut (paralel) olarak da, bize özgü bir anlatım diline ulaşma çabalarının ilerliyeceğini sık sık söylerdi. Ölümüyle bu uğraşısı yarıda kalmıştır. Yetiştirdiği öğrenciler, işi onun bıraktığı yerden ileriye götürmek için kollarını sıvadılar. Solukları nereye değin ulaşır, şimdiden bilmek güç.. Somut olarak göz önünde duran bir şey var: o da Bico!

Ergin Kolbek'in Bico tipini sahneye çıkarışı 1964 yılına rastlar. 5 Ağustos 1964 günü Uluslararası Kültür Şenliğinin bir gösterisi olarak Kolbek'in oyunlarına gelenler, onun Bico'suyla ilk kez tanışma fırsatı buldular. Bu gösteride, Bico dizisinde şu oyunları oynamıştı Ergin: Bico'nun Doğuşu, Bico Aşık, Bico Helvacı, Bico Ebe, Bico Cephede, Gökte Bir Bico, Bico Pehlivan, Bico ve Sinek, Bico Balıkçı, Bico Meşanede.

O yıl büyük ilgiyle karşılanan gösterilerinden sonra (Ergin Kolbek aynı yıl içinde Alman Kültür Derneğinde, Akademi ve Teknik Üniversite yayınlarda da oynamıştı) Bico tipi üzerinde yeniden durmuş ve Bico dizisine yeni oyunlar eklemiştir. Bico Ameliyat Ediyor, Bico ve Ciklet, Bico'nun Oynaşı, Bico Sinemada, Bico Gurbette, Bico'nun İsyanı, Bico İçiyor, Bico'nun Resitali, Bico ve Kitap, Bico Atyarıncısı, Bico Kurtarıcı, Bico Berber gibi.

Şimdi biraz da Bico tipi, Bico'nun kim olduğu, nereden ortaya çıkarıldığı konusu üzerinde duralım. Gerçek, yani yaşamış, ya da yaşamakta olan bir kişi midir Bico? İmgesel bir tip mi yoksa? Buna verilecek yanıtın herhalde şöyle olması gerekir: her ikisi de! Bico Anadoluda yaşayan bir tiptir. Sivas yöresinde bu tipe rastlamaktayız. Tokat dolaylarında ise Bico sözü hem

Oyuncu, hem de Küçük Çocuk anlamlarına gelmektedir. "Tokat yöresinde ve Anadolunun çeşitli bölgelerinde BICO oyuncu (dansçı), Küçük Çocuk anlamına gelir" (11).

Sivas dolaylarında Bico daha değişik bir biçimde karşımıza çıkmaktadır. Sadi Y. Ataman, radyodaki bir programında, Bico'nun Oyuncu anlamına geldiğini belirterek şu türküyü vermiştir :

*Bico nerden geliyor
Bico nerden geliyor
Harmanlıktan aşağı
Harmanlıktan aşağı
Dalla Bico Dahara Bico
Oyna Bico Hopla Bico heeey...*

*Bico nerden geliyor
Harmanlıktan aşağı
Alı güllü salınır
Belindeki kuşağı
Hop Bico Hopla Bico
Fistanmı topla Bico heeey...*

Sivas dolaylarında Bico, düğünlerde, eğlencelerde önderlik eden bir tip oluyor. "Haydi şu şarkıyı söyleyelim, şu oyunu oynayalım" diyerek başı çekiyor. Aynı zamanda ozanlığı da var. Kendine özgü deyişleri, tekerlemeleri var. Halkı güldürüyor, öykünüler yapıyor" (12).

Dr. M. Kemal Özerin bir yazısında, Sivas'ta oynanan Bico ve Ters Bico adlı danslara değinerek şu bilgiyi vermektedir: "Bico: İlin her kazasında oynanan ünlü bir oyundur. Oyuna 4-8 erkek (ya da kadın) girer. Türküsü vardır. İki bölümdür: 1) Ağırılama, 2) Hoplatma (13).

Bico, ya da Bico sözünün kökeni üzerinde en esaslı araştırmayı, değerli folklorcumuz Mahmut R. Gazimihâl yapmıştır. Onun, bu konuda, gene bu dergide yayımlanmış olan uzun bir yazısından bazı bölümleri aşağıya alıyorum :

"XIII. Yüzyıl sonunda yazılmış olan İbnü-Mühennâ'nın Türkçe sözlüğünde Bi-yiçi: dansediçi, Biyümeç: dansetmek sözleri de vardır. Keza XIV. yüzyılın başlarında yazılan Abû-Hayvan sözlüğünde de Bügmeç yüklemine buluyoruz. Radloff'un derlemelerine göre Biyü, Biyümeç, Biyici ve Biyücü hep Kazan ağzındaki biçimlerdir.

"Konumuzu ilgilendiren sözcüklerden biri de, kopuzu da koruyan Tokat bölgesinin "Bico" sözüdür. (Ğ-C) değişimi ge-

sındaki bildirişme (komünikasyon) için çok gerekli olan temel bir öge olarak kabul etmemesi, sözsüzoyun türünün tiyatro tekniğinden daha değişik bir tekniğe bağlanmasını zorunlu kılar. İster ussal olsun, ister duygusal... seyircisiyle bir ilişki kurma yolundaki bir sözsüzoyuncu böylece ağır bir yük yüklenmiş olur.

İşte böylesine çetin bir sanatın bizde öncülüğünü yapan Ergin Kolbek enerjisini seyirciye neşeli dakikalar geçirtmekten çok, içerik bakımından yüklü, kaos içinde bulunan çağımız insanının dramını veren oyunlar için kullanacağı amaç edindiğinden, bireyin çeşitli açmazlar karşısındaki traji komik durumunu çıkış noktası yapmıştı (2). Ama onun asıl ereği, sözsüzoyun sanatını evrensellik ölçüleri içinde, içinde yaşadığı topluma özgü bir anlatım biçimiyle ortaya koymaktı. "Pantomim sadece insan bedeninin yaratacağı hareketlerle anlatımını yapmakta olduğu için ilk ağızda evrensel dilini sınırsız göstermektedir. Oysa her toplumun kişiliğini yansıtan kendine özgü bir hareket karakteri vardır. Türkiye gibi bir yerde bu sanatın savunucusu olarak yaptığımız çıkışları ve pantomim ile Türkiye arasındaki ilişkiyi genel bir görüşle anlatmak yerinde olacaktır" (3).

Ergin Kolbek'in Anadolu ve Anadolu insanı üzerine olan bilgileri yalnızca kitaplardan, gazetelerden, dergilerden edinilen bilgiler değildi. Ergin sık sık gezilere çıkar, Anadolu köy ve kasabalarına giderek o bölgelerin yaşayış biçimlerini, geleneklerini yerinde incelerdi. Köylerde oynanan oyunlar üzerine notlar alırdı. "Her toplumun kişiliğini yansıtan kendine özgü bir hareket karakteri vardır" diyen Ergin'i, gerek yaptığı belgesel çalışmalar, gerek kişisel incelemeleri, ayrıca her toplumda da çeşitli bölgelerin kendilerine özgü hareket karakterleri olduğunu kabule etmiştir. Gerçekten de, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde, ayrı ayrı davranışlar, örenekler, inançlar, yaşam biçimleri var, sözgelimi, bir İç Anadolu bölgesindeki insanların sevinçlerini, öfkelerini, üzüntülerini anlatma biçimleriyle, bir Karadeniz bölgesinde yaşayan insanların bu duygularını anlatma biçimleri ayrıdır. Buna o çevrenin bireye kazandırdığı alışkanlıklar, topluluk güdüsü, örenek, iklim gi-

bi etkenler rol oynar doğal olarak. İşte bunun için, "toplumun hareket karakteri" Ergin Kolbek'e göre, ortaya çıkarılacak bir sözsüzoyun diliyle, ama tabii ki, bize özgü olan - evrensellik sınırları dışında kalmayan - bir sözsüzoyun diliyle kurulacaktır. Ergin, uzun bir süredenberi çalışmalarını bu noktaya yöneltmişti. Bu konuyu bir de onun ağzından dinleyelim: "Türkiye toprakları içersinde yaşayan sözsüzoyuncunun unutmaması gereken şey, bu topraklarda yaşayan insanlarla ilişkilerini sürdüreceği pantomim dilini bulmaktır. Türkiye hareket düzeni bakımından çok garip bir karaktere sahiptir. Herhangi bir davranışın çeşitli bölgelerde değişikliklerle karşımıza çıktığı gerçektir. Karadeniz, Akdeniz, Doğu ve İç Anadolu bölgelerindeki değişik insan karakterinin basit sevinmeye ait davranışları bile çeşitli özellikler taşımaktadır. Bunu folklorik halk danslarımızda da rahatlıkla takip etmemiz mümkündür. Tabiat şartları, değişik inanç ve geleneklerin yarattığı bu farklılığı tek bir dile dönüştürmesi Türkiye'de yaşayan sözsüzoyuncuyu yoran en büyük güçlük olacağı gibi, bu farklılık doğacak olan pantomim diline değişik lehçeler de kazandırmış olacaktır" (4).

Ergin bir halk çocuğuydu. Bu yüzden, halkın içinden gelecek, halkın öz varlığında biçimlenecek bir sanata çevrikti gözleri. Çıkış noktası olarak halkı seçmişti. Halkın, gerek tiyatro, gerek sözsüzoyun sanatının gelişmesinde başvurulması, eşilmesi gerekli, ya da bu iş için uygun bir kaynak olduğu düşüncesine inanmıştı. Halka sırt çeviren, kendi insanını tanımak, onun sorunlarına ortak olmak, onun belli olaylar karşısındaki görüşlerini anlamak çabasına katlanmayı gereksiz bulan sanatçıları kabahatli bulurdu. "Ayrıca köylerimizde, yaşanmış, ortaya çıkması için kâşifler bekleyen, ister yeni bir tiyatro tekniği ve düzeni içersinde, ister sadece belli bir kültür çerçevesi içersinde incelenmeye, ele alınmaya değer birçok oyunlar vardır. Bu denli halktan çıkış yapamamış, ya da yarıda kalmış çabalar sadece halkın sosyal sıkıntılarından doğan sonuçlardır. Mutlaka halktan birşeyler beklememiz yanlış bir tutum olacaktır. Halka soku-lup, daha çok onları, onların görüş ve düşüncüleri içersinde, kendimize, inandığı-

mız doğru ve iyiye getirmeliyiz" (5).

Kolbek, amacı apaçık bir biçimde ortaya koyarken, bu amaca nasıl ulaşılacağına da gösterir. Ona göre, bu konuda gençliği önemli görevler beklemektedir: "...yapılacak şeylerin en önemlisi halkla gençlik arasında sağlam ilişkiler kurmaktır. Belli kafiler halinde Anadolu'da çalışmalara yönelmeliyiz. Bildiklerimizi anlatır, bilmediklerimizi öğrenebiliriz" (6).

Ergin Kolbek'in toplumsuluk anlayışı, halkla sanatçı arasındaki iki yönlü bir ilişkiye dayanmaktadır. Bu anlayışa göre, bir halk sanatından söz ederken, yalnızca halktan birşeyler getirmeyi düşünmek yetmemektedir. Aynı zamanda bu getirilen şeyleri, verileri, sanatçının inandığı doğru ve iyi içinde eriterek ortaya daha sağlam, daha tutarlı birşeyler çıkarmak gerekmektedir. Bunun için de, sanatçının içinde yaşadığı toplumu çok iyi tanınması, insanların kendi özgün yaşama serüvenleri içinde çözülmesi şarttır. Özellikle, uğraştığı sanat dalına bir görüş getirmek isteyen bir sanatçının böyle bir şeye olan gereksinmesi ortada!

İşte halkla sanatçı arasındaki iki yönlü ilişki, ortaya yepyeni, kişiliği olan bir sanatın çıkmasına yolaçacaktır. Ergin Kolbek'e göre "...önce toplumunu tanımayan sanatçı hiçbir ortamın malı olamayacaktır". Ergin'in bu yargıları, masa başında oturup birtakım görüşler ileri süren birinin yargıları değildir. Gerçi Ergin okumayı çok seven biriydi ama, okuduğu folklor kitap ve dergileri onun için yalnızca birer ipucu olmuştur, o kadar. Ergin'in sanatçının sorumu, sanatçı - toplum ilişkileri konusunda bu denli sağlam görüşler, yargılarla ortaya çıkması, asıl Anadolu insanıyla, Anadolu köy oyunlarıyla içli - dışlı olmasından sonradır. Kendi kişisel gözlemleri, incelemeleri ona, o zamana değin sözsüzoyun açısından hiçbir çağrı içermeyen belgesel derlemeler üzerinde bir bireşim yapmak gereğini duyurmuştur. Bilindiği gibi, Anadolu'da çeşitli vesilelerle oynanmakta olan köy oyunları vardır. Bunlar üzerine eğilen Kolbek, bu oyunların yapı bakımından genellikle sözsüzoyun niteliği taşımakta olduklarını farketmiş ve bunları, işlendikten sonra yenilerinin ortaya ko-

nulmasını kolaylaştıracak hazır gereçler olarak görmüştür. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde oynanmakta olan Arap Oyunu, Tokat dolaylarında oynanan Geyik Oyunu, Eskişehir köylerinde oynanan Şeytan Oyunu, Kars çevrelerinde oynanan Yaş Oyunu, Akçakale'de oynanan Yılbaşı Oyunu, Tunceli'de oynanan Ali ile Fatoş Oyunu, Konya dolaylarının Berber Oyunu, Feke'de oynanan Kovandan Arı Çalma Oyunu, Anadolu'daki sözsüzoyunlara örnek verilebilir (7). Tam anlamıyla sözsüzoyun sayılmasalar bile, sözsüzoyun niteliği taşıyan oyunlardır bunlar.

"Bugün Türkiye'de pantomim niteliklerine sahip dokümanlara rastlamaktayız. (Anadolu'nun birçok yerlerinde Sâmî, Lâl, Sessiz oyun, dilsiz oyunu, ahrâz oyunu adları altında yapılan çoğu taklitle kurulu ham oyunlar). İşlenmemiş olmaları nedeninden çoğu kaybolmuş, halen de yok olmaktadır. Ayrıca folklorik danslarımızın içinde pantomime rastlamaktayız. Fakat kuruluşu dolayısıyla pantomimle ilgileri yoktur. Kesinlikle vereceğimiz karar şudur ki, Türkiye bu konuda çağının yaşamından çok geridedir. Türkiye'nin az gelişmişliği nedeniyle bu daldaki araştırmaların sadece kişilere yüklenmesi verimi kısıtlamaktadır. Türkiye'ye ait pantomim çıkışı da her ne kadar dışardan gelen bir etki ile başlamışsa da, gene kendi gayretleri ile ortaya eserlerini koyan kimseler tarafından yapılmıştır. Türkiye ve pantomim sanatının bugünkü yerini düşündüğümüz zaman, öncelikle sanatçısı olarak içinde yaşadığımız ortamı tanımak ve sözumüze iletmek istediğimiz çevrenin şartlarına göre davranmak gerekmektedir. Kişiliği bilinmeyen bir çevreye söz etmek o çevrenin dışında kalmak demektir. Önce toplumunu tanımayan bir sanatçı hiçbir ortamın malı olamayacaktır. Hangi sanat dalında olursa olsun, eğer bir görüş getirmek istiyor isek, önce sanatımızın imkânlarını, sonra sözedeceğimiz çevreyi seçmemiz gerekmektedir" (8).

Ergin Kolbek, bu derece Anadolu'ya dönük sanattan yana olan bir kişi olmasına karşın, batı sanatını hiçbir zaman yadsı-mamıştır. O, batıdan alınan kalıplara ulusal içerik katılmamasına karşı çıkmıştır. Bilecik Halk Tiyatrosunu kurduğu sıralar-

Bu sofralar 20 - 25 kişiliktir. İki ya da üç meydan sofrası aynı anda donatılır ve bir çırpıda 60 - 70 davetliye yemek yedirilir. Davetliler yemeklerini yedikten sonra, düğündeki görevliler, önlerine hemen, leğen ile ibriği getirirler ve misafirlerin ellerini yıkamalarını sağlarlar...

Daha sonra kahvelerini de tatlı sohbetler içerisinde içen davetliler düğün evini terkederler. Boşalan sofralar yeni davetlilerle dolar ve bu böylece akşama dek devam eder.

Akşam sofraları daha renklidir! Bu kez sofralarda içki de vardır. Tabii ki içkinin yanında saz ve söz de bulunacaktır.

Kadehler dolup boşalır. Sazla çalınacak ve söylenecek türkü kalmayınca dek eğlenilir ve gecenin geç saatlerinde geceye son verilir.

Ancak, burada Afyon'a has bazı özellikleri de belirtmeden geçmek, kına gecesi'ni tam olarak açıklamamak olur :

Kına gecesinde, tabancası olanların gelişini güzel ateş etmeleri gerekir.

Damadın sık sık, salonun ortasına çıkıp göbek atması gereklidir.

Damadın, her talepte kadehini kaldırıp, boşaltması gerekir.

Damadın, türkü okuyanlara refakat etmesi zorunludur.

Davetlilerin, damada ait ev veya zati eşyalarını yürütmeleri! (çalmaları) gelenek, icabıdır!..

* * *

Diğer yandan kız evi düğünün en hareketli gününü yaşamaktadır. Gelin hanım için de, bu gece "en uzun gece" dir...

Kız evi "kına gece" sinde iğne atılsa yere düşmeyecek şekilde kalabalıktır. Bu kalabalığa, şa-şaalı bir fener alayı ile, oğlan evinin kadınlar kolu da katılınca, kız evindeki kalabalık, sokaklara taşar!

Kız evindeki kına yakma olayı, düğünün en enteresan olayıdır: Tüm davetlilerin dikkat nazarları altında gelinin ellerine kına yakılırken (9), düğünde bulunan genç kızlar koro halinde, def çalan çengilerinin eşliğinde "Kınası karılır tasta" isimli meşhur Afyon Türküsü'nü söylerler (Ek Türkü No: 1)

Afyon düğünlerinde gözde olan türküler içerisinde en çok okunanları: "Kınası karılır tasta" ile birlikte; "Kapı ardına asa koymuş eleği" ve "Hezin gir kapıdan"

isimli türkülerdir. Bu üç Afyon türküsü, Türkiye çapında da meşhur olmuş ve Türkiye radyolarında sık sık çalınıp, söylenmiştir (10). (Ek Türkü No, 2-3)

GELİN ALMA :

Perşembe sabahı şafakla beraber, damadın gönderdiği araba, kız evinin önünde durur. Bu araba, gelinin yıllardır, göz nuru dökerek hazırlamış olduğu çeyizleri oğlan evine götürmek üzere gelmiştir.

Kız evinden yüklenen eşyalar, oğlan evine indirilir. Bir süre sonra kızın yakınlarından iki kadın oğlan evine giderek, gelinin çeyizlerini, zıfaf odasına yerleştirirler. Yerleştirme aynı zamanda teşhir şeklinde olur. Zira, kız evinde tüm yakınlarının ve komşularının görüşlerine arz edilen gelinin tüm eşyaları bir kez de oğlanın yakınları ile komşularının görüşlerine arz edilecektir. Tabii ki bu konuda, bu kez oğlanın yakınları dedikodu yapacaklardır. Töre böyledir. Bu böyle gelmiştir böyle gidecektir. Afyonda en şiddetli ve insafsızca işliyen dedikodu makinası her konuda olduğu gibi, düğün konusunda da gayet tabii olarak işliyecektir!..

Aynı gün öğleden sonra, saat 13 ilâ 14 arasında behemahal gelinin, damadın evinde olması gerekir. Bu saatlerde kız evi çok hüznüldür. Zira, yıllarca en iyi şekilde yetiştirilmeye çalışılan, maddî ve manevî pek çok masraflara girilen kızları, artık ebediyen başkalarına ait olacaktır. Bu tarihten sonra, başkaları isterse kızları evlerine gelebilecektir. Aksi takdirde, sadece bayramdan bayrama ellerini öpmeye gelecektir kızları!.. Oysa o ana ve baba kızlarını evlendirmek için ne büyük maddî zararlara girmişlerdir. Zira, Afyon'da bir kızın gelin olması demek, kızın babasının madden çökmesi demektir. Öylesine çökmektir ki bu, kız babası, kızının evinden gidişinin manevî üzüntüsünü bile maddî kayıplar yüzünden unutacaktır.

Türkiye'nin pek çok yerlerinde, kız, koca evine giderken, sadece canını götürür. Üstelik kızın babası bir de başlık talep eder damattan. Başlık olarak alacağı para ile kendine bir iş düzeni kuran kız babaları bile vardır. Oysa Afyon'da durum tam tersidir. Damat hemen hemen hiç masraf etmez. Kız kocasına canını götürdüğü gibi bir ev için gerekli her şeyi, ama her şeyi

de beraberinde götürür. Gerçi damat geline, bilezik, altın (v.b.) gibi ziynetler takar, ama bunları gelin tekrar kocasına götüreceği için damadın bundan bir kaybı yoktur. Zira istediği anda karısından bu ziynetleri alıp satabilmektedir.

Afyon'da bir kız babası için felâket olan bu geleneğin kaldırılması için büyük çabalar sarfedilmiştir. Kaldı ki, bu konuda Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılmış bir kanun bile vardır. Ama herkes geleneği tatbik etmeyi, kanuna karşı gelmek bahasına da olsa bırakmamaktadır. Üstelik her geçen yıl bu gelenek kız babasına aleyhine daha da artmaktadır. Kız eskiden sadece yatak odası takımlarını götürürken, şimdi, büfe, koltuk takımı, halı (v.b.) gibi ev eşyalarını da götürmektedir. Götürmeyenler ise, malî durumlarının yeterli olup olmadıklarına bakılmaksızın kınanmakta ve küçümsenmektedir...

Gelinin, annesi evinden göz yaşları ile uğurlanması şu şekilde olmaktadır :

Kızın en yakınları, karşılıklı iki sıra halinde, sokak kapısının önüne sıralanırlar. Son defa kız hepsinin ellerini öper. Bu, kızın ailesine vedaıdır. Artık annesi evinden kopmak üzeredir. Daha doğrusu son kızlık anlarıdır. Anne, durmadan göz yaşları döker, hatta sık sık bayılır. Kız ayrılık acısı ile hüngür hüngür ağlar. Ağlar ama yine de gider. Hani bir hicviye vardır: Kızı kocaya gitmekte olan bir anne kızına :

— Kızım istersen gitmeyiver kal evimizde, demiş de kız :

— Anne, sen bana bakma, ben hem ağlarım, hem de giderim!.

Demiş... Doğa yasası bu, hem ağlanacak, hem de gidilecek...

Kız anne evinde dostlarına veda edip ellerini öperken, dostları da kıza özellikle para verirler. Bu da bir gelenektir. (Kıza harçlık olarak veriliyor olmalı...)

* * *

Oğlan evinden gelen gelin alayı, kızın annesinin kapısının önünde teslim alarak, alayın en önündeki taksiye bindirirler.

Sonra, şehirde bir süre tur atılır ve oğlan evine getirilir.

Oğlan evinin kapısından giren gelin, karşılıklı iki sıra safta bekliyen oğlanın birinci dereceden yakınları tarafından kar-

şılır. Gelin hanım burada da teker teker el öperek, bol bol para toplar!.. (Burada şunu hemen belirtelim ki, toplanan bu paralar düğün sonrası damadın hayli işine yarar!)

El öpme işi bittikten sonra gelin, satılacağı bekliyeceği zıfaf odasına alınır.

Kız evi, ölü çıkmış gibi mateme bürünürken, oğlan evinde bu akşam da sofralar kurulur. Tek farkla ki, bu akşam içki yerine mevlût vardır. Sofrada kadeh arkadaşları yerine imamlar, müezzinler vardır. Ayrıca, mahalle muhtarı, yaşlı komşular, birinci dereceden akrabalar (v.b.) vardır...

Yemekten sonra, damat, sadıcı (11) ile birlikte abdest alarak imamın önüne diz çökerler. İmam okur, üfler, çeşitli dualar söyler. Bu bir bakıma "imam nikâhı" dır da!..

Daha sonra, damat sadıcı ile birlikte teker teker büyüklerin ellerinden öper, küçüklerle el sıkışır. Bu tebrik faslından sonra artık damat zıfaf odasına girecektir. Ancak, daha önce, gelenek icabı, sırtına şiddetli birkaç yumruk yemesi gerekmektedir. Bu amaçla, oda kapısından sokak kapısına değin, yumruksörler gerekli pusuyu kurmuşlardır. Damat, davetlilerin ellerini öptükten sonra odadan ayrılırken başlıyan yumruk faslı, zıfaf odasına değin devam edecektir. Ama, en iyi damat, en az yumruk yiyen damattır, düsturu ile hareket ederek, kurnazca hareket eden damat en az yumruğu yiyerek zıfaf odasına dala bilir...

Zıfaf odasına en yakın odada, damadın birinci dereceden yakını olan kadınlar bulunmaktadır. Damat bunların da ellerini öptükten sonra, okucu kadının refaketinde, kendisini yalnız olarak beklemekte olan ve bir ömür boyu aynı yastığa baş koyacakları eşinin yanına girer...

ZİFAF ODASI :

Okucu kadın, damadı, gelinin yanına bıraktıktan sonra ayrılır. Zıfaf odasının bir köşesinde, gelin damadı ayakta karşılar. Başını öne eğmiş, büyük bir heyecan içerisinde. Damat ta aynı şekilde heyecanlıdır. Her ikisi de önceden kendilerine öğretilmiş şekilde, "zıfaf odası - gerdek" hareketini tatbik etmeye başlarlar :

Damat gelinin önüne gelerek, yüzünde-

ki duvağı kaldırır ve geline sorar :

— Adın ne?

Evet, "adın ne" diye sorar damat!.. Bu gelinle damadın konuşmalarının bir başlangıcı olduğu gibi, damadın gelinin yüzünü de görmesi ameliyesidir. Ki damat bu nedenle geline bir de "yüz görümlüğü" verecektir. Yüz görümlüğü armağanı bir bilezik ya da gerdanlık olabileceği gibi para ya da saat de olabilir. Genellikle damatlar, gelinlere yüz görümlüğü olarak saat takmaktadırlar. Damat geline :

— Adı ne? diye sorduğu zaman gelin hemen adını söylemez. Çünkü, kocasının kendisine vermesi gereken "yüz görümlüğü" nü vermesi gereklidir. Damadın sorusu cevapsız kalınca, cebindeki saati çıkarıp, gelinin koluna takar. Bundan sonra sorusunu tekrar eder :

— Adın ne?

— (X)

Gelin adını söyledikten sonra, her ikisi birlikte, kendileri için özel olarak kurulmuş sofraya otururlar.

Bu arada bir de ayağa basma işi vardır. Gelin ya da damat daha atik davranarak birbirlerinin ayağına basmaya çalışırlar. Hangisi, diğerinin ayağına basarsa, onu sözde, ölüncüye dek tehakkümü altına alacaktır!..

Özel gerdek sofrasında neler yoktur ki? Bir daha ölüncüye dek ne gelin ve ne de damat böylesine muhteşem bir sofraya görümlücektir.

Annesinin evinden ayrıldığından beri ağzına bir lokma yemek koymayan gelin müthiş acıkmıştır. Keza, gerdeğin heyecanı ile damat ta sabahtan beri ağzına lokma koymamıştır. Ancak her ikisi de, çok acıkmış olmalarına rağmen hiç bir şey yiyemezler ve aç kalkarlar sofradan.

Sofrada çok az şey konuşurlar. Zira ikisi de heyecanlıdır ve daha birbirleriyle ilk kez yalnız kalmaktadırlar.

Sofradan kalktıktan sonra odanın bir yanında bulunan leğen ile ibrik, gelin tarafından damadın önüne getirilir. Damat gelinin döktüğü su ile bir kez daha abdest alır. Sonra gelin namaz seccadesini serer yere.

Damat iki rekât namaz kılarak, bir ömür boyu mutlu yaşamaları için Allah'a dua eder. Tabii ki duanın arasında kendi-

lerine bir erkek evlât vermesi için Tanrı'ya yalvarır...

Damat namaz kılarak, gelin arkasından "el pençe divan durmaktadır..."

Gelinle damat, namaz ile yemek arasında, yakınları tarafından bir kez daha rahatsız edileceklerdir... Damadın arkadaşları ya da akrabaları, evin çatısına çıkarak, bacadan odaya bir sepet sarkıtırlar. Damat bu sepete, özel yemeklerinden birer parça doldurur!..

Zıfak odasındaki harekât, gelinle damadın, bir ömür boyu birlikte uzanacakları yataklarına yatmaları ile son bulur...

* * *

Ertesi sabah, yani Cuma sabahı, sabah ezanı okunurken, damadın sadıcı, sokak kapısını vurur. Damat yatağından kalkarak giyinir ve sadıcı ile birlikte hamama! gitmek üzere evden ayrılır. Gelin de kalkarak kendisine çeki düzen verir. Zira daha düğün bitmemiştir.

CUMA :

Okucu kadın düğünden önce, davet için düğün sahibinin yakınlarına gittiği zaman :

— Pazartesi günü saç kesmeye, Çarşamba günü kına yakmaya, Perşembe günü gelin almaya, Cuma günü de Cuma'ya buyuracaksınız.. Der, demiştik!..

Cuma günü, sabahın erken saatlerinden itibaren hazırlığa girişen gelin, öğle saatlerinde, zıfak odasının bir yanına konulan sandalyeye oturur. Uzaktan yakından, tanıdık tanımadık herkes gelini görmeye gelirler. Bu da böyle acayip bir töredir işte: Dün kız olarak gördükleri gelini, bu gün de kadın olarak görmek arzusundan doğan bir gelenek olsa gerek!..

Akşam olunca, damat mutadının aksine çok erken saatlerde eve gelmiştir. Yine mutadlarının aksine, çok erken saatlerde yataklarına gireceklerdir damatla gelin!..

DAHA DÜĞÜN BİTMEDİ :

Eski masallarda bir deyim vardır: "Kırk gün gece düğün yapmışlar..." diye, prensle, prenses evlendirilir. Bunun gibi Afyon'da da, düğün kolayca bitivermez. Bir de kız evi ile oğlan evinin tanışmalarını sağlayacak karşılıklı davetler vardır:

ÖL ÖPME TÖRENİ :

Düğünden üç gün sonra, yani pazartesi günü, damadın birinci dereceden yakını-

rı, kaynanasının davetlisidirler. Kız ve oğlan evinin yakınları akşam yemeği yerler ve tanışıp sohbet ederler.

ÇEYİZ İNDİRME TÖRENİ :

El Öpme'den iki gün sonra, Perşembe günü, bir haftayı aşkın bir süredir teşhir edilmekte olan, gelinin çeyizleri askıdan indirilir. Aynı gün, kız evinin yakınları, oğlan evinin davetlisi olarak iadeyi ziyaret davetine icabet ederler. Yine aynı kişiler, oturup sohbet ederler, Böylece dostluk iyice pekleşmiş olur.

Bu günden sonra ise, gelin ile damat kendi yaşamlarına başlarlar.

(Gelecek yazıda ek düğün türkülleri ve-rilecek).

(1) Düğün mutlaka Pazartesi günü başlar ve saç kesme mutlaka bu gündür. Son zamanlarda düğün istenildiği gün başlatılmışsa da bu, geleneği bozmamış ve istisna olarak kalmıştır.

(2) Kat'iyetle belirtmek gerekir ki, okuyucu kadın, tüm düğünün yükünü taşıdığı gibi, düğünün tüm safhalarında da baş roldedir: Nişandan, zıfak odasına dek ve evlilerin çocukları olduğu zaman bile.

(3) Geline takılan ziynetlere takı denir.

(4) Damadın tarafı oğlan evi, kızın tarafı ise kız evi olarak adlandırılır.

(5) Terelelli, avare anlamında kullanılan bir sözcüktür Afyon'da.

(6) Külöt, demektir.

(7) Eskiden erkekler gömleklerinin içine giyerlerdi. Atlet veya fanilanın yerine kullanırdı.

(8) Bu uydurma türkü halâ daha söylenir ve düğünlerin en gözde türküsüdür!

(9) Kına yakmak: Ellere, macun şekline getirilmiş kınanın sürülüp, sarılmasıdır.

(10) Gerek "Kapı ardına asa koymuş eleği" ve gerekse "Hezin bezin gir kapıdan içeri" türkülleri istenirse saatlerce söylenebilir. Şöyle ki, bu türkülerin her kıtasının sonunda, düğünde bulunan tüm davetliler, ağızları ile ara taksimi yaparlar: "Hele gıv, gıv, gıdı gıv gıv gıv... Yine gıv gıv gıdı gıv gıv gıv... Gıv gıv gıv, gıdı gıv gıv gıv!.." Bu gıv gıv faslı saatlerce sürebilir. Ta ki, artık herkes yoruluncaya dek.

(11) Sadıç — Sağıdıç: Bir erkeğin en yakın arkadaşı, kan kardeşidir. Afyon'da herkesin bir sadıcı vardır. Sadıç bir erkeğin yaşantısının her merhalesinde vardır ve en büyük dosttur...

Bize gelen KİTAPLAR

● Şemsi YASTIMAN : "Sözden Türküler". Cilt 1. 138 türkünün sözleri. Şemsi Yastıman Sazevi Yayını. Öztelli'nin Türkülerimiz başlıklı bir giriş yazısı ile. 24 X 17 Cm. boyunda, 112 sayfa, 4 lira.

● Enver Naci GÖKŞEN : "Behçet Kemal Çağlar", TDK Tanıtma Yayınları, Türk Diline Emek Verenler Dizisi: 14. Açıklama, Behçet'i Anarken, Kimliği ve Kişiliği, Edebi Kişiliği, Şiirleri, Oyun Yazarlığı, Hatipliği, Atatürkçülüğü, Devrimciliği, Eserleri, Konuşmaları, Düzyazılarından örnekler. 20 X 14 boyunda, 200 sayfa, 7,5 lira.

● TDK : "Yeni Yazım (İmlâ) Kılavuzu". 5. baskı. Ömer Asım Aksoy'un Önsözü, Giriş, Birleşik Sözcük ve Kuralları, Sözcük Dizini ve Birkaç Açıklama, Sözcük Dizini ve Kısaltmalar bölümleri. 17 X 12 boyunda, XXII + 262 sayfa, plâstik kapaklı, 5 lira.

● Erdem YÜCEL : "Mimar Sinan Mes-cidi". İst. Üni. Ed. Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü - Kunsthistorisches Institut. "Sanat Tarihi Araştırmaları III" den ayrıbasm. 24 X 17 boyunda, 10 (49. sf. dan 58. sf. ya kadar) sayfa.

● Bekir Sıtkı ERDOĞAN : "Dostlar Başına". Şairin 1965 yılına kadar yazdığı şiirleri. 20 X 14 boyunda, 152 sayfa, 12,5 lira.

● Albert CAMUS - Yalçın TURA : "Düşüş". Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 190. 16,5 X 12 boyunda, 144 sayfa, 4 lira.

● Enver Naci GÖKŞEN : "Ayça". Hikâyeler. 20 x 13 boyunda, 76 sayfa, 5 lira.

● Ali SERT : "Yıkıcılar". Türkiye'deki aşırı sol faaliyetler hakkında açıklayıcı ve uyarıcı yazılar. İkinci baskı. Ülkü Yayınları, Konya. 24 x 16,5 boyunda, 128 sayfa, 5 lira.

● İzzet ASLAN : "Atatürk Silifke'de". Atatürk'ün Silifke'yi ziyaretlerine ait anılar, bilgiler. İsteme adresi: İzzet Aslan, Öğretmen, Silifke. 19,5 X 13,5 boyunda, 192 sayfa, 10 lira.

● İsmail ERGİ : "Değişen Kafa". Dün-

Yozgat'tan Bir Halk Öyküsü :

Dört Kekeme Kız

Yazan : Emil SEVİNÇ

Bir ananın dört kızı varmış. Kekeme olduklarından bunları hiç alan olmaz, gelen geri gidermiş. Bir böyle beş böyle on böyle.. Tüm çektikleri dilleri yüzündenmiş. Gelip gören dünürçüler boylarına boslarına, işliliklerine bakıp beğenirler, bir de konuşmalarını duyunca yürekleri dönermiş. Anaları bakmış olacak gibi değil. Basit ama en gerekli, can alıcı bir çıkar yol düşünmüş. Ve bunu -haliyle- kızlarına da söylemiş. Şöyle ki :

Bir gün kızlarını başına toplamış.. "Kızlarım!" demiş. "Siz bir an önce gelin olmak istiyor musunuz? İstiyorsanız benim şu dediğimi tutun: İşte şunlar dünürçü gelecek, onların yanında hiç söylemen!"

Kızlar da olur demişler, böylece ağzı birmişler. Konuşmayacaklar.

ya sosyal ve düşünce tarihi, Türk milliyetçiliği, millî ve demokratik ülkücülük, barış ve hürriyet için savaş hakkında görüşler. Barış Yayınları, 18 X 13 boyunda, 72 sayfa, 4 lira.

● Hasan İPÇİ : "Hü Dost". Hacı Bektaş Veli hakkında şiirler ve görüşler. Hacıbektaş Turizm ve T. Derneği İst. Şb. Yayını, Divanyolu Onur Han, Türbe - İstanbul. 16 X 12 boyunda, 32 sayfa, 2,5 lira.

● Barbara K. WALKER: "Korolu, The Singing Bandit - Köroğlu, Bir Eşkiyanın Destanlaşmış Hikâyesi", İngilizce. Resimleyen: Nickzad Nodjourni. Thomas Y. Crowell Company, Publishers of Books, 201 Park Avenue South, New York 10003. 21 X 14 boyunda, bez ciltli, renkli, resimli, kuvertli, 160 sayfa, 4,5 dolar.

Her neyse dünürçüler gelmiş oturmuşlar. Kızların da her biri bir köşeye durmuş, kızsı kızsı.. Süzüm süzüm de süzünüyorlar. Ayrıca boş da durmuyorlar. Hepsi de işli. Biri ip eğiriyor, biri kirmen dönderiyor, biri çıkırık çeviriyor, biri de çorap örüyor. Kızlar da kız! Bunları böyle boylu bostu, yiğit, hanım hanım, işli güçlü gören dünürçülerin gözleri üstlerinde kalıyor. İş buraya dek çok güzel! Güzel ya, bir halk sözü vardır: "bizim inek eve doğru dürüst gelecek ya, mahallenin yaramazları rahat bıraksalar..." der. Bizim kızlar da konuşmayacaklar ya, kedi katığı yalamasa!

Mesele şu :

Evin köşesinde ağzı açık bir tasta katık varmış. Kedi varır katığı yalar. Bunu gören kızlardan biri coşkusundan sözü kesimi unuttur.

"Kedi gatığı daladı!.." der. (Yaladı)

Hani konuşmayacaklardı ya.. Buna kızan öteki :

"Demesen ne valaladı?!.." der. (Söylemesen ne vardı.)

Hep birincisine kızarlar. Bir üçüncüsü : "Dili gicimikli dulalamadı!.." der. (Duramadı)

Dördüncüsü de der ki :

"Ne söyleliim, ne dinlelim; çıkığımı ağallil otullum." (Ne söylerim, ne dinlerim, çıkığımı evirir otururum.)

Sözüm ona söylemiyor. Herkesten çok. Bu dünürçüler de gider. Onlardan da olurlar.

(Yozgat - Akdağmadeni'nin Gökdere Köyü'nden derlenmiştir.)

Şiddetli baş ağrılarına karşı

OPON
KULLANINIZ

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ağrılarını teskin eder
OPON, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında faydalıdır
OPON, günde 6 tablet alınabilir

(Yeni Ajans : - 149)

DAMLIYA
DAMLIYA
GÖL OLUR

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... istikbalinizin emniyetidir

(Folklor : 150)

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Yıllık abonesi : 15,
altı aylık abonesi: 7,5
liradır.
Yurt dışı senelik abone :
\$ 3, 2, DM 10

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:
Halk Matbaası
İstanbul

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul , Tel: 22 49 74

TÜRK FOLKLOR/HALKBİLGİSİ DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

(Basın : 60875 - 151)

(Folklor : 152)

*en iyi
servisi olan
buzdolabı*

ARÇELİK

382

(Yeni Ajans : . . . - 153)

(Folklor : 154)

**TÜRKİYE GARANTİ BANKASI
A. Ş.**

KURULUŞ : 1946

Sermayesi ve İhtiyatları Yekûnu :
50.000.000. — Lira

Yurt içinde 145 Şube

★

TASARRUF MEVDUATINDA HARBİYEDE
VE FENERBAHÇEDE TAM KONFORLU
APARTMAN DAİRELERİ VE ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

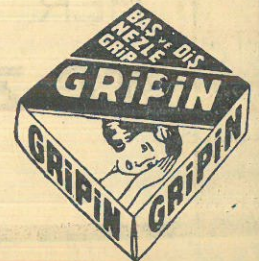

GARANTİ BANKASI

(Basın : 60528 - 155)

GRİPİN, nezle
başlangıcında birçok
tehlikeleri önlemek
bakımından faydalıdır.
GRİPİN, 4 saat
ara ile günde
3 adet alınabilir.

GRİPİN

383

(Yeni Ajans : . . . - 156)

tasarruflarınızı
değerlendirmek için
size
yol gösterecek ışık

HER YERDE HER ZAMAN
T.C.ZİRAAT BANKASI
olacaktır

384